ప్రసన్నయాదవనాటకము.

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే

రచియింపఁబడినది.

తొమ్మిదవకూర్పు 2,000

రాజమహేంద్రవరము.

మట్టే సుబ్బారావుగారిచే

యస్. గున్నేశ్వరరావు బ్రదర్సువారి

శ్రీ చింతామణిముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపించి

ప్రచురింపఁబడియె.

1923

వెల రు. 0—8—0

ఈనాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు

పురుషులు.

మహేంద్రుఁడు—దేవతల రాజు.

బృహస్పతి—దేవగురువు.

జయంతుఁడు—మహేంద్రుని కుమారుఁడు.

మాణిభద్రుఁడు—కుబేరుని సేవకుఁడు.

నరకాసురుఁడు—ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపతియగు రాక్షసరాజు.

పంచజనుఁడు, నిశుంభుఁడు, మురుఁడు—నరకాసురుని సేనాధిపతులు.

వజ్రకంఠుఁడు, మందహాసుఁడు—నరకాసురుని బంట్లు.

సూతుఁడు—నరకుని సారథి.

భగదత్తుఁడు—నరకాసురుని కుమారుఁడు.

శంబరుఁడు—నరకాసురుని మంత్రి.

శుక్రాచార్యులు—రాక్షసగురువు.

చిత్రరథుఁడు—గంధర్వుఁడు.

పులహుఁడు, బృహదశ్వుఁడు—బదరికాశ్రమమునులు.

దారుకుఁడు—కృష్ణుని సూతుఁడు.

దేవలుఁడు—కృష్ణుని యంతఃపురపరిచారకుఁడు.

శ్రీకృష్ణుఁడు—కథానాయకుఁడు.

స్త్రీలు.

ఊర్వశి—స్వర్గలోక వేశ్యకాంత.

సత్యభామ—శ్రీకృష్ణుని దేవి.

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

ప్రథమాంకము.

నాంది

మ. మును లాస్థానకవీంద్రు ; లాగమచయంబు ల్వందిబృందంబు ; స
జ్జనచిత్తంబులు కొల్వుకూటములు ; సంద్రంబుల్ ధనాగారము
ల్మనుజుల్ సేవకసేన యప్పటను ; బ్రహ్మాండంబు సామ్రాజ్య మె
వ్వని కా నాదిమచక్రవర్తి కృపఁ గాపాడు న్సభాస్తారులన్. 1

మఱియు

తే. గీ. ప్రాణికోటుల నెల్లఁ బాత్రములఁ జేసి
జగ మనెడు మహారంగ దేశంబునందు
నాటకంబుల నేర్పుతో నడుపునట్టి
సూత్రధారుండు మిముఁ బ్రోచు శుభము లొసఁగి. 2

సూత్రధారుఁడు—(నాంద్యనంతరమున తెరవంకఁ జూచి) పారిపార్శ్వకా! నీ వొకసారి యిటు రాఁగలవా ?

పారిపార్శ్వకుఁడు—(ప్రవేశించి) అయ్యా ! ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడను. నే నేమి చేయవలసియున్నది ?

సూత్ర—ఓయీ ! సాయంకాలమునుండి ప్రయత్నము చేయుచున్నాను నీ విప్పటికిని రంగకృత్యమును సిద్ధము చేయలేక పోతివా ?

పారి—అయ్యా ! మీరు నిష్కారణముగా నాపై నేరమును మోపుచున్నారు. అంతయు నిదివఱకే సిద్ధమయి యున్నయది. సభాసదులతో మనము ప్రయోగింపఁబోవు రూపకమును గూర్చి మీరు చెప్పవలసినది చెప్పక పోవుటయే యాలస్యము.

సూత్ర—ఏమీ ! నాదే యాలస్యమా ? అటయిన నిదిగో చెప్పుచున్నాఁడను. రసికశిఖామణులగు నో సభాసదులారా ! విద్యాజ్ఞనవిధేయుఁడగు బ్రహ్మశ్రీ ఓలకమ

లక్ష్మీనరసింహకవిచేత నాంధ్రభాషలో రచియింపఁబడిన ప్రసన్నయాదవ మను వీరరస ప్రధానరూపకమును, మే మీరాత్రి యిచ్చటఁ బ్రయోగింపఁ దలఁచుకొన్నారము. కావున మీరు సావధానులరయి చిత్తగింతురుగాక !

పారి—అయ్యా ! ఈ నాటకకవిగారి గుణంబులఁ గూర్చి యించుకేనియుఁ జెప్పనైతివేమి ?

సూత్ర—దానిఁగూర్చి చెప్పఁదగినవాఁడను నేను గాను.

మ. కవి పొన్నారి, కృతులన్నఁగ, నర్థరమ బంగారంబు, శ్లేషాది స
త్కవనంబు ల్నగిషీపను, ల్లసదలంకారంబు లుద్యన్మణీ
నివహంబు ; ల్గృతి మేల్మి యెట్టిదియో, తన్నిర్మాణ నేర్పెట్టిదో
వివరింపందగు నాంధ్రకాంతుఁడ గద ! యుర్వి న్బండితగ్రామణుల్. 3

పారి—ప్రబంధ మెట్లున్నను బ్రయోగకుశలుల మగు మనము సభాసదుల రంజింపఁ జేయఁగలమని నేఁ దలంచెద.

సూత్రి—ఓపండితంమన్యా ! గర్వోక్తులతో నేమి ప్రయోజనము ?

క. తనరూపము, తనవిద్యయుఁ
దన నేర్పును దనగుణంబు దనగానము, గ
న్గొని యెవఁడు సంతసింపఁడు ?
తనవిషయము నెంచ నోరుతెరుగువారుసుమీ ! 4

మఱియు నీ వనినట్లు మనము ప్రయోగకుశలులమే యయిన నంతమాత్రమున సభాసదులు సంతసిల్లరు. ఏమనిన—

చ. కృతి రసవంతమయ్యు మది కింపొనఁగూర్పదు నాటకుల్సమ
ర్థత మెయి నాడకుండినఁ; బ్రదర్శకు లెల్లఁ బ్రయోగపద్ధతి
న్నతులతలైన నేమి కృతి చప్పనిదైనపు; డాప్రయోగము
న్గృతియును మంచివైనపుడె నిండుముదం బగుఁ జూచువారికిన్. 5

పారి—అట్లయిన గ్రంథరమణీయతయుఁ బ్రదర్శకులసామర్థ్యముఁ గని మెచ్చుటకు, సభాసదులుమాత్రము నేర్పరులయి యుండవలదా ?

సూత్రి—ఓయీ ! ఇటు వినుము ?

తే. గీ. కవియు నాటకుల్నేర్పరు లావలయును
సభ్యు లగువార లెప్పుడు చతురమతులె
వంటకర్తయు జాణ గావలయుఁ గాక !
తినెడువారికిఁ దద్రుచి తెలియకున్న ? 6

ప్రథమాంకము.

పారి — సరే! చతురమతులయిన సభాసదులందఱు కావ్యమునందును మన ప్రయోగమునందును గల గుణమ్ములు గ్రహించి యానందింతురుగాక!

సూత్రి — గుణగ్రహణపారీణులే యట్లు చేయుదురు. తదితరులు దోషాన్వేషణముఁ జేయుచుందురు. అయినను నీ నాటకమును బ్రయోగించునప్పుడెల్ల సభాస్తారులతో నిట్లు మనవిచేయుమని కవి యానతిచ్చియున్నాఁడు.

తే. గీ. సత్కవి యొనర్చు కావ్యంబు సరసుఁడోలె
స్వచ్ఛమై రసవంతమై సౌఖ్యద మగుఁ
గుకవిలధీవరు లొనర్చినను గ్రొత్తలేక
నీరసగతి విచారమునకై నెమకకొందురు.

మఱియు

తే. గీ. శ్రీపురాణపండితకులాబ్ధి శీతకరుఁడు
సరసుఁ డాంధ్రగీర్వాణభాషావిదుండు
మల్లయార్యుండు నా మేనమామ యగుటఁ
గవిత రచియించె నీకృతి గుణతతిఁ గాంచు.

పారి - అయ్యా! నీవు సభాసదులతోఁ జెప్పవలసిన పంతులయుఁ జెప్పితివి గనుక నేనిఁక నాటకప్రయోగమున కారంభించెదను.

సూత్రి — వేషము లన్నియు సిద్ధము చేసితివా?

పారి — సిద్ధమయి యెంతసేపయినది? అదిగో! మనమిత్రుఁడు మహేంద్రుని వేషము వైచికొని మహావైభవముతోఁ గొలువుండుటకు సిద్ధపడుచున్నాఁడు.

సూత్రి — (చూచి) చూచితిని. ఈ సభాసదులతో నింకొక మాట మనవిచేసి పోవుదము. ఓ సదస్యులారా!

మ. అమరాధీశుని కొల్వుఁ జూచి యటపై [illegible]
క్ష్యము లాలించి సుఖించి, ద్వారకను సత్యాపద్మగంధిన్ సమే
తు మురారాతినిఁ గాంచి, మీఁద హరి దైత్యుల్ పోరు సంగ్రామమ
ధ్యమునం దించుక నిల్చి, మీ మనసు లత్యానందముం గాంచుతన్ 3

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

ప్రసన్నయాదవనాటకము.

:)o(:

ప్రథమాంకము.

రంగము—ఇంద్రసభ.

[అప్పుడు పీఠములమీఁద గూర్చుండి మహేంద్రుఁడు, బృహస్పతి,
జయంతుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహేం—(విచారముతో నిట్టూర్పు విడిచి) ఆచార్యా!

చ. పొడవడఁగెన్ హిరణ్యకశిపుండు, గతించెను దారకాసురుం
డడఁగెఁ గథావశేషుఁడయి యాదశకంఠుఁడు, మాకిఁకన్ భయం
బుడిగె నటంచు నీత్రిదివముద్ధృతదానవకంటకంబ య
య్యెడుఁగద యంచు నేఁ దనర నీనరకుం డెటనుండి వచ్చెనో. 1

బృహ—మహేంద్రా! ఎటనుండి వచ్చెనో యన నేల? పద్మగర్భుని యవివేకమునుండియు మన మందభాగ్యమునుండియు—

ఆ. వె. మొదలఁ జేసినాఁడు పిదప దైత్యుతపంబు
మెచ్చినాఁడు వరము లిచ్చినాఁడు
వేల్పుఁబెద్ద యనుచుఁ బేరు పెద్దయె కాని
యతఁడ చేసె మనకు నధికహాని. 2

మహేం—పద్మగర్భునినిందించుటకన్న మనభాగధేయమును దూఱుటయుక్తము నేఁ జేసినదోస మేమోకాని యీ నాపరిపాలనము దినదినగండము వేయేండ్లాయు వన్నట్టు లున్నది. ఒకరాక్షసుఁడు గాఁడు. ఒకనాఁటి పరితాపము గాదు. మూఁడు జగంబులకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబు వహించి ముప్పదిమూఁడుకోటులదివ్యులకు నాయకుఁడ నయిన నేను క్షణక్షణము నసురభీతిచే గుండెలు చేతఁ బట్టుకొనియుంటఁ జూడ నాలోనాకే సిగ్గగుచున్నది. అనవరత చిత్తసంక్షోభకారణ మయిన యీసామ్రాజ్యంబు నేలుటకన్న నిరపాయంబును, నివృత్తసకలలౌకికవ్యాపారంబును, నిర్మనస్తాపమును నగు మునివృత్తిఁ బూని నారాయణుచరణంబు శరణంబుగాఁ గానలనుంట సముచితం బని తోఁచుచున్నది. అమరపక్షపాతియగు నబ్జనాభుం డెన్నెన్ని యవతారంబు లెత్తి యెంద ఱెందఱ దైత్యులం దునిమినను నిర్జరుల భాగ్యదోషమున వారికులంబులు తామర తంపరలయి నానాఁట నభివృద్ధిఁ జెంది యినుకపాతరలట్లు తఱుగకున్నవి. పాపనిరతంబును, గుణరహితంబును నగు నా యధమదానవానీకంబునకు వంగివంగి జోహారు

లోనర్పలేక, యొదిఁగియొదిఁగి యుండలేక, సపర్యలు సలుపలేక, విసిగిపోవుచుంటివి. ఈనరకాసురుండు ముచ్చుఁదనమున సోమకునికన్నఁ గ్రౌర్యంబునఁ దారకునికన్న, మగఁటిమి హిరణ్యకశిపునికన్నఁ, బరకాంతాసక్తి రావణునికన్న, మిన్నయఁట. విశేషించి లోకభయంకరుండు మురుఁడును, దుష్కారారంభుండు నిశుంభుండును, క్రూరస్వభావుండు హయగ్రీవుండును, శౌర్యధనుండు పంచజనుండును వానికిం బాసటయయి వచ్చి నాలుగుభుజంబు లట్లు పచరింతురు. ఇంతకు నాపై నరిగిన మనబలంబుగతి యేమి యయ్యెనో తెలియదయ్యె. నేఁ డదియేమో కాని శూరజనసులభ మగునుత్సాహము నాహృదయమున నెలకొని యుండలేదు. నామనస్సు పరాజయమునే శంకించుచున్నది.

బృహ—మహేంద్రా! వెఱవనేటికి ?

తే. గీ. మూఁడఁదలఁచిన మేల్కీళ్ళు నిడ లట్లు
ధృతియు భీతియుఁ బొడసూపు హృదయమునను
సాధుజనములు వానిసూచన లెఱింగి
భావిగతుల బుద్ధిని నెంచి పని యొనర్తు. 3

వెఱచినమాత్రమున నాపదలు దూరమునకుఁ బోవు. ధైర్యమూనిన నవి సమీపమునకు రావు. వగచి చేయునది లేదు. కావున సుకుమారపురుషలక్షణ మగుధైర్యము విడిచి యుండరాదు.

జయం—ఆచార్యా! అమరేశ్వరుని కింత వెఱఁగుపాటుఁ గలిగించు నాదైత్యుఁ డెవ్వరి కుమారుఁడు? ఏమిమహిమవాఁడు? ఈయుదంత మాలకింపఁబోలునేని నాకెఱిఁగింప వేఁడెదను.

బృహ—వత్సా! ఎఱిఁగింపరానిదేమి? చెప్పెద వినుము. వినియుందువు గదా! తొల్లి భువనకంటకుఁ డగుహిరణ్యాక్షుఁ డను దానవకులసార్వభౌముఁడు కలఁ డని. అతఁడు తనమగంటిమి నిర్జరుల కజేయుఁడై భూమిదేవిని సిలుగులఁ బెట్ట నాకారణమున ననవరతము దేవపక్షపాతి యగునారాయణుండు శ్వేతవారాహమూర్తి యారక్కసునుఁ బరిమార్చి భూమిదేవిని నుద్ధరించి తనకొమ్మున ధరియించి బుజ్జగించె. అప్పుడు పురుషోత్తమునకును భగవతి యగువసుంధరకును నరకుఁడు జన్మించె. పదపడి వాఁడు తపఃప్రభావిశేషమున వారిజాసనుని మెప్పించి వరములఁ బడసి మర్త్యలోకము జయించి దివమును జుట్టుముట్టి యిప్పుడు మనకు వెఱపుఁగొలుపునంతవాఁ డయ్యె.

జయం—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి? భువనరక్షణపరాయణుఁ డగునారాయణుని సుతుఁ, విశ్వహితకారిణి యగుధారుణికిని నుదయించిన నందనుఁడో యితఁడు? ఈతఁడు నింద్యకర్మములకు వెనుదీయనిరక్కసుఁ డెట్లయ్యెను?

బృహ — కుమారా! ఆశ్చర్య మేల? చూడుము.

తే. గీ. నిఖిలజనులకుఁ జల్లనినీడ నిచ్చు
వృక్షశాఖలు రాపాడు వేళలందు
పొడము నగ్నికణము కాల్చునడవు లెల్ల
జన్మభూమితో నేమి యసాధువులకు. 4

మహేం — కుమారా! అది యట్టిదె. చూడుము.

తే. గీ. జలధములనుండి పిడుగులు జాఱునట్లు
మంచివారికి ఖలులు జనించుచుండ్రి
మంటిలో నుద్భవించెడు మణులఁగాగు
ఖలులకెడపున నుత్తము ల్గలుగుచుండ్రు. 5

జయం — ఆర్యా! మీరు సెలవిచ్చినదంతయు నిశ్చయము. దానవకులక్రమాగతం బగుకాఠిన్యమునకుఁ దోడు రణస్థైర్యంబునను నృపతిమాత్రప్రతాపంబునను వాఁడు క్రమంబునఁ దల్లిదండ్రులఁ బోలి పుట్టెఁ గావున నతఁడు నిర్జరుల కజేయుఁడని తోఁచుచున్నది; యుద్ధవార్త దెలుపుటకు సమరరంగంబునుండి యింకవఱకు మన భటుం డొక్కఁడు రాకుండుటకుఁ గారణ మేమయి యుండును?

బృహ — అదిగో నెవ్వరో యిటు వచ్చుచున్నారు. (పోల్చిచూచి) కుబేరపరిజనుఁ డగుమాణిభద్రుఁడు.

మహేం — ఈతఁ డేమివార్త దెచ్చెనోకద! ముఖవైఖరి కీడును సూచించెడును.

[అప్పుడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాణి — (తనలో) కటకటా! నేను మిక్కిలి మందభాగ్యుఁడను. ఈశ్రవణకఠోర మగువార్త మహేంద్రునకు నే నెట్లు విన్నవింతును? అయినను స్వామి యగు కుబేరుని నియోగము నడుపక తప్పదు కదా!

చ. అనుపమధర్మమార్గచరు లైనసుపర్వులు పాఱుచుండ దు
ర్జనులు కృపావిహీనులును రక్కసు లాజి జయంబు గాంచుటల్
గనుఁగొన ధర్మమే జయముగాంచెడు నంట యబద్ధ మందునున్
ఘనభుజసారమే విజయకారణ మంచును నేఁ దలంచెదన్. 6

(ప్రకాశముగా) రక్షింపుము. రక్షింపుము. త్రిలోకాధినాథా! (అని పాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు.)

మహేం—(సంభ్రమముతో) ఓయీ! ఏమి యూడిపడి? దేవసేనల పరాజయ మెఱిఁగింప వచ్చితివా?

బృహ—నాకలోకము మ్రుక్కడిరక్కసులపా లయినదా?

జయం—దేవకాంతల యదృష్టములు విపరీతము లై యయ్యెనా?

మాణి—(లేచి) దేవా! మందభాగ్యుఁడ నైన నేను దేవరకు దేవసేనల విజయ మంగళవార్తలు దెలుప నోఁచుకొన నైతిని.

మహేం—ఆదేవాసురసమరము మన కశుభపరిణామ మెట్లయ్యెనో సంగ్రహముగా మా కెఱింగింపుము. కాలోచితముగ వలయుప్రతిక్రియ యొనర్చుకొందము.

మాణి—(అంజలి పట్టి) దేవరవా రవధరింతురుగాక! ఆవిధమున ముర, నిశుంభ, పంచజన, హయగ్రీవ సమధిష్ఠితంబు లయి దైత్యదానవానీకంబులు లోకంబులు మ్రింగు లాగున నార్చుచుఁ జేర్చి నిల్చిన, యమ, యాదఃపాల, దహన, ధనద, పవన, పశుపతి ప్రముఖు లగుదిక్పాలకులు వేలుపుమూఁకలం గూర్చుకొని యరదంబులు, ద్విరదంబులు, బాణంబులు, తూణంబులు, హయంబులు, భటనివహంబులు, నాయత్తంబు గావించుకొని ముద్గరంబులు వన్ని యెదుర్కొనుటయు నుభయబలంబులు నోహరిసాహరిఁ బెనఁగి సమరం బొనర్చె. అప్పుడు నిర్జరసైన్యారణ్యంబుపయిఁ గాఱుచిచ్చుమచ్చున దైత్యనాయకుఁడు పెచ్చుపెరిఁగి,

సీ. కఱకుఁగత్తులఁ బూని కౌబేరబలములఁ జెఱకుఁగట్టల నట్లు నఱికినాఁడు
యఱకాలఁ జెలరేఁగి యగ్నిదేవునిమూఁక సన్నచీమల నట్లు చమిరినాఁడు
గుదియ చేతనుఁ బూని కదిసి వారుణసేన నాలమందల నట్లు తోలినాఁడు
శరపరంపర లేసి జముబంట్ల మేనులు చించి జల్లెడ లట్లు చేసినాఁడు
క్రొవ్వులఁబోలు దైత్యులకోత్తలఁ జెడి
వేల్పు లలమేఁకలటుపాఱి విఱుఁగవలసె
దిక్కు లేనివార లో దివిజనాథ!
దిక్కుమాలినవార లై తిరుగవలసె. 7

మఱియు సేనలు పోయినపోకగాఁ దిరిగి చూడక చనుటయు,

తే. గీ. మన కృశానునితేజంబు మంటఁ గలసె,
నాఁటి వరుణదేవునిశక్తి నీటఁ గలసె,
నెచటికో వాయుబలమెల్ల నెగిరిపోయెఁ,
జిక్కు నగ మయ్యె నీశానుఁ డుక్కు దక్కి. 8

మహేం—(విచారయుతో) అన్నన్నా! ఎంతకష్టము! అవ్వల నేమయినది?

మాణి—అనంతరము సంగ్రామప్రసిద్ధు లగుసిద్ధులును, రిపుజనదుస్సాధ్యు లగు సాధ్యులును, [illegible]మహార్యత్వు లగుయక్షులును, ధనుర్విద్యాధరు లగువిద్యాధరులును, [illegible] లగుతమ్ముంగల ఖేచరులును, నిశాచరులం దలపడిరి.

కృష్ణ—దైవము వారి కయినం దోడుపడకపోయెను గా?

మహేం—దానవులకుం దోడుపడియె ననుఁడు. ఆతరువాత నేమి జరిగినది?

మాణి—ఏమి జరిగినది యని యడుగ నేల? ఈయశుభము తుదముట్టం జెప్పన [illegible].

తే. గీ. అసురసేన విజృంభించి యంతఁ దఱుము
కేల్మిఁ బోదులు వెన్నిచ్చి విఱిగి చనిరి
యొకఁడు పోయినదెసకు నింకొకఁడు పోక
[illegible]వహారంబులోని ముత్తియము లట్లు. 9

కృష్ణ—సరే, ఇంక వినవలసిన దేమి యున్నది?

ఉ. గీ. జ్వలనదేవుఁ డోడె, జలధినాయకుఁ డోడె,
దండపాణి యోడె, ధనదుఁ డోడె,
పొలుపువాఁ డెవండు కుటిలదైత్యులఁ గర్త
మనుభవింపవలయు నంతెగాక. 10

మహేం—అయ్యో! మాణిభద్ర! ఇప్పుడు వాయుసంగసెచ్చెలు లగుదిక్పాలు రెం దున్నవారు?

మాణి—దేవా! ఎందున్నవా రని తెలుపుదును? కొందఱు పలాయితు లగుటచే దానవులు వారిని బట్టుకొని బంధించి శిబిరంబుల నుంచిరి; కొందఱు వాహనం[illegible]యు మఱికొందఱు పాదచారు లయియుం దల విరియంబోసికొని వెనుక [illegible] పోవుచుపో [illegible]చెఱుంగక దానవులబారిం బడక తప్పించుకొన నాడనిం బాఱు [illegible]. కొందఱు పలువిడలేక యొందేని నక్కి పుక్కి యున్నవారు.

మహేం—హా సఖులారా! దిక్పాలులార! మీకెట్టిగతి ప్రాప్తించెను? ఓయీ [illegible]! ఎన్నఁడును నోడవోని నీకాలదండమునకు నేఁ డింతపాటు వచ్చెనే! నిజ[illegible]కంపితకాలకంఠుం డగుదశకంఠునిం బూరికిం గొనని నీ మగఁటిమి తుచ్ఛుం డగు [illegible]కుని మ్రోల మొక్కవోయెనే? ఓయి వరుణా! మృత్యుజాలసంకాశంబు లగునీపాశంబులు దనుజకంఠప్రదేశంబుల నిరర్థకంబు లయ్యెనే? అగ్నిదేవా! శాత్రవసేనా

తూపంబులం గాల్చునికేలంబులు దనుజులకుఁ జంద్రకరణజాలంబులయి తోఁచెనే! ఓయీ నైరృతా! 'వజ్రం వజ్రేణభిద్యతే' యన్నట్లు మాయాబలాభిశోభితు లగుదానవులను దానవాంశమునఁ బొడమిన నీవు నిర్జింతు వని కొంతయాశతో నుంటిమి. అదియెల్ల వమ్మయ్యె. మిత్రమా! కుబేరా! నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁ డగుభగవానుఁడు కాలకంధరుఁడు నీకు సంగడికాఁడై నినుఁ గాచుచున్నను నీ కీపాటులు దప్పవయ్యెను.

ఆ. వె. నరకుఁ డెంతవాఁడు నారాయణుఁడు తోడు
మదనవైరి తోడు మన కటంచుఁ
జింత దక్కియుండఁ జెట్టి లింతలు ప్రస్సె
నుక్కు మేడఁ గాల్చె లక్కనీల. 11

జయం—అయ్యా! మిక్కిలి యధైర్యము వడియెద వేల? ఆపత్సమయంబున శాస్త్ర లనుసరింపఁదగినమార్గ మనుసరింపుఁడు

మాణి—మహేంద్రా! ఊరక యధైర్యముచే నేమి చేయుదురు? ఇంకను నావచియింపవలసిన దించుక కలదు. నేను చెప్పునది సాంగముగా విని సముచితోపాయముగా నెయ్యది కర్తవ్యమో దాని నొనర్తురు గాక!

మహేం—అట్లయిన నీవు చెప్పవలసినదంతయుఁ జెప్పుము వినుచున్నాఁడను.

మాణి—పిమ్మట యక్షేశ్వరుఁడౌ కుబేరుఁడు రణరంగమునుండి తొలఁగి తన హయముపైఁ గూరుచుండి పరుగిడుచు మార్గాయాసముచేత వగర్చుచు నెంతయుఁ గష్టమున నన్నుఁజేరి తమ కిట్లు సందేశ మంపె. "త్రిలోకాధినాథా!"

చ. నే నిటు వైతి; నాఁటి రజనీచరపీడఁ దొఱఁగె; వాయువు, వై
శ్వానరముఖ్యులుం దొలఁగి పాఱిరి, కానఁ గదయ్య నందనో
ద్యానము, నంగనాతతి, సుధాకలశంబును, పారిజాతసం
తానముఖామరద్రుమవితానమును, న్మన కామధేనువున్. 12

మహేం—మిత్రమా! కుబేర! ఆపత్సమయమునందును స్వామిహితమును మఱవని నీచరిత్రము శ్లాఘాపాత్రము. ఓయీ! మాణిభద్ర! అట్లయిన నిప్పుడు రాక్షసేంద్రుని యుద్యమ మేమి?

మాణి—దేవా! దురాత్ము లయినశాత్రవులు జయ మొందినపుడు పరాజితు లయిన పగతుర నేమి సేయుదురో యదియే వాని యుద్యమము.

బృహ—అది యేదో తేటతెల్లముగా నెఱిఁగింపుము.

మాణి—దానవబలంబులు దేవబలంబులను మాఱుమాడి వెన్నంటి తఱుముచుండ మేఘగంభీరభీషణంబు లగుభాషణంబులతో రాక్షసరాజు తనబలంబుల కిట్లనియానతిచ్చె.

ఆ. వె. పూలతోఁట లనక పుణ్యభూము లనక
రాచనగరు లనక రచ్చ లనక
వేల్పుఁబ్రోలు సొచ్చి వీరదానవులార!
కొంకు జంకు లేక కొల్లఁగొనరొ. 13

బృహ—అట్లయిన మనము మనజాగరూకతమీఁద నుండవలయును.

మహేం—అయ్యా! ఎయ్యది యీయవసరమునం దాచరణీయమో యెయ్యది యనాచరణీయమో నే నెఱుఁగఁజాలకున్నవాఁడ. మనసేన చన్న తెఱఁగును రాక్షసుల యున్న తెఱఁగును విన నామనమున సమరసన్నాహనోత్సాహంబు డిందుపడినది. త్రిదివంబు విడిచి పోవుదమన్న పరిజనంబులు పడునగచాట్లు దలంపునకు వచ్చి నన్నుఁ గాలు గదపనీయవు. దానవు నెదుర్కొందమన్న వాని నోర్చు టరిది. కావున నిప్పుడు నే నేమార్గ మవలంబింపవలయునో మీరు నిర్ణయింపవలయును.

(తెరలో)

ఓహో! సిద్ధ, సాధ్య, విద్యాధర, గంధర్వ, యక్ష, కిన్నర, ఖేచరులారా! త్రిలోకాధినాథుఁ డగుమహేంద్రుఁ డెందున్నవాఁడు? ప్రాగ్జ్యోతిషాధినాథుఁ డగుదానవేశ్వరుఁ డాతని దర్శనము చేయవచ్చినాఁడు. కావున నాతఁ డున్నతా వెఱిఁగింపుఁడు.

బృహ—(ఆలకించి) కడమపని చేయుటకు రాక్షసాధముఁ డిదిగో నీదెసకే వచ్చినాఁడు.

మహేం—ఆచార్య! ఆచార్య! కర్తవ్యము? కర్తవ్యము?

జయం—అంతఃపురరక్షణ మవశ్యకర్తవ్యము.

బృహ—మహేంద్రా!

ఆ. వె. శౌర్యశక్తి దలఁపఁ జనక యుండుట మేలు
శత్రుఘాటి దలఁపఁ జనుట మేలు
రెండు పోల్చిచూడ మొండిరక్కసునకు
సకల మిచ్చి చనుట చాల మేలు. 14

మహేం—అట్లయిన స్త్రీలగతి యేమి? తక్కుంగలవారలగతి యేమి?

సీ. కనఁబడ్డసతినెల్లఁ గవయఁజూచెడునీచు గారవించునె వేల్పుఁ గన్నియలను?
మాపేరు వినినంత మండిపడెడుదాయి ముద్దుసేయునె నాదుపుత్త్రికలను?
స్వర్గమంతయుఁ బాడుసలుప నెంచెడుకూళ విడిచిపోవునె కల్పవృక్షములను?
మునియాగపశువుల ముచ్చిలించెడుపాపి యపహరింపఁడె వేల్పుటావు నకట!
కరుణ యెట్టిదో యెఱుఁగని కటికచెనఁటి
బ్రతుకనిచ్చునె యింక నైరావతమును?

ముజ్జగంబులవార కింతె మూఁడు ననుచు
నించుకేనియుఁ గలనేని నెఱుఁగనైతి 15

బృహ — వాఁ డెంతఘాతుకకర్ముఁడయిన నొనర్చుటకు సంకోచింపఁడు. కావున నచ్చరలనుఁ దక్కుఁగల వియచ్చరాంగనలను మేరుపర్వతగుహలకుఁ దోడ్కొని పొమ్మని జయంతకుమారు నంపుట యుచితము. అమృతభాండమును గాపుగనియు వారలతోఁ బోవుఁగాక!

మహేం — అట్లయిన నింక జాగొనరించిన ప్రయోజన మేమి? వత్సా! జయంతా!

చ. ఉదయకు మున్న దానవకదంబము చేరకమున్న వేల్పుం
బడఁతులతోడ వీజనని భద్రముగాఁ గొనిపోఁ గదన్న కా
ఱడవులకైనఁ బర్వతగుహాంతరభూములకైనఁ జెచ్చెర
న్నడువఁగఁ గొంతకాల మిటఁ గ్రమ్మఱవత్తురుగాక యుండకున్. 16

శచీయుఁ బులోముని గారపుఁబట్టియుఁ, జతుర్దశభువననాయకుని పట్టమహిషియు, ననూర్యంపశ్యయు నగు మీయంబతో నాలుబిడ్డలసంరక్షణము సేయఁజాలని వజ్రపాణి యిట్లు చెప్పె నని పలుకుము.

ఉ. మదమునఁ గొంటెసంపదలమాట దలంపకు, శోక మెచ్చు; నీ
క్కెలవుపంప కష్టములు గాపుర ముందునె యుల్లముష్ణ; మే
ల్దినములు వచ్చు, వెండియును దివ్యలకో సఖి! యాపదాలునే
శౌను జిగిమాయుచెట్లు మరల న్మధుమాసమున న్జిగుర్పవే!

జయం — దేవా! అట్లయిన మీ రానతిచ్చినట్లు చేసెద. (అని పోవును.)

(తెరలో)

చ. తనియఁగఁ గొండలను ద్రుంచినదోర్బలశాలి, యాయుధా
ల్యను వలకించినట్టిరసికాగ్రణి స్వర్గపురైకనాయకుఁడున్
గను లోకవేయి దాలిచి జగత్త్రియము న్గనిపెట్టునేత, యు
య్యనిమిషనాథుఁ డేఁడి, దనుజాధవుఁ డాతనిఁ జూడఁ గోరెడున్. 18

బృహ — అదిగో నడచుచున్న తమాలవృక్షములో, పుంజీభూతము లగుకాఱు చీఁకటులో, యన రాక్షసులు మన మున్న దెసకే వచ్చుచున్నారు. ఇఁకయును మేలే. ఇంతలో జయంతకుమారుఁడు కాంతాసంతానమును నిరపాయముగాఁ గొనిపోవచ్చును.

మహేం — ఆచార్య! నీవు నితనితో నెట్లెదుర్కొని సంభాషింతము? సామ వాక్యములతోఁ బట్టుపఱచిన సంధికి నంగీకరించునేమో?

బృహ — ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు! దురాత్ముఁడు శాంతవచనములఁ జక్కఁబడునే?

తే. గీ. అధముఁ డగువాని సామవాక్యముల యోగ్యు
లనునయింప నాతనియహ్ఁక యినుమడించు
నెఱయఁ గ్రాగినచమురుపై నీళ్లు జల్లఁ
బొగయు మంటయుఁ బుస్సున నెగయునట్లు. 19

మహేం——అట్లయిన నతఁడు రాకమున్నె యుపాయము నుపదేశింపుఁడు.

బృహ——అది యీవఱకే యుపదేశింపఁబడినది. అయినను మఱియొకమాటు చెప్పెద. ఆదానవుఁ డీకొలువుకూటమునం జొచ్చినతోడనే నీవును నేనును మునువైరమును మనమనములనుండి మాఱుగఁ దోలి యతని సబహుమానంబుగ నెదుర్కొని చింతామణీ భద్రపీఠంబున నాసీనుఁ గావించి నాకభువనంబును, నందనవనంబును, గల్పభూరుహంబును గనకాంబుజములు వాని కొసంగి మనము నోలఁగుట కార్యము.

మహేం——మన మెచ్చట నుండవలసినవారము ?

బృహ——మేరుగుహలచెంతనో, మానససరోవరముపొంతనో ?

మహేం——మన కీదుఃఖమునుండి విమోచన మెప్పుడు ?

బృహ——రాక్షసుని మరణసూచన మెప్పుడో యప్పుడు.

మహేం——అది సంభవించు టెట్లు ?

బృహ——ఇట్లు. శ్రీలావరపరాయణుఁ డగునారాయణుఁడు దుష్టదానవనిగ్రహంబునకును, శిష్టమానవానుగ్రహంబునకును యాదవవంశమున నుదయించెనని పరమేష్ఠి ననత్కుమారునకుఁ జెప్పుచుండఁ దొల్లి యొకనాఁడు నేను వింటిని. మనమా దేవకీనందను నాశ్రయించి యీాపదత్సాగరము నీదుదము. ఆతనిచేతఁ గాని యీదానవుని కీలోకకంటకుఁడు పీడ్కొనఁడు. మేటిరాక్షసులఁ బోకార్ప నతఁడు కంకణము గట్టియున్నవాఁడు. ఆనందనందనచరణారవిందములఁబొందఁ బడినవారు చెడినవారు లేరు.

మ. అగదంకారము లాజవంజవమహారసప్రభావంతము
ల్జగదానందనముల్ సురారియువతీసౌభాగ్యలుంటాక ము
ల్నిగమోర్వీజశిఖాప్రవాళములు కాళీయాహినిర్బంధముల్
భగవంతుం డగు దేవకీతనయు శుంభత్పాదపంకేజముల్. 20

కావున నాపుండరీకాక్షుకడకు వాణీభద్రుని నుచితసందేశముతోఁ బుత్తెంచుము. దాన మన కెంజెలి సమగ్రముగాఁ దీఱును.

మహేం——అవివేకాంధకారావరణయమునఁ దెన్నుఁగానక తిరుగులాడుచున్న నామనస్సునకు మీవచోదీపికలచేఁ జక్కనిదారి పొడకట్టినది. అట్లొనర్చెద. అయ్యా! వాణీభద్ర! నీవు మాకు మాత్రనె యమరకార్యముం దీర్పవలయు. ఇది సకలభువనహితము.

మాణి—దేవా! ఆజ్ఞాపింపుము. సేవకున కిది మహాప్రసాదము.

మహేం—అట్లయిన సోమానిభద్ర! జగత్ప్రసిద్ధిసంధాయకుఁ డగు వాసుదేవుఁడు వాసము సేయు ద్వారకానగరమునకుఁ జని యదుకుల కమలాకరప్రభాకరుం డగు నా పుండరీకలోచను సందర్శించి దివౌకసుల యార్తి సమగ్రముగా విన్నవించి,

సీ. కాళీయఫణిఫణాగ్రములఁ దాండవమాడునడుగుఁదమ్ములకు జోహారు లనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాఁడు మా కొనర్చినమేలు మఱవ మనుము
అమరసంతతి యిట్టు లగచాట్ల పడుచుండ నూరకై వెడఁజూచు టొప్పదనుము
ఈ తెఱంగునఁ జేయ లాఁతివారమె మేము చాలకాలము నాఁటిసఖుల మనుము
ఆలుబిడ్డల దెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయుఁగన్నులబాష్పము ల్విడిచె ననుము
అసురఁగడతేర్చుపని తన కలఁతి యనుము
దైవహిత మాట సేయది తప్ప దనుము

మాణి—దేవా! అట్లంతయు విన్నవించెదను.

బృహ—దానవుఁడు వచ్చునఱకు నీ విటనుండకే యతనిపలుకులు విని దేవదయులఁ గని యవ్వల నరుగుము. అప్పుడు నిర్జరులయవస్థ యాదవేంద్రునకు సమగ్రముగ నెఱిఁగింప నవకాశ ముండును

మాణి—హా! కష్టము. కష్టము. దానవసైన్యంబులు సన్నిధిమునకు వా వచ్చినవి.

బృహ—మహేంద్రా!

ఉ. మనమున నించుకేని యనుమానము నొందకు దానవేశ్వరు
న్గని వినయంబుతో నెదురుగాఁ జని గద్దియఁ జేర్పు; లావు నా
యువపుడు నల్పుఁడై యొదిఁగియుండుట న్యాయతగాదు; గ్రీష్మమం
దున బలుతప్పలుంబడునదుల్ తొలుకాలునఁ బూర్తిఁ జెందవే? 22

మఱియు సునాశీర!

తే. గీ. అధిక తేజస్సులకు నైన నప్పుడప్పు
డుచ్చనీచదశలు గల్గుచుండుఁ జూడ
జగము వెలయింపఁగల సూర్యచంద్రులకును
గ్రమత నుదయాస్తమయములు గల్గునట్లు. 23

మహేం—దేవగురువులయుపదేశము శిరసావహించినాఁడ. (అప్పుడు నరకాసురుఁడు, పంచజనుఁడు, వజ్రకంఠుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

నర — ఓయీ పంచజనుఁడా! బాహుబలంబున, బుద్ధివైభవమున మనకన్న నల్పుఁడగు మహేంద్రుని సింహాసనభ్రష్టునిఁ గావించి నాకలోకమునుండి పాఱఁదోలక మన వంశకర్తలగు నాదిరాక్షసు లూరకుండుటకుఁ గారణమేమి?

పంచ — దేవా! ఆమహాత్ము లూరకుండలేదు. దివిజదుస్సాధ్యవిక్రమక్రీడారంభులయిన మనపూర్వులు త్రిలోకవిజయంబు గాంచినప్పుడు కుటిలుఁడగు విష్ణుదేవుఁడో మతిలేని శంకరుడో యేదో యుపాయము లెత్తి వారలఁ గడతేర్చుచుండువారు. ఆకారణంబున నింతని కింతవిభవము జరుగుచున్నది. ఈపర్యాయము మీరన్నట్లు నిరాటంకముగా జరుగఁగలదు

నర — (నవ్వుచు) మన దానవవీరులు నిజముగా నాదామోదరునిచేత నయితము నిహతులయిరా? అట్టియున వారి పరాక్రమ మెట్టిదో చూడవలసినదే.

వజ్రి — మహాప్రభూ! వారు వట్టిపిఱికివారు. మీముందర వారు దిగదుడుపునకైనను బనికిరారు.

బృహ — మహేంద్రా! అదిగో దానవుఁడు. వాని నెదుర్కొందము రమ్ము.

మహే — దానవేంద్రా! నీకు స్వాగతము.

బృహ — దానవేశ్వరా! విజయమగుఁ గాక!

పంచ — నీ వన్నను ననకున్నను విజయ మీవలనకే యయినది.

నర — (ఆశ్చర్యము నటించుచు నింద్రునితో) ఎవరు వీరు? నముచిగర్వనిర్వాపణధూర్వహులు, పాకప్రతాపసంక్షేపణపంచాననులు, జలప్రాణానిలకాలభుజంగులు నగు నహల్యాభుజంగులా? మహేంద్రా!

మ. అపరాధంబులు గల్గె మావలన చండారాతి సైన్యాటవీ
తపనోద్యద్దహనాయమానపటుదోర్దర్పప్రతాపాఢ్యు ని
న్నెపు డీరీతినిఁ జూడవచ్చితిని నే నిన్నాళ్లు రాకుంటకున్
గృపతోడన్ క్షమియింపు తమ్ముఁడఁ గదా యెంతైన దేవేశ్వరా! 21

అయ్యో! మఱచితిని. నేను మీకుఁ దమ్ముఁడ ననుట మిమ్ము రెండవమా రవమానించుటగదా!

వజ్రి — అజాగళస్తనములవలె నిరర్థకమయిన వజ్రాయుధము ధరించి యీ పరాక్రమహీనుని తమ్ముఁడనిపించుకొన్న మీకవమానము మహాప్రభూ!

పంచ — ఓ మహేంద్రా! ఓ దేవగురూ! నేను పంచజనుఁడను; నరకమహారాజు బంటను.

బృహ — మేము మి మ్మెఱుంగకపోలేదు.

మహేం—దానవేశ్వరా! ఉల్లసపుబలుకులతో నేమి ప్రయోజనము? శత్రు రాజులపై దండువెడలుట క్షత్రియధర్మ మగుటచే నీ విట్టు చేసితివి. ఇందు క్షమింప వలసిన దేమున్నది? జయము నొందితివని యెఱుఁగుదును.

మాణి—(తనలో) ఈసమయమున నే నిచ్చట నుండ రాదు. నాటునుండి కిరీ పనులఁ గనిపెట్టెద (అని పోవును.)

నర—పురందరా! నామాటలను నీ వింత యుడికెదవేల? అట్లయిన నింక నుల్ల సపుఁబలుకులతో నేమి? నావచ్చినపని చెప్పెద వినుము.

తే. గీ. ఎల్లభువనంబులకు నీవ యేలిక వఁట
బలము గలవాఁడ వఁట మానవంతుఁడ వఁట
కొండ ఱెక్కలఁ గొన్నింటిఁ గూల్చితి వఁట
యేది చూతము రణ మిమ్ము యించుకంత.

బృహ—(తనలో) మా యసహాయత్వము నెఱిఁగి వీఁడు మమ్ము మాటిమాటికి రణమునకుం బిల్చుచున్నవాఁడు.

మహేం—మనుజేశ్వరా! రణమునకేమి? అదియొకభాగ్యముకాదు. చూడుము.

చ. కనుఁగొన దేవదానవులు కశ్యపుసంతతివారె కావున
స్తనుజవరేణ్య! యన్నలకుఁ దమ్ములకుం బగ జెల్లునయ్య? లోఁ
గినియక మీరు మే మెపుడు క్షీరము నీరములట్లు లుండిన
న్మనలను దేఱిచూడఁ దరమా యొకమాత్రపువాని కాజిలోన్.

నర—ఆహాహా! ఎంతకాలమునకు నేను మీకుఁ జుట్టము నయితిని?

పంచ—సోదరప్రేమ మహేంద్రునిశరీరమునుండి వెల్లివిరిసి పాఱుచున్నది.

వజ్ర—పిల్లుల కెలుకలును, దోడేళ్ళకు మేఁకలును నెంత దగ్గరచుట్టములో మాకు మీరును నంత దగ్గఱ చుట్టములే.

బృహ—ఓదానవసార్వభౌమా! ఈమహేంద్రుఁడు వచియించినట్లు మన యుభయకులములు పొందుపొసఁగియుంట యుచితము. మీరు రాక రాక వచ్చినయతిథుల గుటచే మా కాదరణీయులరు. అందుచేఁ గూరుచుండి ప్రసంగింతము. నీ వామహేంద్రపీఠము నధిష్ఠింపుము.

మహేం—దానవేంద్రా! అట్లు చేయుము. మాకు మీ రతిథులుగదా!

నర—ఓహోహో!

ఉ. ఎన్నఁడు లేనిమూర్తి యిది యెప్పటినుండి జనించెనయ్యా? నీ
కిన్నరకుండు దేవవిభుఁ డెక్కడుపీఠము నెక్కువాఁడె? మీ

రన్నను నే నోర్వఁగలనా యది యయ్యది యెక్కువాఁడు తాఁ
గన్నులు వేయి దాల్చవలె గౌతమునింటను గోడి గావలెన్

వజ్ర—నిజము. నిజము. అంతమహిమ గలవాఁడే దాని వశిష్ఠించవలెను. పాప మీమహేంద్రుఁడు కష్టపడి రేయి యనక పగ లనక కోడియో నక్కయో యయి చేయిగన్నులు దెచ్చుకొన్నాఁడు. అంతశాంతిశక్తి యెవరికున్నది?

బృహ—(తనలో) రాక్షసుల యెత్తిపొడుపుమాటలు భరింపశక్యము గాకున్నవి!

మహేం—(తనలో) ఇంతకన్న శూలములతోఁ బొడిచిన మేలు కటకటా. కాల మెంతలో మాఱినది.

బృహ—దానవనాయక! ఎన్నఁడో పొరపాటున నొనర్చిన లోపముల నెంచి యింతవానిని మీరధిక్షేపించుట మీవంటి వీరపురుషుల కుచితము గాదు.

నర—అట్లయిన మీకు హితమగుపనియే యొనర్చెదను. చిత్తగింపుఁడు. ఓయి మహేంద్రా! భూధరపక్షచ్ఛేదనకొండ!

మ. ధరణీరాజ్యము వీరభోజ్య మని పెద్దల్ సెప్పఁగా వింద వి
స్తరలోకేశ్వర! రెండుపక్కల కిట న్బ్రత్యుత్తరం బిమ్ము నీ
కరదండం గులిశాయుధంబుఁ గొని సంగ్రామంబు గావింతువా?
సురసామ్రాజ్యపదంబు నాకుఁ గరము న్బోషించి యర్పింతువా? 29

పంచ—మహారాజా!

తే. గీ. కాలుదండంబు, ధనదునికడను గత్తి,
వరుణపాశంబు, మనమీఁద వచ్చు లయ్యె!
వజ్ర మేటికి ధరింపవలయు వీఁడు?
కొండలను రాళ్ల మలఁచి చెక్కుటకె గాక!

వజ్ర—దేవా! మీరు చూచినతోడనే యెన్నఁడో వచ్చినట్లు నిశ్చేష్టులగు నీదేవరాజబృహస్పతులు యుద్ధము సేయుదురా? బలహీనులమీఁద నెగురు మన్నచో నీయనవంటివారు మఱియుండరు.

నర—మహేంద్రా! ఊరకయుండెదవేల? ప్రత్యుత్తరమిమ్ము

పంచ—హరియో హరుఁడో తమకుఁ దోడ్పడువఱకు నిరుత్తరులయి యుందురు కాఁబోలు?

వజ్ర—హరియా వచ్చుట? అతఁడు తనరక్షణముఁ జేసికొన్నఁ జాలు. వీరిని రక్షించినంతఫలము.

నర—అన్నట్లునుఱచితిని. ఓ దేవరాజా!

మ. హరి మీపాలిఁటి దైవతం బనుచు దైత్యధ్వంసి యంచు న్నుతిం
తురుగా మీరలు సర్వకాలమును జేతుల్మోడ్చి; వాఁ డేఁ డి? య
క్కఱకు న్రాఁ డదియేమి ? వచ్చి మిగుల న్గాంభీర్య మేపార ని
ర్జరుల న్బ్రోవ డదేమి ? పిమ్మట సమాశ్వాసింపఁ బోవచ్చునే ? 30

మహేం—(తనలో) హరి నీవిధముగా నిందించు వీని కేమిగతి కలదో కదా?

బృహ—(తనలో) ఇట్టి వైపరీత్యములు కాలమాసన్నమైనవానియందుఁ గన్పట్టును.

వజ్ర—గురుశిష్యు లిద్దఱు తెల్లముకొట్టినరాళ్ళవలె నూరకుండెద రేల ? మహారాజున కేదో యొక ప్రత్యుత్తర మిండు.

మహేం—ఆచార్యోత్తమా ! ప్రత్యుత్తర మొసఁగుడు.

బృహ—దానవేంద్రా ! వేయుమాట లేల ? ప్రతాపాలనపరిశోషితదిక్పాలకసేనాసముద్రులును స్వణీకృతనారాయణులును నగు మీతో సమర మొనర్ప మహేంద్రుఁ డెంతవాఁడు ? అతఁడు సంధి యుచిత మని యూహించుచున్నాఁడు.

పంచ—దేవదానవులవైరము సంధిచేసికొనుటకుఁ బాకము తప్పినది.

వజ్ర—ఇంద్రునకిప్పుడు భయజ్వరముచే నొక పెద్దసంధిరోగము ప్రవేశించినది.

నర—మహేంద్రా ! అట్లయిన నానిశ్చయము విస్పష్టముగఁ జెప్పెద వినుము.

చ. పలుమఱు వింటి నచ్చరలపాటలు చేర్చితి నీవు మేను ని
ర్మలశుభ్రపారిజాతకుసుమంబుల సెజ్జలపైఁద నాకభూ
ములు చిరకాల మేలితివి పూర్తిగఁ జెల్లెను వందు మీకు దై
త్యుల కిఁక వంతు చెల్లఁదగు దూరము పొందు తొలంగి వేల్పులన్. 31

దేవత లెంతకాలము స్వర్గము పరిపాలించి రంతకాలము దానవులును పరిపాలించిగాని తొలఁగరు. మఱియు స్వర్గమునుండి యొక్కపూరిపుల్ల యయినఁ గొనక యెందయినఁ జని బ్రతుకుఁడు. దీనికి విరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తింతురేని యీనరకుఁడు వేల్పులపై జాలి వొందువాఁడు కాఁడని మీర యెఱుఁగుదురు.

పంచ—దేవా! మీరు లెస్సగా సెలవిచ్చితిరి.

వజ్ర—ఈపాడుదేవతలు నేఁటికాలమునకు మాయుసురు తగిలి పోవుచున్నారు.

మహేం—(విచారముతోఁ దనలో) రాజ్యలక్ష్మీ ! నీవు చంచల వనుమాట నేఁడు నిశ్చయమయినది.

బృహ—(తనలో) అనుకొన్నదాని కేమియుఁ గొఱఁత కలుగలేదు.

మాణి—(తనలో) కటకటా! త్రిలోకాధీశ్వరున కెంత కష్టమువచ్చినది? ఇంక నే నిచట నిలువఁజాలను. నాస్వనివీఁడఁ బోయెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

నర—ఓయింద్రబృహస్పతులారా! మీయునికి నాకోపానలంబులకు ప్రజ్వలన హేతువు. కావున మీ రిటనుండి సత్వరము పొండు.

వజ్ర—చుట్టుపట్ల పొలిమేరలోనైన మీరు కనంబడుదురేని మీ గుండెలలో నిద్రపోయెదను జాగ్రత.

బృహ—మహేంద్రా! ఏల యాలస్యము? పోవుదము రమ్ము.

మహేం—(తనలో)

సీ. చిరకాలమునుండి సురలకాధారమైన విబుధలోకంబును విడుచు టెట్లు?
చింతామణీభద్రసింహాసనం బున్న యమరావతినిఁ బాసి యరుగు టెట్లు?
మధువైరిచరణాబ్జమకరందరస మైన మందాకినీనది మఱచు టెట్లు?
సిరికిఁ దోఁబుట్టువై క్షీరాబ్ధి నుదయించుపారిజాతముఁ బాసి బ్రతుకు టెట్లు?
దినము నైరావతము నెక్కి తిరుగ కుండ
కాలినడకను నట్టిట్టు కదలు టెట్లు?
నందనోద్యానవీథుల నడువకుండ
నిముసమైన నేఁ బెఱచోట నిలుచు టెట్లు?

మహేంద్రబృహస్పతులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

వజ్ర—ఇప్పటికి నాకమునకు దరిద్రదశయంతయుఁ దొలఁగి శోభ కలుగు కాలము వచ్చినది. దేవా! మీ రీ చింతామణీభద్రసింహాసనమధిష్ఠించి దేదీప్యమానప్రభలతోఁ గొలువుదీర్చి మాకన్నులకు విందు సేయవలయును.

పంచ—దేవా! ఇప్పు డీపీఠము నెక్కవలదు. భగవంతుఁడును దానవకుల క్షేమంకరుఁడును నగుశుక్రాచార్యుని యనుమతంబునఁ బుణ్యదినంబున సుముహూర్తంబున మీరు సురసామ్రాజ్యపట్టాభిషిక్తులగుట యుచితము.

నర—ఇది యవశ్య మాచరణీయము. ఇంతలో నాకలోకవైచిత్ర్యములఁ గనుఁగొందము రండు. పట్టాభిషేకముకన్న ముందు మహేంద్రుని యుంపుడుకత్తె యగు ఊర్వశిని సందర్శించుటకై నామనంబు తత్తరపడుచున్నది. దానిచక్కఁదనము వర్ణనాతీతమని మున్ను నారదాదిమునులవలన వినుచుందును. కావున సత్వరము పోదము రండు.

పంచ—చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రసన్నయాదవనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

(అప్పుడు మందపాలుఁడను రాక్షసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మందపాలుఁడు—(తనలో) ఛీ! ఛీ! ఈపాడుస్వర్గమున కేలవచ్చితిని? ఈయమరావతీపట్టణముఁ జూచినది మొదలు నాకు 'పేరుగొప్ప యూరుదిబ్బ' యనుసామెత జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. ఈనగరము సకలవస్తుసంపన్నమనియు సకలసంపదలకు స్థానమనియు మహావైభవసమేతమనియు పలుమారులు మహర్షులు వేనోళ్లఁబొగడుచుండ విని కాఁబోలు ననుకొని నామనోరథము లన్నియు సఫలంబులగునని పుట్టెఁడాశతో వచ్చి తుదకు మోసపోతిని. మునులు మున్ను చెప్పుటకు స్వర్గముపైఁగల దురభిమానముచే దీని నంతగా వర్ణింతురే గాని దీనియం దేమిగొప్పయున్నది? ఈమందాకినీనది యొక సముద్రముంబోలియున్నది. కాని యిందు నాకుఁ గావలసిన చేఁపలు, జెల్లలు, మత్తలు, పీతలు, రొయ్యలు లేనేలేవు. నోటికి రుచిగా వండించుకొని తిందమన్న నింత మాంసఖండమైన గాని యిక్కడ లభింపదు గదా! ఈనదికన్న మాయూరిచెఱువే నయము. ఈనదిలో బంగారపు తామరపువ్వు లున్నవఁట అవి యేమిటికి? పేపలు తలలు పగలఁగొట్టు కొనుటకుఁ బనికివచ్చును. మూఁడుదినములనుండి నాకు ముండకాయలపై ధ్యాసము పోయినది. దారిద్ర్యదేవతకు నిలయమైన యీ వేల్పుకోటియందు తాటిచెట్టే లేదుగదా? అన్నముతిని నీళ్లుత్రాగి యెఱుఁగని యీనిర్భాగ్యులగు దేవతలకు తాటిపండు తినునంతటి భాగ్యముకూడ లభించునా? ఈపట్టణస్థులఁ జూడ నిందు వసియించు వేల్పులు నానారకత యెట్టిదో యెఱుఁగని మోటపసరములని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. పోనీ. ఆవస్తువులు దొరకకపోయిన మానె నామనసునన్న తక్కినకోరిక యైన నెఱవేఱునా? నేఁడేం ద్రునిపైఁ గత్తిగట్టి దండయాత్రకు నేఁడు రాక్షసులంపటుఁ గావలసినంత యమృతము ద్రావి చిరకాలజీవులు గావచ్చుననియు స్వర్గలోకమునం దప్సరసలు వేలవే లుందురు. గనుక నెవనికిఁ గావలసినదానిని వాఁడు దరిసించుకొనఁ జేయిపట్టుకొని దీసికొని

పోయి సుఖింపవచ్చుననియు సేనానాయకులగు మురహయగ్రీవులు నొక్క పట్టుకుటచే కొండంతయుత్సాహముతో నేను రంభను జేపట్టి తీసికొనిపోవచ్చునని యింత వచ్చితిని. కాని యమృతభాండము మంతరించినది. గడుసు లంజ రంభ యేమైనదో యెవ్వరికిం దెలియదు; దానిజాడ దెలుపువారు నా కెవ్వరయిన గనఁబడిన బాగుండును. (అని యిట్టట్టుజూచి) అదిగో మావజ్రకంఠుఁడిటువచ్చుచున్నాఁడు. వానినడిగి తెలిసికొనియెద.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వజ్రకంఠుఁడు — (తనలో) ఆహా! బళీ! ఈనరకమహారాజుగారు చిరకాలజీవులయి యుందురుగాక! ఈతనియధికార మాచంద్రార్కము నిలుచు గాక! ఈమహాత్మునివలననే గదా రావణకుంభకర్ణుల నాటను, తారకాసురబలిచక్రవర్తుల నాఁటను, లేనిగౌరవము మారాక్షసకులమునకు నేఁడు కల్గినది! కాని నరకమహారాజు మహేంద్రుని యుంపుడుకత్తె యగునూర్వశినిఁ గూడుటకై యభిలషించుచుఁ జంద్రోదయము కాఁగానే నన్నుఁ దనవద్దకు రమ్మని యానతిచ్చె. ఇంతలో మందబుద్ధియగుమందపాలునితో నించుక మాటలాడి వినోదించెద. వీఁ డెవరికొఱకో నిరీక్షించుచున్నాఁడు. (అని ప్రకాశముగా) ఓరీ! మందపాలా! నీ వెవరికొఱకు వెదకులాడుచున్నావు?

మంద — (సమీపముగా వచ్చి) ఓరీ! వజ్రకంఠా! నీ విప్పు డేం దలఁచుచున్నావు? నీ కెక్కుడైన రంభ యగుపడలేదు గదా!

వజ్ర — ఆహా! నా కొకయాఁడుది కనఁబడినది. అది రంభయే యైయుండవచ్చును. అయిన నది యెట్లుండునో నీ విందుకు పూర్వము చెప్పినపక్షమున దానిజాడ నీకు నెఱిఁగింపఁగలను?

మందపా — (సంతోషముతో) కనఁబడెనా? వెనుక రెండుమూఁడు సార్లు దానిని నేను స్వప్నమునందే చూచితిని. అప్పటినుండియు దానియాకృతి నామనమున నాటుకొనియే యున్నది. దాని కానవాలెఱిఁగించెదవినుము. అది చక్కనిచుక్క. దాని శరీరకాంతి తాటిపేశమువలెఁ బచ్చగ నుండును. దానితలవెండ్రుకలు మసిబొగ్గులలో జీడిగింజలో యనుకొనవలయును. దానికొప్పు మాలకాకివలె. నస్సుడబ్బిలోనుండి తీసినపిడతవలె నల్లనై పెద్దదిగా నుండును. దానికడుపు నునుగరిటె కాడలాగున నుండును. కన్నులు లొట్టిపిప్పలు. దానిపెదవి క్రొత్తావకాయ పేడువలె నెఱ్ఱనై యుండును. మొగము తడిసిబిచ్చవలె గుండ్రముగ నుండును. అది పుప్పొడిపావడఁ గట్టి యుక్కపొరవంటి యుత్తరీయము పల్లెవాటు వేసికొని తప్పుకుచు తూరుచు సొక్కుచు సోలుచు నిక్కుచు నీల్గుచు వంగుచు పొంగుచు నాడుచు పాడుచు నడచినప్పుడు చుక్కలలోఁ జంద్రునిలాగు గజ్జెలగోడిగలాగు రామచిలుకలాగు గోరింకలాగు పికిలిపిట్టలాగు నెమలిపెంటిలాగు

హంసలాగు తళతళలాడుచు మెలమెలలాడుచు జలజలలాడుచు చకచకలాడుచు పకపకలాడుచు నచ్చునగ బోగముదానివలె నుందును. వేయేల? అప్పుడు మానిఁజూచిన మహామునుల కయిన మనసు కరుఁగక మానదు. నీకది యెక్కడఁ గనఁబడినది?

వజ్ర—నిన్నరాత్రి కలలోఁ గనఁబడినది.

మంద—(కోపముతో) నన్నెగతాళి చేయుదువా? నీ పొట్ట పాడైపోవ! నీకెప్పుడు నిటువంటిబుద్ధులే. నీతోడ మాటలాడుచున్న నన్నే యెగతాళిచేయుచుందువు. మొదటనుండియు నొకరిమెచ్చునదే నీబుద్ధి. నిబ్బరము లేదు. నేనా నీకు హాస్యమునకు దొరకినవాఁడను?

వజ్ర—తాతా! కోపగింపకు. ఈడుతలుపేఁకిన తోటకూరవలె తల గలిగి మీసములు గడ్డము నెరసినముసలియుండకొమ్మకుకు నీకు రంభ గావలసివచ్చెఁగదా యని యొంగ తాళి చేసితిని. కాని నీ స్వప్నము రంభవిషయమయి నేఁ జెప్పినను నిజమైనదిగ యున్నది. నీవు నిజముగఁ గోరినపక్షమున రంభను గలిసికొను నుపాయముఁ జెప్పెద వినుము.

మంద—నాతండ్రీ! నాయనా! చెప్పు చెప్పు. ఈయుపకారమునకు నే నింకొక జన్మమున నయినఁ గుక్కనై పుట్టి నీ ఋణముఁ దీర్చికొనఁగలను. నాకుఁ గొడుకు పుట్టినపక్షమున నీ పేరు పెట్టుకొనియెదను.

వజ్ర—ఇదిగోఁ జెప్పెద వినుము. రంభ మొదలగునప్సరసలు మనుష్యులను వచ్చినతోడనే పారిపోయిరి. అయినను భయము లేదు. యక్షులలో నెవరైనను రంభాసంభోగము గాంతురు. అందుచేత నీ వొకయక్షునితోఁ గలిసికొనుమని చెప్పితిమి. అప్పుడు నీకు రంభ దొరకఁగలదు.

మంద—అబ్బా! మరల హాస్యము నారంభించినావా? నే నట్టి వాఁడను. నాకుఁ గోపము వచ్చినప్పుడెల్ల నేను మంచివాఁడను కాను. కాఁబట్టి హాస్యమును మాని నేనడిగినదానికి యుత్తరము చెప్పుము. రంభ దొరకునట్లు నీవు నాకేమయిన కొంచె ముపకారము సేయుదువా?

వజ్ర—ఓహో! నిజముగా! నీకదృష్టము లెంతయున్నవి! మహారాజుగారు మోహించిన యప్సరఃస్త్రీయే నీకుఁ గావలయునుగా! సరే! జాగ్రత్తగా నుండు. ఈమాట మహారాజుగారితోఁ జెప్పి, నీడొక్క చీరించి, చెప్పులు తొడిగించి, గుడ్డలు చీఁకించి, వెన్న పూయించి, పండ్లు పగలఁగొట్టించి, బుగ్గలు సాగదీయించి; కట్టెతో వ్రేళ్లుగట్టించి, మోకాళ్లు విరుగఁగొట్టించి, నాలుక కోయించి, తల గొరిగించి, గాడిదమీఁద నెక్కించి, యూరేగింపఁ జేయింపక పోయిన నాపేరు వజ్ర

కంతుఁడు గాఁడు. మహారాజుగారి యంతర మేమి నీయంతర మేమి? తారతమ్య మెఱుఁగక మాటలాడెదవా?

మంద—(వజ్రకంఠుని కాళ్ళపైఁబడి) నాతండ్రీ! నన్ను రక్షింపుము. బుద్ధి నేరక నోటిపట్టిప్రకూఁతలు కూసితిని. మఱియొకసారి నే నిట్లు ప్రేలుదునేని నన్ను నీచిత్తమువచ్చినశిక్ష చేయింపుము. కావలసినవాఁడవు గనుక యని నీవద్ద నిట్లంటిని గాని యది తప్పినచో మరల నందునా?

వజ్ర—సరే! నిన్ను రక్షించితిని. ఇఁక ముం దిట్టిమాట లెన్నఁడు ననకుము. ఇఁక నేఁ బోవలయును నన్ను విడువుము.

మంద—(లేచి) నీదయచేత నిప్పటికి గండము గడచి బ్రతికి బయటఁబడితిని. నీ విప్పు డెక్కడికిఁ బోయెదవు?

వజ్ర—నరకమహారాజుగా రూర్వశీవిరహతాపమున కోర్వక యీరాత్రి వెన్నెలలోఁ బువ్వులపాన్పుపైఁ బవ్వళింతురు. ఊరడించుటకు ప్రియభృత్యుఁడ నయిన నే నాయనప్రక్క నుండవలయును. ఎన్నివర్తమానముల నంపిన నూర్వశి మహారాజువద్దకు రాలేదు. అందుచే నామెను దోడితెచ్చుటకు సేనాపతియైన నికుంభుని మహారాజుగారు పంపినారు. ఎట్లయినఁ జంద్రోదయ మగునప్పటికి నే నక్కడ నుండవలయును.

మంద—అదిగో విభూదిపండో ముగ్గుబుట్టయో తగరపుపళ్లెమో యన్నట్లు చంద్రమండల ముదయించుచున్నది. నీ విఁక సత్వరము పో. నామాట నచ్చట బైలుపెట్టకుసుమా! రంభ నీకగపడినప్పుడు నాతోఁ గొంచెము చెప్పు.

వజ్ర—వేయేండ్లు తలక్రిందుగఁ దపస్సు చేసిన రంభను నీవంటి రసికుఁడు దొరకఁడు. ఆమెను నీవే వెదకికొనుము. నే వెదకఁజాలను.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు దేవేంద్రమందిరము ముందఱ నొకచంద్రకాంతవేదికమీఁద బువ్వులపాన్పుపైఁ గూర్చుండి నరకాసురుఁడు వజ్రకంఠునితోఁ గూడి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

నర—ఓరీ! వజ్రకంఠా!

చ. అజమితి నష్టదిక్పతుల నాహవభూమి నటున్న సంతసం
బొదవ దొకింత; రాజ్యరమ నూనితి నంచు మనంబునందు స
మ్మద ముదయింప దించుకయు, మక్కువమై నొకసారి యూర్వశీ
పదయుగము న్స్పృశింపఁ గలభాగ్యము నాకు లభింప కుండుటన్. 1

వజ్ర—దేవా! ఆకోరికయు మీ కచిరకాలంబునఁ దీఱఁగలదు. ఊర్వశిం దోడి తెమ్మని మీరు మనవిశుంభుని బంపియున్నారు గదా! అతఁ డామె నీపాటికి వెంట బెట్టుకొని వచ్చుచుండు నని నే నూహించెద.

నర—ఆహాహా! నా కంతభాగ్యము లభించునే? ఒకవేళ లభింపఁ దలఁచుకొన్నను దుస్సహ మయిన యీవిరహతాపము నన్నంతవఱకు బ్రతుకనిచ్చు నని నాకుఁ దోఁచదు. ఈమదనునకుఁ దోడగుటకదిగో శీతమయూఖుఁ డుదయించినాఁడు.

తే. గీ. కలసి వేల్పులు భుజియించుకంచ మనఁగఁ
జంద్రబింబము వెలుఁగొందుఁ జదల నదిగో!
సురలు దినువేళఁ గంచముచుట్టుఁ బడిన
మెతుకులట్టులు చుక్కలు మెఱయుచుండు. 2

వజ్ర—మహాప్రభూ! మీరు సరిగా వర్ణించినారు. ఆకంచములోఁ బెట్టిన ప్రాఁతయుసిరికపచ్చడిముద్దవలెఁ జంద్రునిలో మచ్చఁ గనఁబడుచున్నది.

నర—ఓ చెలికాఁడా!

తే. గీ. విరహతాపాతిశయమున వెచ్చ నూర్చి
వికలచిత్తులై యున్న కాముకులఁ బట్టి
సూఁడి బొడిచెడు వజ్రంపుటీఁటె లనఁగఁ
జంద్రకిరణము ల్వ్యాపించె జగతియందు. 3

మఱియు

శా. నీరేజప్రభవాండ మంతయును నిండెన్వెన్నెల, ల్లుత్ప్రయః
పారావారతరంగమాలల కనుప్రాసంబులై, నవ్యత
న్స్వీరంగన్నవమందహాసములకున్ సెయ్యంబులై, సారక
ర్పూరక్షోదపరాగపుంజములకు న్ప్రోరానివియ్యంబులై. 4

వజ్ర—ఈవెన్నెలకతమున బ్రహ్మాండ మంతయు సున్నపుగడవవలెఁ దెల్లనయి యున్నది.

నర—ఈచందమామకాఁకలకు, నాపువ్విలుకాని ఘాకలకు నాశరీర మింక నిలుచుట యరిది. ఈశశాంకునివి శాతశరములుగాని శీతకరములు కావు. సుధాంశుఁ డని పేరొంది నిప్పులం జెరుగుచున్న యితఁడు పయోముఖవిషకుంభముసుమీ! అందుచేత నే

తే. గీ. వనజనాభుని కైనఁ నవ్వజ్రికైన
నగ్నిదేవుని కైన నయ్యముని కైన

నేఁడు యెఱుంగని నే నిప్డు నెఱవ వలనె
నిండుసౌఖ్యము పండువెన్నెలను నకట ! 5

వజ్ర—కాముని బాణములు గలవానికి భయమందఁ బడ్డనఁ గోఁచునట్లు మనవ తోషనుల నిండు వెన్నెలల సౌందర్యమంగఁ దోఁచుచున్నది కాంబోలు! చన్నట నిగిడియున్న ప్రోతువలెనె నీవెన్నెలలలో తోఁచఁగ నున్నాఁడను.

నర—ఓసీ! నీవుబలె నా కిప్పుడిది సుఖప్రదముగ లేదు. నేఁ ద్రిదివముపై దండువిడిసి మందోదరి సంగక్రాంతుల రణరంగమున నోడించి నాకనివాసులను యమ రులఁ బాఱఁద్రోలితినని తలఁచెద. గర్వమున నిలిచి యమరపక్షపాతు లగుచున్న ధర్మాత్ము కుఁడు మొదలగువారు నా శౌర్యమును నిన్నెంచుచున్నారు. మాఁడు —

సీ. మంద పవనములు మాటిమాటికి వీచి కనుమసంగఁగఁ జొచ్చె గాలివేల్పు
చలివెలుంగుల పేర్చి పలుబల్లెములఁ గ్రుచ్చి సంహరింపఁగఁ జొచ్చె చందమామ
కలువ రేకుల పేర్చి కఱకుఁగత్తులఁ జీల్చి పగఁదీర్చుకొనఁ జొచ్చె బంగరయ్యఁడు
నవలతాంతములతో రంపనమ్మునవలించి యలయింపఁగాఁ జొచ్చె నామవిరిగ
అక్కటకటా! పిరియం దొక్కఁ డొక్కఁడె
జగము లొక్కొక్కకడఁ దేజరిల్ల నడఁగ
దుర్గమమున నీదుష్ట కష్టయంబు
చేర నొక్కటొక్కటఁ దింకఁ జెప్ప నేల ? 6

వజ్ర—(తనలో) ఈమన యుష్మ పరార్ధ్యశక్తిఁ గలమోహమునచే నను స్తనుమ మఱచియున్నాఁడు. వీనిమనసును మఱియొకవిషయముమీఁదికి మలచెదను. (ప్రకాశముగా) దేవా ! స్వర్గలోకము జయించియు నీ విజయఫలము ననుభవింపకున్నారు. ఒక్కసారి యచ్చరలయాటలం జూచి, గంధర్వులపాటలు విని, మందారపుష్పదామముల మెడఁ దాల్చి, నందనోద్యానమున విహరించి, మేరుగిరిసానువుల నెక్కి, సురదీర్ఘికల జలక్రీడఁ గావించి, సుఖించి, యనురాగమున నిల్లాలికి, మాకన్నులకు విందొనరించుచు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాఁడను. అమృతకలశము కామధేనువు చింతామణిరత్నము మనపాలఁబడునేమో యను నీసున నింద్రహతకుఁడు వానిని మనము రాకమున్నె తర లించుకొని పోయెను. ఉన్నవైనను మనసార ననుభవింపనలదే ?

నర—వజ్రకంఠా !

తే. గీ. నందనోద్యానవన మేల నాక మేల ?
కామధేను వేల ? మణి యేల ? కల్ప మేల ?

యప్సరస లేల ? యింక నాకసృష్టి మేల ?
చెలియ యూర్వశి ననుఁ గృపసేయకున్న. 7

మఱియు నామనోనిశ్చయ మొక్కసారి వినుము.

సీ. ఈవెన్నెలలవేళ్ల నావాంగితోడి సయ్యాటలేకాని యేయాట లొల్ల
నొప్పులగని యైనయూర్వశీరమణి సంగీతమేకాని సంగీత మొల్ల
నన్ని తెల్ల మఱింపు సొగసుగాఁడిచినవిలాసవేకాని యేపువ్వు లొల్ల
నరనుతాప మడంచు నాకాంత యేకాంతసేవలేకాని యేసేవ లొల్ల
నమరగణికాపలుకుముకూటములె కాని
కనకగిరికూటముల నొల్ల గడియయైనఁ
గోమలాంగి సిగ్గులు కొల్లఁగొనుటె కాని
యమరనగరంబు నేఁ గొల్లలాడ నొల్ల. 8

వజ్ర—సరే! మీనిశ్చయము తెలిసినది. మీకీవేశ్యాభోగములలో తృప్తిదూఁగుచుపోత్తు మరగి పరిపంపమే మఱచియుందురు. ఈవిలు చూపి దురాత్ము లగునిర్జరులు మరల విజృంభింతురు. అందుచే నింటికిపోయి వేలుపులోఁ జేరవలె బయలుదేఱె మేము నడచెదము. ఊర్వశికన్న మిన్నలగు నెరజాణలు భూలోకంబున నెందఱు లేరు? దీనికింత యింతదురదిల్ల నేల ?

నర—సఖీ! నాకవేశ్యలకు భూలోకవేశ్యలకుఁ గలతారతమ్య మెఱుఁగని యరసికుఁడ వగుటచే నిట్లెంచఁగుడఁ జేర్చఁజూచితివి. ఆభేదము జెప్పెద వినుము.

వజ్ర—వద్దువద్దు చెప్పనక్కఱలేదు. నీ నాభేద మిదివఱకే యెఱుఁగుదును. భూలోకవేశ్యాకాంతలకంటె స్వర్గనారీకాంతలకు విటులవలనను కలుగు కటకట కొంచెము పేక్షించుకొని తినుత్రిమ్ముండదు లుండదు నెత్తురుపీల్చుజలగలట్లు మర్త్యవారాంగనలు విటుని ధనమెల్ల హరించి యిల్లు గుల్లఁజేసి తరిమివేయుదురు. సురవేశ్యలకు నాయక్కఱ లేదు. కాని మనుజలోకమునందలి పణ్యాంగనలకుఁ జావుండుటచే నెప్పటికైన విఱుగడ యయిపోవును. ఈస్వర్గలోకపు బాణసతులకుఁ జావు లేదు. పాపి చిరాయువన్నట్లు బ్రతుకుదురు. ఇదియే నే నెఱిఁగిన భేదము.

నర—సఖా! నే నడిగినభేదము సౌందర్యవిషయమున; ఇట్లు విను—

ఆ. వె. ఎంతకాలమైన నెలజవ్వనమె నిల్చు
ముదిమి రాదు చెడదు మోవికావి
నిమిషకనుల బెళుకు నెమ్మోముతళుకును
నింతకంత కెచ్చు నచ్చరలకు. 9

వజ్ర—నాకంటికి కొండమువాండ్రందఱు సొగసుగనే గనఁబడుచుందురు గావున చక్కదనమున నెక్కువతక్కువలు నిర్ణయింపఁజాలను. కాని మీపలుకులంబట్టి చెప్పవలయుం బ్రేమ మరణము లేకపోవుటయేగాక ముదిమియు లేదని తేలినది. పోనీ అందఱకొంపలు దీయుచు బ్రాణ్యాలాగున బ్రతుకనిమ్ము.

నర—వజ్రకంఠా! మననిశుంభుఁ డేలొకో కడు నాలస్యము చేయుచున్నాఁడు. ఊర్వశి వానికిఁ గనఁబడియుండదా? కనఁబడిన రానొల్లదా? ఆలస్యకారణ మేమో నీవు పోయి తెలిసికొనివచ్చెదవా?

వజ్ర—నా కింతకన్న నుద్యోగ మేమున్నది? అట్లే పోయెదను. ఓదైవమా! అందఱు నాయట్టును దిరిగి నాకాళ్ళు పెంబడునట్లు నన్నొకస్వర్గలోకపు భోగముదానిగఁ జేయక యీదిక్కుమాలిన పుట్టుక యేల పుట్టించితివి? (అని కొంచెము నడిచి) అప్పయ్యా! నాయదృష్టము బాగున్నది. ఊర్వశిం దోడ్కొని యదిగో నిశుంభుఁ డిటకే వచ్చుచున్నాఁడు.

నర—(దిగ్గునలేచి) ఏది? ఏది? నాయానప్రాణము?

వజ్ర—అదిగో! మన నిశుంభునివెనుక నడుగులు లెక్కపెట్టుకొనుచు దలవంచుకొని పెళ్ళికూఁతురువలె నడచి వచ్చుచున్నది.

నర—వజ్రకంఠా! మహేంద్రుఁ డూర్వశి నిచ్చట విడిచిపోవుటచేఁ గామగవియు నమృతభాండము మొదలగు దివ్యవస్తువులను దివమునుండి తరలించుకొనిపోయెనని నా కిపుడు విచారము లేదు.

క. నాపాలిసురభి యిదియే
నాపాలిఁటి పారిజాతనగ మియ్యదియే
నాపాలి యమృత మిదియే
నాపాలిఁటి రత్న మిదియె నానిధి యిదియే. 10

వజ్ర—వెఱ్ఱికి వేయివిధములు. అందులో నిది యొకటి.

నర—ఓరి మూర్ఖుఁడ! జగన్మోహన మగుదాని యాకార మొక్కసారి కన్నుల కఱవుదీరఁ జూడుము. ఆహాహా! నాకన్ను లింతకాలమునకుఁ జరితార్థత నొందినవి.

సీ. లావణ్యమును గ్రిక్కిలలన మోమును జూచి చూడనక్కఱలేదు సోమునింక
సిరికిఁ దానకమైన చెలువ చూడ్కిఁ దలంచి తలపనక్కఱలేదు తమ్మిరేకు
మిఱుమిట్లు గొలుపు నెమ్మేనివన్నియ నెంచి యెంచనక్కఱలేదు మించుమాట
యుండిలేనట్టు లుండు నువిద నెన్నఁడు నెన్నియెన్నక్కఱలేదు మిన్నుతోవ

తేటతేనియబావియా తెరవమోవిఁ
జెప్పఁ జెప్పనక్కఱలేదు చిగురుఁబోఁడి
పొలఁతి జఘనమండలి పొంతఁబోయి పిడపఁ
బోవఁ బనిలేదు మిన్నేటి పులినములకు. 11

మఱియును,

ఆ. వె. ఇంతికన్ను లుండ నిందువలాక్కనికిఁ
దూణ మేల? నేయుబోణ మేల?
కలికిప్రాపుఁ బడసి కాఁబోలు మరుఁ డిట్లు
లోడవు మఱచి తిరుగుచున్నవాఁడు. 12

[అప్పుడు నిశుంభుఁడనురాక్షసుఁడు, ఊర్వశితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.]

ఊర్వ—(తనలో) రంభాదులగునచ్చరల యదృష్టములు తిన్నఁగుట చే వారీను రాక్షసదృష్టిపథమునఁ బడకుండ నావలకుం దాఁటిరి. మందభాగ్యురాల నగు నేనంతటి పుణ్యము చేసికొననైతిని. ఇంతవు విధవియోగము దుస్తరము. అప్సరస్త్రీనైన నేవి? వేల్పులవార ప్రాపకము గాంచిన నేను? ఇతడు గండుపడవలసిన కాలము వచ్చినప్పుడు తప్పునా? రాక్షసులే తము వలు. అందు నరకుఁ డధమాధముఁడు. వాని యనుచితాచర్యలం జూచి మహాపాతకు లంతటుఁ బలువు వందుకొనవలయు. కీని వెంబడుటకు నిఁకఁక యుండి మరి యెన్ని విధములఁ బ్రయత్నించినను సాగదయ్యె. అయినను జడఁతుల బరి మిఁబుట్టి మానభంగము సేయు నరకపాతకునిబారినుండి తప్పించుకొనుటకు తైన మేదయిన నొక్కయుపాయము దోఁచదే? (తల వంచి నిలుచున్నది.)

నిశుం—(తనలో) స్వామి యది మనుష్యుండగునా నేయువాఁడు విశ్వాసము గల సేవకుఁడు యజమానుల సూక్ష్మఁ గ్రహించక వారి మేలు కోరువాని వానియాగుబు మేలు నిరాకరించుచున్నవార మని చెప్ప సేవకులు కేవలము కృతఘ్నులు వంశ్యులు నని నాయభిప్రాయము. మంచిదేకాని చెడ్డదేకాని రాజాజ్ఞ చెల్లింపవలయును. అందుచేత నేయూర్వశీవిరహతాపమున దురవస్థ మహారాజునకు నేను వాంఛితార్థసిద్ధిఁ జేసితిని. నా రాజభక్తికి నరకుండు శాశ్వతకాలముఁ గృతజ్ఞుఁడై యుండు. (రాజును సమీపించి ప్రకాశముగా) మహారాజా! జయము! జయము!

నర—మిత్రమా! నీవు గావించిన మహోపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడ నగుచున్నాఁడను.

నిశుం—దేవరవారికి నేను జేయవలసినపనియే జేసితిఁ గావున స్తోత్రమునకర్హుఁడ.

వజ్ర — ఈనికుంభునకు దైత్యాధిపత్యమునను నున్న నేర్పెకంటె మహారాజునకు ముందుగ స్త్రీలను బొర్చుటలో నేర్పు నవ్రష్ట యున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. వానికి సంక మీఁద నిట్టియుద్యోగములో నుండుటయే మంచిది.

నికుం — ఓరిమూర్ఖుఁడా! వ్రకంటా! సంగము నాకు ప్రియమైన నక్కవలె రాజాశ్రయమున నీవు నిర్భయముగఁ జరించుచున్నాఁడవు. ఇక్క మహారాజాజ్ఞానుగ ముఁ జూచియే సుమా నీప్రాణంబులు నీశరీరములో నే నుంచుచున్నాను.

నర — మిత్రమా! ఈయున్మత్తునిమాటలు మొదటనుండియును నీ వెఱింగిననేకదా?

నికుం — దేవా! నామాటలు నే సరసిసేయు. అదిగో యూర్వశి వచ్చి జంత్రపు బొమ్మవలె నిలుచున్నది. దేవర యనురాగావలోకనముల కీమెప్పుడు నెదురు మన్నింపుఁడు.

నర — మిత్రమా!

తే. గీ. వేయుఁగన్నుల నతఁడుంబు వెల్లవేసి
తరుణిలావణ్యమును జూచి తనివినొంద
యున్నవాఁడను నేఁ దృప్తి నొందఁగలనె?
కనులు రెండింటితో నొక్కఁగఁగొనుట మాకు. 13

గౌతమశాపము మహేంద్రునకు నిజముగ నివియఁబడుమున వరమె యయ్యెను. అతనిమనుమున నేను సహస్రాక్షుఁడను గాకపోవుటయు నాకు లోపము.

వజ్ర — అది యెంతభాగ్యము. ఏమునినో సుఖ్ఁజాలనకోయును దబ్బినప్పుడు మన కంతటిభాగ్యముఁ గలుగఁజేయకపోఁడు.

నికుం — ఊర్వశీ! కొయ్యబొమ్మవలె నిలిచి యుండెద వేల? మహారాజునకు మ్రొక్కుము.

ఊర్వ — (తనలో) కటకటా! మహేంద్రునకు వేల్పుబంటులెల్లనుబూన జోహారు సేయుచేతులతో నీదానవాధమునకు మ్రొక్కవలెను. (ప్రకాశముగ) దానవేంద్రా! నమస్కారము.

నర — (తనలో) దీని నిప్పు డేమని కీర్తింతును? నామనసులోభావము తేట పడునట్లాశీర్వదింపవలెను, (ప్రకాశముగ) ఓ త్రిభువనరత్నమా!

మ. త్రిజగన్మోహనవై, దివాభరణవై, దేవేంద్రునిస్వత్వవై,
యజనిర్మాణముకన్నఁ బ్రౌఢతరవై, యామన్మథోత్సృష్టయ
ధ్వజవై, కన్నులపండువై, లలితవై, ప్రస్తుత్యవై చాలన
క్కజమౌ నీసొబగుజవ్వనంబులు పదింతల్ గల్యాణి! యెల్లప్పుడున్. 14

వజ్ర — తథాస్తు.

ఊర్వశి—(తనలో) ఈదురాత్ముఁ డపూర్వమైన యాశీర్వచనముచేఁ దన నింద్యమగుభావమును వెల్లడిచేయుచున్నాఁడు. అయ్యో! నా కీదినమున నేదియో కీడు మూఁడనున్నది.

నిశుం—ఈదీవన కామె యలిగి మీపై క్రూరచూపులఁ బ్రసరింపఁజేయుచున్నది.

నర—అట్లయిన నామె చూపులను నేను బ్రసన్నములుగఁ జేసికొనెద. ఓ లావణ్యరాశీ!

మ. చెలులై తేంట్లకు, సోగలై, వెడదలై చెంగల్వచుట్టంబులై,
జలజాతంబుల దేఁగనట్టి దొరలై, సౌభాగ్యపుందీవులై,
కలుము లిమ్మెడుక్రొవ్వులై, కళుకులై, కందర్పవాల్తూపులై,
చెలువొప్పారెడు నీదు కన్నులకు నాశీర్వాద మబ్జాననా! 15

వజ్ర—తథాస్తు.

నిశుం—ఈపలుకులంబట్టి మీరు శతమన్యునికంటె నూఱుమడుంగు లెక్కుడు రసికులని యూర్వశి యిప్పుడయిన దెలిసికొనకపోదు.

వజ్ర—ఆయన నూఱురెట్లు రసికుఁడు. ఆయనబంటవు నీ వేఁబదిరెట్లు రసికుఁడవు.

నిశుం—ఓరీ! తులువా! నీపాడునోటికి బుద్ధిచెప్పుట కిది సమయము కాదు. (రాజుతో) దేవా! మురహయగ్రీవులు నా రాక నిరీక్షించుచుందురు గావున శిబిరమునకుఁ బోవ నా కానతిండు. ఊర్వశీ! లేనిపోని బోగముబింకములు చేయక ప్రసన్నురాలవయి మహారాజు ననుగ్రహము సంపాదించుకొనుము.

నర—నీమేలు నేను మఱచిపోను. నీ వింక శిబిరమునకుఁ బొమ్ము.

నిశుం—చిత్తము. వివాహమునకు నదియే కావలసినది. (అని నిష్క్రమించును.)

వజ్ర—(తనలో) ఇప్పుడు మారాజునకు శనిగ్రహము వదలినట్లే యున్నది.

ఊర్వ—దానవేశ్వరా! దేవరవారు నన్నుఁ బిలిపించినకారణ మేమో తెలియఁగోరుచున్నాను.

వజ్ర—తొందరపడకుము. స్వల్పకాలములో నే తెలిసికొనఁగలవు.

నర—ఓ సుందరీ!

ఉ. ఇన్నెలరాలతన్నియల నిన్ననపొన్నల మేను జేర్చి యూ
వెన్నెలసోల నే నిటుల వేఁగుచు నన్నెదొలంగి యుండుటల్
కన్నులఁజూచియు న్నిలువఁగాఁ గత మేమని నంగనాచివై
నన్నడుగం దలంచు టిది న్యాయమె కారణ మీవె యుంగవే? 16

అయినను దత్కారణము నీవు నానోట నే వినఁదలఁచుచున్న దానవు గావున నేఁ చెప్పక పోవుట పాడికాదు. సహస్రాక్షుని గెలిచి యమరసామ్రాజ్యాధిపత్యమును నేను నైకొంటినిగాని నీవు లేనిచో నింద్రత్వము పరిపూర్ణము గాదు. స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి నీతోఁ జిరకాలముఁ గలసి మెలసి యుండుటంజేసి తా నొంటిగ నాకడ నుండ నొల్లకున్నయది. కారణము తెలిసినదా ?

వజ్ర—దేవా ! దీనికి స్పష్టముగ విప్పిచెప్పినంగాని తెలియదు.

నర—అట్లయిన నిదిగో విస్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను.

తే. గీ. ఇంచువిలుకాఁడు నన్నదియేమొ కాని
యేఁచుచున్నాఁడు నెన రొక యింతలేక
మరునితోఁ జెప్పి యాపీడ మాన్పఁ గదవె
మరుఁడు వినకున్న నీవైన మాన్పఁ దగవె ? 17

వజ్ర—ఈమాత్రపుఁ గార్యమునకు నీ వింత వేఁడవలయునా ? నాకలోకవేశ్యలలో నూర్వశి పెద్దపిన్న తారతమ్యము లెఱిఁగిన యోగ్యురాలు. మఱియు నిది దాని చేతిలోనున్న పనియే గనుక నీమాట త్రోసివేయదు.

ఊర్వ—(తనలో) ఆహాహా ! ఆయజమానున కీసేవకుఁడు దగినవాఁడె. ఈరాతుసాధముఁడు కామాయత్తుఁడయి యొడలు దెలియక యున్నవాఁడు వీనికి నే నిప్పుడేమి యుత్తరముఁ జెప్పుదును ? (అని యాలోచించుచున్నది.)

నర—(తనలో) ఇది నామాట కుత్తర మీయకున్నదేమి ? (ప్రకాశముగ)

మ. అనుమానించెద వేల సుందరీ ! యహల్యాజారుఁడన్నేను గా
వనియో, కన్నులు వేయి లే వనియొ నా, కయ్యింద్రునం దున్న మే
ల్గొనము ల్నాకడఁ గానరా వనియొ, నీలోఁ జింత, నే నిట్టు లు
న్నను మీయింద్రునిపాటి సేయనఁటె ? కాంతా ! భ్రాంతి నీ కేటికే ?

ఊర్వ—దేవా ! ఎదుట లేనిమహేంద్రుని దెప్పుట తగవుకాదు. వారిగుణములు మీకు రావు; మీగొనములు వారికి రావు. వారంతవారు వారు, మీయంతవారు మీరు.

వజ్ర—సరే ! నాయంతవాఁడను నేను, నీయంతదానవు నీవు.

నర—ఓకళ్యాణీ ! నీ కిష్టములేదు గావున నింక మహేంద్రునిమాట నే నెత్తను. కాని నాప్రార్థన మంగీకరించి నాయంతిపురమునకు రమ్మి. నావలన నేభయంబును నీవు పడనక్కఱలేదు.

మ. పొలతీ ! కన్నులఁ గప్పుకొందుఁ బువులం బూజింతు నిన్నున్నతం
బలరం బట్టపుదేవిఁ జేయుదును నీయాజ్ఞం దలం దాల్తు నే

ల్పుల కెల్లం దొరసాని వయ్యెదవు మహాపద్ము న్నినుం గొల్తురై
త్యు లిఁక న్నీకనుసన్నలన్మెలఁగి చేతుల్మోడ్చి నీభృత్యులై. 19

మఱియు నింద్రునికడ నీవనుభవించినదానికంటె వేయిమడుఁగులు మహైశ్వర్యము ననుభవింపఁగలవు. అదియునుగాక,

తే. గీ. ఇంతకాల మింద్రుఁగూడి యెఱిఁగితి గద
యతనిసరసత్వ మతనియొ ప్పతని నేర్పు
చిగురుఁబోఁడి కొన్నాళ్లు చూచెదవు గాక
నాదురసికత నాసొగ నాతెఱంగు. 20

ఊర్వ—దానవేంద్రా! దుర్నిరీక్ష్యతేజోరాసివై శ్రేయఃకాముఁడవైన నీనోట నుండి యిట్టిపలుకులు రానిచ్చుట కేవల మనుచితము.

వజ్ర—అబ్బో! ఇది శ్రీరంగనీతులు చాల నేర్చినది.

నర—ఊర్వశీ! ఇది యేటిసరసమే?

మ. వనితా ప్రాపకు లౌటకు న్సరసు లెవ్వారైన రా, వారి గ
న్గొని లాలించుట యొప్పుగాని, విరసోక్తుల్పల్కి తచ్చిత్తరంజ
నము న్జేయకఁ జెంద నాడుదురె? వేశ్యల్గారె? మీ రింక చా
లును, మీసానెఱికంబు లింతటివలే లోకుల్ నినున్ నవ్వరే? 21

వజ్ర—అయ్యో! ఇది సరసురాలు గానట్టు నటించుచున్నదిగాని సరసము లేక పోలేదు. ఇది యెన్నెన్నో కొంపలు గాల్చిన కొఱవిగాని సామాన్యురాలు గాదు.

ఊర్వ—దేవా! మహారసికు లయిన దేవరచిత్తము రంజనము జేయఁగలపాటి రసికత నావద్ద లేదు.

నర—సుందరీ! ఇది నిశ్చయముగ గర్వోక్తి సుమా!

తే. గీ. ఎంతరసికురాలవొ గదే యింతి నీవు
ఎంతదానవు గాకున్న నింద్రుఁ బట్టి
ముజ్జగంబుల దొర కేలుమోడ్చి నీకు
దేవసంతతితోడ విధేయుఁ డగునె! 22

మఱియు,

తే. గీ. ఎల్లజగముల గెల్చె దేవేశ్వరుండు
అతని గెల్చితి నేను బాహాబలమున
నన్నుఁ గెలిచితి వీవు విన్నాణమునను
నిన్ను సామాన్యురా లన నేర్తు నెట్లు? 23

వజ్ర—మహాభ్రమా! ఏలికవారు నిజము గ్రహించినారు.

ఊర్వ—రాక్షసేశ్వరా! చక్కఁదనమున నెఱజాణతనమున నన్నుఁ బూరించి గైకొనని ఱోడలు స్వర్గమర్త్యపాతాళములయందు మీకుఁ గావలసినంత యుండఁగ నెన్నఁడో యౌవనమంతయుఁ బోయిన పాతదానను నన్నుఁ గోరనేల?

వజ్ర—ఈవగలాడి మిమ్మును బుట్టకోఁ బెట్టుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నది. జాగ్రత్త.

నర—ఏమి! నీవు యౌవనము సెల్లిపోయిన పాతదానవా?

తే. గీ. పాతపడియును బంగారు వన్నె చెడునె?
పాతచెట్టులు తియ్యనిపండ్ల నిడవె?
పాతయయ్యును జాబిల్లి పసచెడియెనె?
పాతక్రొత్త లేమిటికి నువస్తువులకు? 24

వజ్ర—పాతమానులు చేవఁదేరునట్టు లీమె పాత బోటచే నెక్కుడుజాణ గానున్నది. మఱియు పాతవస్తువులు పథ్యము లని చెప్పుదురు. కావున నీ మెపొందు మీకుఁ బథ్యమే!

ఊర్వ—నాయందు మీకుఁ గలయనురాగాతిశయముచే మీకన్నుల కట్లు నేఁ గనఁబడుచున్న దానను.

నర—కాంతా! అట్లు గాదు.

తే. గీ. మెఱుపుఁదీఁగెకు వన్నెలు తఱుఁగునేని
గలికి! నీ మేనినిగ్గులు కగ్గవచ్చు
బుట్టతేనియలోఁ దీపు పోవునేని
బోలఁతి? నీయందు రసికత పోవవచ్చు. 25

ఊర్వ—నరకమహారాజా! జన్మమునుబట్టి నేనొకపణ్యాంగన నైనను సకల జగజ్జనకుఁ డగుమహేంద్రునకు వలపుగత్తెనై యుండుటంజేసి నేనట్టియోగ్యతకుఁ దగి యుండకపోయినను నింద్రునియందలి గౌరవమున నైన లోకమాతగాఁ బరిగణింపఁబడ వలసినదానను.

నర—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ! నీవు లోకమాతవా?

తే. గీ. మగువ! నీయందు నింతింతమహిమ లుంట
యింతకాలమునుండి నే నెన్నఁ డెఱుఁగఁ
గ్రొత్తసంగతు లేరిచికొంటి నహహా!
పాతలంజె లిప్పుడు లోకమాత లైరి. 26

వజ్రి—ఓహోహో! ఇది లోకమాతయఁట! మాకందఱకుఁదల్లివని తెలుదేరను గాఁబోలు! అట్లయిన నీవె మాపాలిఁటి పెద్దమ్మయె.

ఊర్వ—అసురనాయకా! నేను లోకమాత ననుట నీకు హాస్యాస్పదముగ నున్నయది. అట్లయిన నిటు విను. 'పితృసమోజ్యేష్ఠ,' యను శాస్త్రవచనమునుబట్టి మహేంద్రుఁడు నీ కగ్రసహోదరుఁ డగుటచే నేను మీకు వదినెనైతిని. మోహా మెంతి యున్నను వావియైన దలఁపవలదా ?

వజ్రి—ఇష్టము లేనప్పుడు కులటలు వావివరుసలు వెదకుదురు.

నర—ఓహో! ఇప్పుడు నీకు వావివరుసలు గావలసివచ్చినవా ? నీపూర్వచరిత్ర మించుక దలఁచుకొనుము. కాదు కాదు. నేనే జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెద వినుము.

చ. వెలఁతరో ? యేమి కావలయు నీ కలపాండవమధ్యముండు, నీ
గళమునఁ దాళిగట్టిన మగండతె నీకుఁ బురూరవుఁడు, నీ
చెలియగు నట్టి మేనకకుఁ జేరువ మట్టమె గాధిపట్టి; వా
వులు వెదకం దలంచెదవు భోగముభోఁటికి వావులేటికే ? 27

ఊర్వ—(తనలో) ఇతఁడు నాప్రాఁతతప్పు లన్నియుఁ బయలబెట్టుచున్నాఁడు ఇఁక నేమనంకఁ జెప్పుదును ?

వజ్రి—సూదికోఁకు సోదికిఁబోవఁ బ్రాఁతలంజెలు బైటఁబడినవఁట! ఈకథయట్లున్నది.

ఊర్వ—రాజా! నే నెవ్వతెనైనను నీకుఁ బరకాంతనుగదా!

నర—పరకాంత—వెట్లగుదువు? వేశ్యవగుటచే నందఱకు సామాన్యకాంతవు.

తే. గీ. ఎవఁడు ధన మిచ్చు మీకు వాఁడె మగఁడందు
బ్రహ్మమూఁడుజంతులఁ దీర్చి వారికై నుమట
గమనముపోకడ లిఁక జాలుఁ గట్టిపెట్టు
సకియ! నీ యాట లిచ్చట సాగవు. 28

ఊర్వ—అనురాగము లేనియబలను బలిమిం బట్టఁజూచుట యధర్మముకాదా ?

నర—ఏమి—! మా కిప్పుడు ధర్మోపన్యాసములు సేయవచ్చితివా ?

చ. జిలిబిలి తేనెపల్కులును జెన్నగు పల్కులు వాలుచూపులున్
జెలువపుఁగొప్పులున్ రకపుఁజిన్నెలు వన్నెలు పెన్వగ ల్నగల్
నిలుకడలేని హాసములు నింద్యపువేసములు ధరించి లో
కులఁ బడఁదోయు వేశ్య లిటుఁ గ్రొత్తగ నేర్చిరె కొన్నిధూర్తతల్. 29

మఱియు.

తే. గీ. దనుజులము మేము మాకేల ధర్మమేల?
వావి వరుసలు నెన్నెడువారు వేరు
వేల్పు లెవ్వరైన నినుఁ గోరి పిలుతు రేని
వారికడఁ జెప్పు నీనీతివర్తనములు. 30

వజ్రి—తొండముదిరి యూసరవెల్లి యయినట్లు ప్రాఁతకులటలు పరమపతివ్రతలగుదురు గాఁబోలు!

ఊర్వ—(క్రోధముతో) ఓ రాక్షసరాజా! మేము వేశ్యలమైనను బతివ్రతలమే సుమా!

నర—పతియున్నప్పుడే గదా పతివ్రతయగుట; పతియే లేని దానిమాటయేమి?

ఊర్వ—దివస్పతియే నాపతి.

నర—ఈదివస్పతికట్లు నీవిదివఱ కెందఱితో పతివ్రతవైతివి. అట్లే నన్నుం బతిఁగఁ జేసికొని నాకునుం బతివ్రతవగుము.

వజ్రి—ఊర్వశీ! నీవెట్టిపతివ్రతవో యీయనయు నట్టి యేకపత్నీవ్రతస్థుఁడు. నీ వాయనను జేపట్టితివేని మీకనుకూలదాంపత్య మగును.

నర—మఱియు భుజబలంబున వేల్పులం గెలిచి నే నిప్పుడు దివస్పతినైతిని. నీవు మాటనిలుకడ గలదానవై దివస్పతినైన నన్నుం జేపట్టుము. నీవు నాకుఁ బ్రసన్నురాలవగుదువేని సకలలోకకళ్యాణంబగు కావేని నాకరాజ్యలక్ష్మిం గైకొన్నచందంబున నిన్నుం బలిమిఁ గైకొనవలసివచ్చు.

ఊర్వ—(తనలో) ఈదురాత్ముఁడు మానభంగంబు చేయఁ గృతనిశ్చయుఁడై యున్నవాఁడు. మలినవస్త్రమును మాలిన్యముచేతనే శుద్ధిఁ జేయునట్లు దురాత్ములను కపటోపాయములచేత నిర్జించుట యుచితము!

వజ్రి—ఓవెఱ్ఱిదానా! ఊర్వశీ! ఈమహారాజు మిక్కిలి మంచివాఁడు. చెడఁగొట్టుకొనక యాయనప్రాపకము సంపాదించుకొని సుఖపడు.

ఊర్వ—దేవా! ఈవఱకు నాపలికినపరుషోక్తులకు నన్ను క్షమియింపవలయు. నే నెప్పటికైన మీదాననే.

నర—(సంతోషముతో) ఓ భువనైకసుందరీ!

తే. గీ. నిన్ను క్షమియింప నేటికి నీపలుకులు
చాలఁ గఠినంబు లయ్యును జల్ల నగుచుఁ
బరమసుఖ మిచ్చె వడగండ్లపగిది నొప్పి
మదనసంతప్త మైన నామదికి నబల!

వజ్రి—వలపుగలవారు ప్రియురాండ్రు రాళ్ళ రువ్విన బువ్వుల రువ్వినట్లు సంతసింతురు.

ఊర్వ—బావగారూ! నిజముగా నామీఁద మీకు మనసునఁ బ్రేమగలదా ?

నర—రమణీ! నన్ను నీ విట్లు వేర యడుగవలయునా? నీకన్న నాకుఁ బ్రేమాస్పద మగుపదార్థ మేది?

ఊర్వ—నేను నమ్మఁజాలను. మగవారి కెదుట నున్నదే పెండ్లికూఁతురు. పురుషులు కామాయత్తచిత్తులై కక్కుఱితి చేతఁ దమయక్కఱఁ దీర్చుకొనుటకయి లేని ప్రేమముఁ జూపి యిచ్చకపుమాటలాడి దాసులుచేసి యంగనల వంచించి మరల మొగముఁ జూడరు. నిజముగ నాపై ననురాగము మీ కున్నయెడల నాకొఱ కొకమాఱయిన నింతకాలమునుండి స్వర్గమునకేల రారయిరి?

నర—సుందరి! నీవు మఘవానియధీనమున నున్నపడఁతుకవు. మిండఱికమునకయి నావంటివాఁడు మఘవునిపట్టణంబునకు వచ్చుట యనుచితముగదా!

తే. గీ. ఎంతకాలంబునుండియో యేను నిన్నుఁ
గాంచఁ దలఁచిన సమయంబు గలుగదయ్యె
విబుధలోకంబుపై దండువిడియు కతన
వాలుగంటి! నిన్గన నేఁడు గలుగఁగంటి. 32

వజ్రి—ఇప్పటికి వీరి కిద్దఱకు నొడంబడికలు జరిగినవి. ఇంక మేము ధన్యులమయితిమి.

ఊర్వ—బావగారూ! ఇది యొకవంక గాని నిజముగా మీకు నాపై ననుగ్రహమున్నయెడలఁ గాకిచేఁ వర్తమానమంపిన నేను ఱెక్కలు గట్టుకొని మీపాదములపై వ్రాలనా ?

నర—సుందరీ! నాకంతయూహము తోఁచినది కాదు. నన్ను మన్నింపుము.

వజ్రి—ఆయూహముతో తోఁచినయెడల మీయిరువురసందునఁ దిరుగలేక నేఁ జచ్చిపోదును. ఇంతకు నాపుణ్యము బాగున్నది.

ఊర్వ—ఓరసికశిఖామణీ! నీమనసున నిజముగ నాపైఁ వలపు గలదో లేదో యని పరీక్షించుటకయి నే నెన్నియోవిధముల నిన్ను దూలనాడితిని. మొజ్జగంబుల గెలిచి మహావైభవముతోఁ గన్నులపండువుగ రాజ్యమేలుచున్న మీవంటిరసికశేఖరుని విడిచి రాజ్యభ్రష్టుఁడై నిలువ నీడలేక కొండల జరియించు మునిశాపోపహతుని మహేంద్రుని గొల్చి యుండుటకు నే నంత తెలివిమాలినదాననా? ఎవ్వరుండఁగినవారు లేకపో

పుటచే నన్నంతలో సరిపెట్టుకొనుట మంచిదని యింద్రునియందునుండి గౌరవముగఁ గాలము గడపుచుంటిని. ఇంక నేను నీధనము. నీవే నాప్రాణమవు.

నర—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! నే నిప్పుడు నిజముగా నింద్రుఁడ నైతిని.

చ. నిజముఁగ నీదుపల్కు నను నీబిగికౌఁగిటఁ జేర్పఁ గొల్ల యిం
గజపరితాపము ల్దొలఁగుకాలము వచ్చెను నాకు నాఁడు ది
గ్విజయము సార్థకం బగునె కీర్తి వెలుంగునె యింక నీముఖాం
బుజమును ముద్దులాడుటకుఁ బుణ్యముఁ జేసితి నే? కృశోదరీ! 33

వజ్రి—మీరే కాదు నేనును నాపితృదేవతలును పదునాల్గుతరములవఱకుఁ దరించితిమి.

నర—దేవి! నందనోద్యానమునకుం బోయి విహరింతము రమ్ము.

ఊర్వ—దేవా! నాకొక్కప్రతిన యున్నది. ఆప్రతిన చెల్లించి నన్నుం జేపట్ట వలయు.

నర—నీప్రతినఁ బాలించుటకయి నీసేవకుఁడు సిద్ధముగనున్నవాఁడు. ఆనతిమ్ము.

ఊర్వ—మీరు పాకశాసనుని గెల్చి మహేంద్రపదవి నాక్రమించుకొంటిరి. కాని బ్రాహ్మణులు మహర్షులు నేయుయజ్ఞంబులలో హవిర్భాగములు గైకొన్నప్పుడు కాని దేవేంద్రత్వము సార్థకము గాదు. అప్పుడు నే నిన్ను వరింతు. ఇప్పుడు బదరికా వనమున సత్రయాగము జరుగుచున్నదఁట. అక్కడకు మీరరిగి ఋషుల నొప్పించి హవిర్భాగముల భుజింపరండు

నర—(నవ్వుచు) ఇదియా నీప్రతిన! సరి సరి. ఇది చెల్లించు టెంతసేపు. ఇంతకన్న మఱియేదియు లేదుగదా! అట్లు చేసినపిదప మఱియొకవంకఁ జెప్పవుగద!

ఊర్వ—మఱేవంకయుఁ జెప్పను. మాటఁ దప్పితి నేను మిమ్ము నుంపఁగోన్నట్లే ఇంక నాకు సెలవిండు. నేను బోయి మీరాక నిరీక్షించుచుందును.

నర—దేవీ! అట్లేపొమ్ము నేను నీదాసుఁడ నను మాట మనసులో నుంచుకొనుము.

ఊర్వ—(తనలో) ఇప్పటికిఁ బులినోటికందనవలె నైటఁ బడితిని. ఈబుద్ధిహీనుఁ డీగండము గడచి బ్రతికినప్పటిమాటగదా! మీఁద దైవమున్నాఁడు. (అని నిష్క్రమించును.)

వజ్రి—(తనలో) ఈగడుసుబాలిక మాఁటు కేదో వంక చెప్పి యీమంచిభాగ్యాని కన్నులలో దుమ్ముకొట్టిపోయినది. ఇఁక దీనికి నేను దక్కినప్పటిమాటకదా!

నర—వజ్రికంఠా! మురనిశుంభాదిసైన్యాధిపతులయొద్దకుఁ బోయి దానవసైన్యంబులు బదరికాశ్రమమునకుఁ బోవలయు గాన ప్రయాణసన్నాహము సేయుమని చెప్పుము.

వజ్ర—చిత్తము. (అని కొంచెము నడచి) దేవా! ఎందుకో మురుఁడిటు నేగుదెంచు చున్నాఁడు. వాని మొగము సంతోషమును సూచించుచున్నది.

[అప్పుడు మురుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మురు—దేవా! విజయమగుఁగాక!

నర—మురుఁడా! మీస్వామిభక్తియు సాహసములును మాకువిజయకారణము లయ్యెను.

మురు—దేవా! నే నిప్పుడు కావించినమహాసాహసమును మీకు విన్నవింప వచ్చితిని.

వజ్ర—ఈమహాసాహస మేదో వినఁదగినదే.

నర—నీసాహసమును వినిపించి మావీనులకు విందు సేయుము.

మురు—దేవా! చిత్తగింపుము.

ఆ. వె. అమరమాత యైనయదితిదేవిని జేరి
యామె కుండలముల నపహరించి
తెచ్చినాఁడ నిపుడు దేవరవారికి
నర్పణంబు సేయు నధికభక్తి. 34

ఇదిగో రత్నకుండలములు (అని యిచ్చుచున్నాఁడు.)

నర—నీసాహసము సంస్తవనీయ మయినది. నీ చేయు విన్న నిర్జరాంగనలకు శిరో నిర్భేదక మగుఁగాక! ఈకుండలము లూర్వశికి సమర్పించెదను.

వజ్ర—అయిదునెలలు సాముచేసి మూలనున్న ముసలిముండను గొట్టినట్లు ముదిమిచేఁ గదలలేక భయముచే సగము చచ్చి యొకమూల నొదిగియున్న వెఱ్ఱియవ్వను గెలిచివచ్చితివా? నీవంటిశౌర్యవంతుఁడు దేవదానవులలో నెచ్చటను లేఁడు.

మురు—ఓరివాచాలా! నీవు రాజుగారి విదూషకుఁడ వగుటచే నిప్పుడు బ్రతికి పోతివి.

నర—మురుఁడా! మనవజ్రకుని మాటలు పాటింపనక్కఱలేదు. యాగహవిర్భాగములు గ్రహింపనిదే నాకింద్రత్వము సిద్ధింపదు కావున సేనాసమేతులరై మీరిప్పుడు బదరికాశ్రమమునకుం బోయి యచ్చటి తాపసుల నడఁగి నయమున భయమున వారి నొప్పించి హవ్యంబులఁ గొనవలయు. సేనలకుఁ బ్రయాణముఁ జాటఁబంపుము.

మురు—(సందేహముతో) మహాత్ములు మనకు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతింతురో లేదో.

వజ్ర—నే నపశకునపక్షివంటివాఁడ నని మీ రనుకొన్నను సరే గాని సమ్మతింపని మాట నిజము.

నర—(కోపముతో) ఏమేమీ? చతుర్దశభువనైకవీరుఁడును దృణీకృతపురందరాదిదిక్పాలకుఁడును విజయలక్ష్మీకరుణాపాంగవిలోకనప్రవర్తితమహావిభవుండును నగు నరకదానవేంద్రునిమాట వారు నిరాకరింతురా?

ఉ. దక్కెనె యింక ప్రాణములు తాపసవర్యుల కెల్ల, మానవు
లక్కనె నేలవేల్పులను దైవతకోటికి, యాగభాగముల్
గ్రక్కున నిల్చినన్ సరియె కావర మొందియొసంగ కుండినన్
వ్రక్కలు చేసెదన్ దలలు భస్మముఁ జేసెద నాశ్రమంబులన్ 35

మఱియు నప్పటి మునులు మనపలుకులఁ ద్రోసిపుచ్చిన వారితో నిట్లనుము.

మహాస్రగ్ధర. సవనంబు ల్సాగ వింక న్జపములు తపముల్ స్నానముల్ సెల్ల వింకన్
భువనంబు ల్నిల్వ వింక న్భూవదలు టరిది గో భూసురవ్రాత మింకన్
దివిజాళుల్ మర్త్యుల్ భుజంగుల్ స్థిరమతులయి వర్ధిల్లఁగాఁ జాల రింకన్
రవియు న్జంద్రుండుఁ జుక్కల్ గ్రహములు గతి వక్రత్వమున్ గాంతురింకన్.

వజ్ర—మాకింక చేతినిండ పనిగలిగినది.

ముర—చిత్రము. అప్పటికిని మహర్షులు మీయాన తిరస్కరించిన మాయిచ్చ వచ్చిన తెఱంగున మేము సేయవచ్చునా?

నర—ఆహా త్రికరణశుద్ధిగా.

తే. గీ. చెలఁగి యిచ్చ వచ్చినరీతిఁ జేయవచ్చు
నచటి కెవఁడు వచ్చునో చూతు నడ్డగింపఁ
బవరమున మగంటిమిఁ జూపి పస యడంతు
నబ్జభవు డైన నాతని యబ్బ యైన. 37

సైన్యంబులఁ దోడ్కొని మీ రందఱు బదరికాశ్రమమునకుఁ బొండు. నేను ప్రాగ్జ్యోతిషంబున కరిగి యచట నుండి కావలయునన్న బదరికావనంబునకువచ్చువాఁడ. హయగ్రీవుండు ద్రిలోకమును నాకుఁ బ్రతినిధియయి యేలుఁగాక! మన మింకఁ బోవుదము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

ప్రసన్న యాదవ నాటకము.

———:)o(:———

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము—ద్వారకానగరము.

(అప్పుడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మాణి—(తనలో) ఆహాహా! ఏమి యీనగరవైభవము! మహేంద్రుని యమరావతీపురమును ధనదుని యలకానగరమును నిరంతరమును గనుచున్న నాకన్నులకే యీనగర మింతసొగసుగనుండఁ దక్కినవారిమాట చెప్పనేల? మహేంద్రుఁడు వాసుదేవునకు వానికి జ్యేష్ఠుఁడయినను వైభవమున నిశ్చయముగఁ గనిష్ఠుఁడే యని చెప్పవచ్చును.

మ. ఇది వైకుంఠము గాక కేవలపురంబే, యెంచ నీనాగరుల్
త్రిదశుల్గాక మనుష్యమాత్రులె, ధరిత్రీభారము న్బాపఁగా
నుదయం బందినచక్రి గాక నరుఁడే యూహింప నీకృష్ణుఁడీ 1
యదువంశంబు పవిత్రమయ్యెఁ గద యీయజ్ఞాత్మజన్మంబునన్,

మఱియు నీపౌరులు చేసికొన్న పుణ్య మెట్టిదో గదా!

మ. అరవిందాసనుఁడు న్మహేశ్వరుఁడు దివ్యాబ్దంబు లెన్నేని సు
స్థిరభక్తిన్దప మాచరించియును వీక్షింపంగ లేరేని నా
సరసీజాక్షునిఁ గన్నులార గని తత్సాన్నిధ్యము న్గాంచి పి
ల్తురు సేవింతురు మాటలాడుదురు బంధుత్వంబు గావింత్రహో! 2

ఇదిగో జగత్కల్యాణకరుఁడగు వాసుదేవుని ప్రాసాదరాజము. హరి యెందున్నాఁడో యీవృద్ధకంచుకి నడిగి తెలిసికొనియెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ భద్రముఖుఁడా! యదుకుంజరుని సందర్శించుట కిది సమయమా? ఏమనుచున్నాఁడవు "నీనామధేయ మెఱింగింతువేని నేఁబోయి నీరాక దేవకీనందను కెఱిఁగించి మరల యరుదెంచనేని నిన్ను లోనికిఁ దోడ్కొని పోయెద" ననియా? సరిసరి. ఇదిగో నన్నెఱిఁగించుకొనియెద

వినుము. నేను హరిదర్శనలాలసుఁడనై వచ్చిన మహేంద్రదూతను; కుబేర సేవకుఁడను మాణిభద్రుఁడను. స్వామికి నారాక నెఱింగించి వేగమ రమ్ము. (తనలో) ఔరా! ప్రభువులగృహద్వారములు సేవకులయనుగ్రహము లేనిచో దుర్గమములుకదా! మహేంద్రదూతనగు నాప్రవేశమే యింత కష్టసాధ్యమయినప్పుడు సామాన్యులయవస్థఁ జెప్పవలయునా ?

ఆ. వె. పండ్లచెట్లమొనట ముండ్లకంపలు వోలె
గొప్పవారియిండ్ల గుమ్మముకడ
ముచ్చబంట్లు నిలిచి మొఱపెట్టుకొనువారి
నరికిఁ జేరనీక తఱుముచుండ్రు. 3

అదిగో వృద్ధకంచుకి యిటనే వచ్చుచున్నాఁడు. వాసుదేవుఁడు నారాక విని నాప్రవేశంబు నడుపుమనియెఁ గావలయు.

(అప్పుడు దేవలుఁ డనువృద్ధకంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

దేవ—(తనలో) చిన్ననాటనుండిన లక్షణములు పెక్కులు వార్ధకమున నాయందుఁ గానఁబడుచున్నవి. ఎట్లనిన—

తే. గీ. పాటవము గనఁబడదు మైఁ; బండ్లు లేవు
నోట చొంగలు గాఱును నుడి తడబడు
మదికి నిల్కడ లే దెచ్చు మంకుతనము
ముదిమి రెండవబాల్యమన్నదియు నిజము. 4

ఇట్లు వయోభారముచేత మేను గ్రుంగుటంజేసి నందనందనుండు నాయందుఁ బరమదయాళువై యవ్యవస్థితములగు నావలుకులకు నానందంబు నందుచు శ్రమకరములుగాని పనుల నియోగించుచుఁ బ్రద్యుమ్నాదికుమారులవలె నన్నాదరించుచున్నవాఁడు.

మణి—అయ్యా! వాసుదేవునకు నాయాగమనం బెఱింగించితివా ?

దేవ—(ఆమాట వినకయే తనలో) కాని యీవాసుదేవుని చేష్టలలోఁ గొన్ని నాకు బొత్తిగఁ గిట్టవు. లోకమునందలి సమస్తవ్యాపారములయందుఁ దాను బ్రవేశించి యందఱభారముఁ దనపై వేసికొని నిద్రాహారములులేక నిరంతరముఁ గష్టపడుచుండును. ఇది నాకసమ్మతము. ఇదిగాక దేవతలమని దయ్యములమని జోగులమని రోగులమని కష్టసుఖము తెలియఁగని మోటవాండ్రు కొందఱు తమసొమ్మంతయు నిచ్చుటదాఁచఁబెట్టినట్లు వచ్చి యర్ధరాత్రియనక యపవేళయనక బంధువులతోఁ గూర్చున్ననుసరే పండుకొన్ననుసరే యాప్తబంధువులవలె వచ్చి పిలుచుకొనిపోవుచుందురు. దానికేమి వాండ్రెందు మొండివాండ్రో వాండ్రికెంతసిగ్గులేదో భార్యలతో ముచ్చటించుచున్నవాఁడని చెప్పి

నను వదలి పెట్టరు. ఆకస్మాత్తుగ తిథి యుండకో మనుచు వచ్చినట్లుగానే యింద్రుఁడును వానిని బిలుచుకొనిరా పిలుచుకొనిరా యని నన్నుఁ బలుమరుచుండును. కాని కాలము లిట్లు వచ్చి యున్నవి గనుక నా కెంత బలవంతుఁడయినను నేవేళకు నెటులవచ్చునో, యిప్పుడు చెప్పినట్లు రాదుగదా యని యోజించి కొంచెము బోవల దని యింద్రునకుఁ జెప్పినట్లు పలుమారులు చెప్పితిని. అయినను నామాట వినువా రెవ్వరు? వారు పిలుచుటకు సమయము తోఁచుటకును సరిపోయినది. ఇదిగో నిప్పుడే శనిలాగున మీఁ రెవరును వచ్చి యున్నవాఁడు. మిమ్ము బిలిచికొని రమ్మని యాయన సెల వయినది.

మాణి—(బిగ్గరగా) అయ్యా! నీవే రెవ్వరో నేనెఱుఁగ. నామాట నమ్మర మొసఁగవేమి? భగవంతుఁడు నాయెడఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెనా?

దేవ—(కోపముతో) నాపేరు దేవలుఁడు. నాకుఁ జెవుడు లేదు. నీ వంత గొంతుఁ జించుకొన నక్కఱలేదు.

మాణి—అయ్యా! కోపించెదవేల? నీయెడ నే నపరాధినైన క్షమింపుఁడు.

దేవ—అపరాధ మేమియు లేదు. అధికప్రసంగ మేల? వాసుదేవుఁడు సత్యభామాసమేతుఁడయి నీరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడు. నావెంట రమ్ము.

మాణి—అహాహా! ఇది మంచిసమయమే; పోదము.

తే. గీ. సతులఁ గలసియున్నప్పుడె సత్పురుషులు
ముదిఁ బ్రసన్నులై వరదు లయ్యెదరు సూవె
మెఱుపుతోఁ గూడుకొనియున్న మేఘమాల
కురియకుండునె చల్లఁగఁ గుంభవృష్టి. 5

దేవ—వినాకు సమయము కాని దెప్పుడు? పోవుదము పద.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అంతట శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామయుఁ బీఠములపైఁ గూర్చున్నవారై ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—దేవీ! మహేంద్రుఁడు మాణిభద్రుని నాకడ కనుపుటకుఁ గారణ మేమై యుండు?

తే. గీ. అమరలోకంబుమీఁదఁ దైత్యుఁడు దైవ
నేఁడు దండెత్తి యుండునా నీతి విడిచి

పరుఁ డెవఁడైన దేవేంద్రపదముఁ బడయఁ
దపము సేయుచు నుండునా దగవుమాలి. 6

సత్య—దేవా! అమరరక్షణముఁ జేయుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని మీ రుండ నేమైనను మహేంద్రునకు భయములేదు. అదిగో! దేవలుఁడు మాణిభద్రుని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. కారణ మిప్పుడే తెలిసికొనఁగలము.

[అప్పుడు దేవలుఁడు, మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దేవ—అయ్యా! మాణిభద్రా! అదిగో భగవంతుఁడు. ఇంక నీకొడవలు చెప్ప మొదలుపెట్టుము.

మాణి—మంచిది. (తనలో) ఇంద్రనీలమణి రోచులు వెదజల్లు నీతనిమూర్తి యింద్రసౌందర్యమును వెల్లడించుచున్నది గదా!

మ. పగచే దైత్యులు, గాటమౌ వలపుచేఁ బాధోజపత్రేక్షణల్
వగచే నార్తులు, జ్ఞానవైభవముచే బ్రహ్మర్షులే తేజమున్
దగ సేవించి ముముక్షు లయ్యెదరొ బంధంబు ల్విడంబాయ నా
భగవంతుం డగుదేవకీసుతుని నాభాగ్యంబునం గాంచితిన్. 7

దేవా! ఇతఁడే దేవదూత. నే నిఁక బోయి ద్వారముకడ నుండెద. (అని పోవును.)

మాణి—త్రివిక్రమున కభివాదనము సేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—మహేంద్రదూతకు స్వాగతము.

సత్య—దివ్యపురుషదర్శనముచేఁ గృతార్థుల మైతిమి.

కృష్ణ—మాణిభద్రా! నిర్జరకోటి భద్రమా?

మాణి—ఉపేంద్రా!

తే. గీ. తెలిసి యడిగెద వనఁజాలఁ దెలిసియున్న
మరల నానోట వినఁగోర వెలుఁగనట్లు
తెలియ కడిగెద వనఁజాలఁ దెలియకున్నె
సర్వ మెఱిఁగిన నీకిట్టి స్వల్పవార్త. 8

కృష్ణ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిది యిట్లనుచున్నాఁడవు. సపరివారముగ బిడౌజునకుఁ గుశలమా?

సత్య—నిర్జరాంగనలతోఁ గలిసి యింద్రాణి కుశలముగ నున్నదా?

మాణి—విన్నవించుచున్నాఁడను.

క. కుశలము చెప్పెదన్ వినుము గోపకుమారక! [illegible]
గుశలము పాకశాసనునకున్, గరకాంతలగన్న [illegible]
గుశలము వాణినందనునకున్ శ[illegible], [illegible]
గుశలము తప్పురూపకులకుం బరవారిలమాటు [illegible]. 9

కృష్ణ—ఏమీ! దుష్టదానవుఁ [illegible] [illegible] [illegible]
రాజకుటుంబమును నగరమునుండి వెడలఁద్రోసెనా?

సత్య—అట్లే జరిగెనని తోఁచుచున్నది.

మాణి—దేవా! అవధరింపుము. ప్రాగ్జ్యోతిషపురంబున నరకుఁడను [illegible] నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడయి చిరకాలము తపముఁజేసి పరమేష్ఠిం బ్రసన్నుఁ జేసికొని [illegible] హంబున వరంబు లనేకంబులం బడసి గర్వోన్మత్తుఁడయి [illegible] రించుచుఁ బ్రజలకుఁ గీడు నాపాదించుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—ఆదానవుని దౌష్ట్యమును గూర్చి [illegible] వినియున్నాఁడను.

సత్య—అనేక రాజకన్యలం బట్టి [illegible] కదా?

మాణి—అమ్మా! [illegible] కంఠీరవుఁడు మిడుతలపదుంబోలె [illegible] సమరావతి ముట్టడించి [illegible] అప్పుడు [illegible] యవస్థ యేమని వక్కాణింతు? నాయుఁడప్పుడు కన్నులకగపడక [illegible] యుండెను. వరుణదేవుఁడు [illegible] యున్నాఁడు. [illegible] దుఃఖానలసంతప్తమనస్కు[illegible]. [illegible] డయి యిల్లు వెళ్లగొట్టఁబడియున్నాఁడు.

కృష్ణ—సరే! ఇంక బృందారకేంద్రుఁడు [illegible] వాఁడని నీవు చెప్పనక్కఱలేదు; యే తెలిసికొనవచ్చును.

సత్య—అయ్యా! మహేంద్రుఁడుఁ [illegible] నెట్టు [illegible]?

మాణి—(దుఃఖముతో) దేవా! దేవీ! మహేంద్రుని [illegible]!

సీ. అనుగువారలకోర్కి లప్పుడ సమకూర్చునట్టి [illegible]
అరకాల మగ్గనం [illegible] [illegible]
కల్పభూరుహసంఘ[illegible] [illegible]
[illegible] లవలీల [illegible]

మొనసి జేజేలు ముప్పదిమూఁడుకోట్లు
మకుటమాణిక్యరుచుల నేమఘువు పాద
పద్మముల నివాళింతు రా బలహారుఁ డా
నేఁడు చెఱయించు నిలువంగ నీడలేక. 10

మఱియు నోయుపేంద్రా!

చ. అల సిరితోడఁ బోరెడు, జయంతుఁ డహో మనకన్నతల్లి, వే
ల్పులవార రాణివాసము, పులోమజ గాసిలిపట్టె, నేళ్ళకే
న్నేలు భజియింప కల్పధరణీరుహసంతతు మేటినీడలన్
మెలఁగెడుచాన, మానవతి నేఁడు భజించు నరణ్యభూములన్. 11

కృష్ణ—కటకటా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము. కర్మపరిపాక మనుల్లంఘనీయము గదా! అనంతర మారాక్షసాధము లేమి చేసిరి?

వాణి—

తే. గీ. అది యెఱింగియు దానవు లిది యొనర్చి
రనుచు వర్ణింప నేటికో యంబుజాక్ష!
చెప్పఁదగు కార్య మొకటి చేసినది లేదు;
నింద్యమగు కర్మ మొకటి మానినది లేదు. 12

సత్య—పురుషుల యవస్థ లేయట్టు లుండ స్త్రీలగతు లెట్లుండెనని నేనడుగనేల?

వాణి—అమ్మా! సత్రాజితీ! నాపలుకులు వినుదువేని నెల్లపుడు మిదులయునికి నీ వెఱుఁగఁగలవు.

తే. గీ. అసురకాంతల సౌభాగ్య మసహ్యమును
కపులనాథుని గనుపారఁ గన్నతల్లి
యదితి కేవి కైనను చెప్పవయ్యె పాట్లు
చెప్ప నేటికిఁ దక్కిన స్త్రీలమాట! 13

కృష్ణ—భువనైకపూజ్య యగునమరమాత కేమి చేసిరి?

సత్య—దానవశౌర్యము వేల్పుటవ్వలకైన విడువలేదా?

వాణి—నరకుని వాహినీపతులలో నొకఁ డగుమురుఁడు నిర్జరమాతకుండలముల హరించి తనయేలిక కర్పించెను.

కృష్ణ—(కోపముతో) దురాత్మా! నరకపాతకా! పంక్తిముఖవద్వృద్ధ! అతిక్రాంతసమస్తరణధర్ముఁడ వగు నీనాశనము సమీపించినది సుమా! ఓ వాణిభద్రా!

తే. గీ. మితి యెఱుంగక యారీతి మిట్టిపడెడు
చెనటిదానవుఁ డింక నెందుఁ జెడకపోఁడు

పొడ వెసంగుతరంగంబు లడఁగ కున్నె?
పోటుగవ్వ సముద్రంబు పాటుఁ గనదె? 14

మాణి—దేవా! ఇది మాకు వరప్రసాదమే. అనంతర మాదనుజహంతకులు నందనోద్యానము నాశనము గావించి, మందాకినీనది మలినంబు చేసి, యమరావతి నమరశూన్యం బొనరించి చేఁజిక్కిన యచ్చరలతో నిచ్చవచ్చినమచ్చునఁ దచ్చనల నెఱపి చేయవలసిన వన్నియుఁ జేసిరి. వేయేల?

తే. గీ. గడ్డిపోఁచయుఁ జేయని కడ యసురయు
దిక్పతులవంటివారిని దిట్టఁ జొచ్చె
పంచు విడియరె తొల్లింటి దైత్యనాథు
లింతపాప మేనాఁట నే నెఱుఁగఁ గాక! 15

మఱియు,

ఉ. ఆతనిదండనాథుఁ డఁట యాతనికన్నను జండశాసనుం
డేతటిదైన నోఁడె నయ మించుక; నిల్వఁగనీయఁ డొండొరున్
బ్రాఁతిగఁ జూడనీయఁ డొకపట్టునకుం జననీయఁ డయ్యయో యా
చేఁతలు చూచితీరవలెఁ జెప్పఁగ శక్యము గాదు మాధవా! 16

సత్య—యజమానుఁ డెంత నీచుఁడో యనుజీవులు నంత నీచులే యగుదురు.

కృష్ణ—దనుజసేనాపతి యగునాశూరంమన్యుఁ డెవఁడు?

మాణి—ఆతని పేరు హయగ్రీవుఁడు.

సత్య—హా ప్రాణేశ్వరా! ఈతఁడు మీనామమును ధరించి యున్నవాఁడే.

మాణి—ఖద్యోతశబ్దము మిణుఁగురుపురుగునందును హరిశబ్దము కప్పయందును శివాశబ్దము నక్కయందును వర్తించునట్లు హయగ్రీవశబ్ద మాదురాత్మునియందు వర్తించుచున్నది.

కృష్ణ—మాణిభద్రా! కాల మాసన్న మయినవారియందుఁ గనఁబడులక్షణము లన్నియు నరకాసురునియందుఁ బొడఁగట్టుచున్నవి.

మాణి—దేవా! మహేంద్రుఁ డిప్పుడు నరకునివంటి యధమునిచేత నిట్లాయితి నని లజ్జావనతవదనుఁ డయి యున్నవాఁడు.

కృష్ణ—ఇందు సిగ్గుపడవలసిన దేమున్నది? చూడు,

తే. గీ. కాలగతిఁ దప్పి వచ్చినఘనుఁ డయినను
నిగ్రహింపఁగఁ బడుఁ జుమీ నీచుచేత

జగము లన్నియు వెలిఁగించు చండకరుఁడు
చిన్నమబ్బులచేత సంఛన్నుఁ డగును. 17

మాణి—అంత మహాతేజశ్శాలి కింత పరాజయము కలుగఁదగినది కాదు.

కృష్ణ—ఓయీ! తేజశ్శాలకే గదా జయాపజయములు కలుగుట. చూడు.

తే. గీ. న్యూనతయు గౌరవంబు మహోన్నతులకె
గాక నీచుల కెబ్భంగిఁ గలుగవచ్చు?
నలఘుతేజులౌ సూర్యచంద్రులకె గాక
గ్రహణ మండునె మింటిచుక్కలకు నెల్ల? 18

మాణి—దేవా! మీసమాశ్వాసంబున నాహృదయతాపము దీఱినది. మహేంద్రుఁడు మీకు విన్నవింపు మన్నసందేశము వినుఁడు.

కృష్ణ—సావధానుఁడ నయి యున్నాఁడను.

సత్య—ఆపత్సమయమునఁ బంపిన యీసందేశము జాలిగ నుండకపోదు.

మాణి—దేవా! నా చెప్పఁబోవునవి మహేంద్రవాక్యములు.

సీ. కాళీయఫణిఫణాగ్రములఁ దాండవమాడు నడుగుదమ్ములకు జోహారు లనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాఁడు మా కొనర్చిన మేలు మఱవ మనుము
అమరసంతతి యిట్టు లగచాట్లుపడుచుండ నోరుని కైవడిఁ జూచు టొప్ప దనుము
ఈతెఱంగునఁ జేయ లాఁతివారమె మేము చాలకాలమునాఁటి సఖుల మనుము
ఆ బిడ్డల దెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయుఁగన్నుల బాష్పము ల్విడిచె ననుము
అసురఁ గడతేర్చుపని తన కలఁతి యనుము
దైవహిత మాట నీయది తప్ప దనుము. 19

సత్య—ఈసందేశము విన్నపిదప ఱాతిగుండెలయిన కరఁగి జాలినొందును.

కృష్ణ—అన్నన్నా! ఎంతమాట. నిరుపమానమహిమాఢ్యుఁడును నిర్జరలోక సార్వభౌముఁడును శూరశిఖామణియు నగశత్రుఁ డిట్లు దీనోక్తులం బలుకవలసెనే? తన సేవకునకు నా కింత వినయపూర్వకముగ మనవి నంపవలయునే? మాణిభద్రా! నీ వరిగి మహేంద్రునితో నిట్లని విన్నవింపుము.

సీ. ఋజుమార్గచరులౌట బృందారకుల కెందు దేవకీసుతుఁడు విధేయుఁ డనుము
పదునాల్గుజగముల పాటుపత్తెముఁ బూను నింద్రుఁడు నానతి మౌళి నిడుచు ననుము
తనయనుగ్రహమున్న దనుజవీరుల నాజి నిగ్రహించుట యొక్కనిముస మనుము
నిర్నిమిత్తంబుగ నిరపరాధుల నేఁచు పాపకర్ములిఁక బ్రతుక రనుము

దివిజవైరి నిశ్వసము గాఁ దెగియె ననుము
ధర్మమే జయించెడుమాట తథ్య మనుము
మదిని వగదక్క మనుము నామాట వినుము
వేల్పువీటికి నీవు వేవేగఁ జనుము. 20

మాణి—దేవా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! వేల్పుల యిడుమలు కడతుట్టినవి ఇంక నే నరిగెద. (అని నిష్క్రమించును.)

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! మీ రాపద్బాంధవులన్నమాట నేఁడు స్పష్టమయినది. తొల్లి గజేంద్రరక్షణము పరోక్షముగం జరిగినది. మహేంద్రరక్షణము నేఁడు ప్రత్యక్షముగ జరుగుచున్నది. మునులపాలింటికి దేవతలపాలింటికి మీమూర్తి భూలోకమందారము గదా!

(తెరలో)

దేవకీనందనా! రక్షింపుము రక్షింపుము.

కృష్ణ—ఏమది? ఆర్తనాదము వినఁబడుచున్నది. ఓరీ! ఎవఁడురా యక్కడ?

దేవుఁడు—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చినాఁడ నాజ్ఞాపింపుము.

కృష్ణ—దేవలా! ఎవరో రక్షింపు మని కుయ్యిడుచున్నారు కనుఁగొని రమ్ము.

సత్య—దేవలా! అతిత్వరితమున రమ్ము. నామనసు తత్తరపడుచున్నది.

దేవ—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి తనలో) అబ్బబ్బా! నడపీనుఁగులవంటి యీమునిముచ్చులకు సిగ్గు లేదు గదా! జనుపనారపీచులవంటి గడ్డములు, నీతతుప్పలవంటి తలలు బిరుసుమేనులు గలయీపాడుమునులు పనిపాటలు లేక దుంపలు కాయలు కూరలు తిని తెఱపిదూడలవలెఁ దెగబలిసి యొకరితోనొకరు గయ్యమునకుఁ గాలుదువ్వి వైరముఁ దెచ్చుకొని యందఱకు లోకువగ మాయమర్మము లెఱుఁగని వెఱ్ఱిగొల్లఁ డిక్కడ నున్నాఁడు గదా యని వచ్చి యిచ్చకాలు మచ్చికలు చెప్పి కల్లబొల్లి యేడ్పు లేడ్చి మనసు విఱిచి యీయయ్యను ఈడ్చికొనిపోవుదురు. పోవద్దని నే నెంత మొత్తుకొన్న నామాట వినఁడు. పోనీ నాకేమి? (అని ప్రకాశముగా) మహాప్రభూ! ఎవరున్నారు? మనచుట్టాలు బదరికాశ్రమతాపసులు. మీదర్శనము కావలయునఁట.

కృష్ణ—అట్లయిన సత్వరము వారిం బ్రవేశపెట్టుము.

దేవ—చిత్తము. (అని పోవుచున్నాఁడు)

సత్య—మహర్షు లూరక రారు. మహత్కారణ మేదో యుండవలయును.

కృష్ణు—లోకసంబంధములేని యీతపోధను లిటకు రాఁగారణ మేమిచెప్పుమా? వీరి కేదుర్జనులవలననైన భయము కలిగియుండెను గద!

మ. మనుచుం గానలఁ జెట్లనీడలను, జర్మంబుల్ మెయిం దాల్చుచుం,
దినుచుం దుంపలఁ గాయఁగూరలు, నదీనీరంబులం ద్రావుచున్
మనముం దెప్పుడు నీశ్వరుం దలఁచుచు, న్మౌనంబుతో శాంతతన్
దినముల్ ద్రొచ్చెడు నీయలౌకికుల, నేనీచుండు బాధించెనో. 21

సత్య—ఈమహాత్ములు శాత్రవబాధితులే యని నేఁ దలంచెద.

[అప్పుడు పులహాబృహదశ్వు లనుమహర్షులతో దేవలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దేవ—మునులారా! అదిగో వాసుదేవుఁడు. పనులన్ని మానుకొని మీనిమిత్త మెదురు చూచుచున్నాఁడు. దర్శనము చేసికొనుఁడు.

పుల—(కృష్ణుని జూచి) బృహదశ్వా! ప్రావృట్పయోదముఁ దలఁపించు నీమూర్తిం గనుఁగొంటివా?

బృహ—పులహా! మాఁగినరేగుఁబండ్లు తిని మరగి బదరికావనమును బాసిపోవలేక త్రొల్లి మనలం గలసిమెలసి చరించిననాఁటి నారాయణుని దివ్యమూర్తియే యిది.

పుల—ఔనౌను.

సీ. పడఁతిఁ బాయగలేక పాలసంద్రమునందు నిల్లిశకముఁగొన్న యల్లుఁ డితఁడు
బృహ—మొసలికోఱలఁ జిక్కి పసఁమాలిపలవించు సింధురేంద్రుని ప్రాణబంధు వితఁడు
పుల—ఏడువార్ధులనీరు లేకంబ యగునాఁడు మఱ్ఱియాకున నున్నకుఱ్ఱఁ డితఁడు
బృహ—భువనకంటకులైనపాలసుదెంతులఁ బట్టి మట్టుపెట్టిన జగజెట్టి యితఁడు
పుల—మీనమితఁడు తా మేటి మేటి యితఁడు
పోత్రి యీతఁడు నరసింహమూర్తి యితఁడు
బృహ—పుట్టుబుద్ధులు గలపాట్టిప్రోడ యితఁడు
చూడఁజూడ దీనులపాలి చుట్ట మితఁడు. 23

దేవ—(కృష్ణునితో) దేవా! వీరే పులహాబృహదశ్వు లనుమహామునులు. నే నింక ద్వారముకడ నుండెద. (అని పోవును)

ఋషులు—విజయతాం విజయతాం దానవకురంగకంఠీరవ!

కృష్ణు—మహర్షుల కభివాదము సేయుచున్నాఁడను.

ఋషు—అనయోర్దంపత్యోరభ్యుదయోఽస్తు.

కృష్ణు—మీ రాశీర్వచనములకు నాసీనులు గండు. (ఋషులు కూర్చుందురు.)

సత్యా—(మెల్లగా) ప్రాణేశ్వరా! మహర్షులు ఖిన్నులై కనఁబడుచున్నారు. చేసు పనుగఁడగుసు.

కృష్ణ—దేవీ! నాకు నట్లే కనబడుచున్నారు. (ఋషులతో) మహాత్ము లారా! ఫలాపేక్ష పరిత్యజించి పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థము జగదభ్యుదయము నిమిత్తము మీరు గావించు తపస్సులు నిర్విఘ్నములుగ సాగుచున్నవా?

పుల—ఈవఱకు సాగుచున్నవి.

ఉ. ఎన్నటిమాటలో యడిగె దీ వివు, మాబదరీవనంబులో
నిన్నడుమం బ్రవర్తిల్లిన నెఱుంగవు గాక; ధర్మముల్
జన్నములుం దపస్సులును జన్నవి మొన్నటితోనె, యింతగా
నున్నది నీజగద్భరణ మోనలి నేక్షణ! యిన్నినాళ్ళకున్ 23

బృహ—ఇంక జగదభ్యుదయమునకు లోప ముండదు. ఏమనిన,

తే. గీ. ఇంద్రుఁ డైనవాఁ డిపుడు దైత్యేంద్రుఁ డొకఁడు
వాని వాహినీపతులు దిక్పతులు గాఁగఁ
బ్రబలదుష్టకర్మములు ధర్మములు గాఁగఁ
బిశితభోజనుల్ మునులుగా వృష్టితిలక. 24

కృష్ణ—అయ్యో! మీరును నరకబాధితులైతిరా యేమి?

పుల—దేవా! నీవు లెస్సగ గ్రహించితివి. మేము బ్రతికియుండియు భూలోకమున నరకబాధ ననుభవించుచున్నాము.

బృహ—ఇది పుణ్యాత్ములే యనుభవించు యపూర్వనరకబాధసుమా!

సత్యా—ప్రాణేశ్వరా! ఏజోలికిరాని పరమవైదికుల పైనయిన నాదుర్జనులకు జాలి గలుగదయ్యెఁ గాఁబోలు!

కృష్ణ—కళ్యాణీ! క్రూరు లుచితానుచితముల నెఱుఁగరు కదా!

తే. గీ. కాననంబున రేఁగినకారుచిచ్చు
వేములను గాల్చి మామిళ్ళ విడిచి చనునె?
మృగయునకుఁ బెద్దపులి యెంతో మెకమునంతె
దుష్టులకు సాధువులు నసాధువులు నొకటె. 25

ఓమహాత్ములారా! నరకుఁడు మీపై కేల రావలసివచ్చె?

పుల—దేవా! తత్కారణమును మే మానుపూర్విగ నెఱుఁగముగాని కర్ణాకర్ణిని వినియున్నారము. మాదురదృష్టము మూర్తిఁగైకొన్నదో యన్నట్లు ప్రతిదినమునసూర్యోదయమును నొకభోగముది కలఁదట!

కృష్ణ—అవును. పూర్వ మప్సరలపైఁ గోపముచే నారాయణఋషి యామెను సృజించెను.

సత్య—ఏమి ! ఋషియే సృజించెనా? పద్మగర్భుఁడు కాఁడా ?

పుల—అమ్మా! ఇట్టియవివేకకార్యములు మహాత్ములుగాక యెవరుచేయుదురు ?

బృహ—ఒక్కమహాత్ములే కాదు. బ్రహ్మయు నట్టివాఁడె.

తే. గీ. ఊరకయె పెక్కుకల్పంబు లుండియుండి
వెఱ్ఱిబ్రహ్మ తా నొకదైత్యవిభు సృజించు
వానిఁ జెనటార్ప భువనముల్ పల్లటిల్లె
నొకటి నుండియు నిదె మచ్చు మొదటివేళ్ళ. 26

పుల—దేవా! అవధరింపుము. ఆదురాత్ముఁడు స్వర్గము జయించి, యింద్రుం బాఱఁదోలి, యూర్వశిని దన కుంపుడుకత్తెగ నుంచుమని ప్రార్థించెనఁట ! అదియు మునుల యాగముల హవిర్భాగములు గ్రహించి యింద్రత్వసిద్ధిఁ జేకొన్న పిదప వానిని వరింతునని పలికెనఁట! అని విని దుష్టదానవులు మా యాశ్రమములకు వచ్చి దానవేంద్రునకు హవిర్భాగములు తే తెమ్మని వినోధించి యడిగిరి.

బృహ—సాంగ్రామికశాస్త్రవేత్తలై యాయుధపాణులయిన వీరులే వానియెదుట నిలువలేకపోవ నాయుధములేక దండకమండలు కృష్ణాజినదర్భాసనాదులగు నిరర్థకసాధనములు గల మావంటి పరమవైదికు లేమి చేయుదురు ?

కృష్ణ—అప్పుడేమైనది? మీరు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతించిరా !

పుల—పాపము శమించుఁగాక! పాపము శమించుఁగాక! మాధవా! మే మెంత పరమభాగవతులమయినను మహాపాతకులగు దానవాధములకు హవిర్భాగము లిత్తుమా? అది స్వప్నవార్త. వారితో నప్పుడే నిట్లంటి.

క. నెత్తురు ద్రావిన ద్రావుఁడు
కుత్తుక గోసినను బట్టి కోయుఁడు మీకే
మిత్తుమె యికొ హవిర్భాగము
తొత్తుకొడుకులార ! వేల్పుద్రోహ కిడ కుండన్. 27

సత్య—మునులధైర్యము మెచ్చఁదగినది.

కృష్ణ—అప్పుడు వారలు మిమ్మేమి చేసిరో మే మూహించుకొనవచ్చును.

బృహ—మాదీనచరిత్రము మానోట నే వినుడు.

సీ. మొగము నెత్తురు గ్రమ్మ నెగగుంజి దిగగుంజి బిరుసుగడ్డము లూడఁ బెరికినారు
వ్రేలు పున్నెరిజడల్ కేలుద్రోయినిఁ బూని హుమ్మని యుయ్యాల లూఁగినారు

ఆజ్యమంతయుఁ ద్రావి యగ్నిహోత్రములార్పి హోమకుండంబుల నుమిసినారు
పాఱిపోవఁగ నీక నోరు బ్రద్దలు చేసి కుక్కమాంసము నోటఁ గుక్కినారు
చెట్టులకు రెక్కలు విఱిచికట్టినారు
చింతబరికెలతో వెన్నుఁ జెండినారు
వారగోచులు దిగలాగి నవ్వినారు
కూళ లగుచు రక్కసిముండకొడుకు లనఘ! 28

కృష్ణ—కటకటా! అప్పుడు దేవబ్రాహ్మణులకు మహత్తరమైన చిత్తక్షోభము గలిగియుండును.

సత్య—ఆహాహా! ఋషు లెంతదయామయులో చూడుఁడు. అప్పటికయినను దుష్టదానవులను శపింపరైరి.

పుల—అమ్మా! శపింపకపోవుటకు మాదయ కారణముగాదు.

క. శాపం బిచ్చుట కైనను
శాపోదకములు గ్రహించి చల్లుట కైనన్
గోపించుట కైనను మా
కోపిక లేదయ్యె చేష్టలుడిగినకతన్. 28

కృష్ణ—అనంతర మేమి జరిగినది?

బృహ—అప్పు డప్పాపులసుదిండులు కొండముచ్చులమచ్చునం బెచ్చు పెరిఁగి యాశ్రమమహీరుహంబుల నిర్మూలించియుఁ బెంపుడు మృగములఁ జంపియు ఋషికన్యలఁ జెఱఁబెట్టియు కమండలంబుల ముత్తునియలు గావించియు నాషాఢదండంబులు విఱిచియు మునిపుత్త్రుల జన్నిదంబులఁ ద్రెంచియుఁ బర్ణశాలల భస్మపటలంబు గావించియు వర్ణింపరాని కార్యంబుల నెఱపిరి.

పుల—తే. గీ. నాకమండలు వట్టి భిన్నంబు లగునె
యాదురాత్ములతల లెన్నఁడైన కృష్ణ
బృహ— యాశ్రమమహీరుహము లట్టు లా పాతకులు
దుంపతెగి యెన్నఁడైన పోదురె? ముకుంద

కృష్ణ—బ్రాహ్మణులవంటి మీపలుకులు లసత్యములు గావు. వారలే నశింతురు.

సత్య—మీరు పడిన యలజడి మీ మాటలం దెలియవచ్చు.

పుల—ఓయమరపక్షపాతి! వాని నాశనము నీవే చేయవలెను. ఏలయన,

తే. గీ. కూలివలనఁ గాదిది తమ్మిచూలివలనఁ
గాదు మఱి యెవ్వరివలనఁ గాదు సుష్ఠు

నరకుఁ మూర్ఖుంబు ధరఁ ద్రెళ్ళ నణఁకఁబడును
నరగ నీచేత నీసుదర్శనముచేత. 31

బృహ—దేవా ! ఈవిషయమున నిన్నుం బురికొల్పుటకు మేము కడుశంకించు చున్నాము. ఏమన,

క. నీకొడుకఁట యాదవుఁడు
నీ కొడుకే యిట్లు సేయ నిలుచునె జగముల్

పుల—నీ కెందు కూరకుండుము
యాకీర్త్యపకీర్తు లింక నతనివె కావా ?

కృష్ణ—లోకాపకారులు సుతులయినను వధ్యులే.

సత్య—భగవంతుఁడుదక్షుఁ డదన్యు లట్లు నలుపలేరు.

పుల—ఓయదుకుంజరా ! ఇంక వేయిమాట లేల ?

తే. గీ. వైదికము లైనకర్మముల్ వల దటంచుఁ
జెప్పి మాచేత మానిపించినను సరియె

బృహ—పుత్రవాత్సల్యమును ద్రోసిపుచ్చి వేగ
చెనఁటి యసురను సంహరించినను సరియె.

కృష్ణ—అట్లయినను నో తాపసులారా ! ఇటు వినుండు. ఆదురాత్ముఁడు

మ. ధరణీగర్భము దూఱనీ, పఱచి పాతాళంబునన్ దాఁగనీ,
శరధిన్ మున్గి యడంగనీ భువనముల్ సంక్షోభమున్ బాయఁగా
నరకున్ దున్మెద సంగరస్థలపఘూర్ణచ్చక్రధారాహతిన్
మరలన్ వైదికమార్గముల్ నిలిపి ధర్మంబున్ బ్రతిష్ఠించెదన్. 32

ఋషులు—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు (అని చేతులెత్తి)

శ్లోకము. జయతుజయతుదేవో దేవకీగర్భజాతో
జయతుజయతుచక్రీం నిర్గళద్దైత్యచక్రం
జయతుజయతువేదాః శాశ్వతానందనాదో
జయతుజయతుధర్మో వైదికోత్కృష్టశర్మా

కృష్ణ—మహర్షుల యాశీర్వచనము లామోఘములయి జయప్రదము లగుగాక

సత్య—మహర్షులు సంకల్పసిద్ధులగుట మీ రెఱుంగరా ?

పుల—మధుసూదనా ! కుమారుండు తారకుని, ధూర్జటిపురదైత్యులను; శివుఁడు మోర్చి జయంబు వడసినతెఱంగున నీవును నరకుం గెల్చెదవు. కాని నీవు కడుజాగరూకుఁడవై మెలంగవలయునుసుమా ; వాఁడసాధారణ తేజోదుర్నిరీక్షుఁడు, దుర్జయ

దోర్బలనిర్జరేశ్వరుఁడు. వానిమరణవార్త నెప్పుడు విందుమా యని మేము మాచెవులు నిక్కఁబెట్టుకొని యుందుము.

బృహ—దేవా! నేను నించుక చెప్పఁదలఁచుచున్నాఁడను. అవధరింపుము.

చ. కుటిలుని సోమకాసురునిఁ గూల్చుట కూల్చుట గాదు, సూ, మహా
కటువయి హేమలోచనుని గెల్చుట గెల్చుట గాదు, సాహసో
ద్భటు బలి భూతలంబునకుఁ బంచుట పంచుట గాదు, శౌర్యలం
పటు నరకాసురుం బిలుకుమార్చుట మార్చుట గాక యచ్యుతా! 36

కృష్ణ—మహాత్ములారా! నాకోపజ్వలంబునకు మీశాపఫలంబు సాయమై వానికి మరణ మాపాదించు.

ఫల—అట్లయిన మే మింక నాశ్రమంబులకుఁ బోయి భయవిహ్వలులగు తక్కిన మునుల కీశుభవార్త నెఱిఁగించెదము.

కృష్ణ—ఓయీ! ఎవఁ డక్కడ?

దేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! ఇదిగో వచ్చితి నాజ్ఞాపింపుము.

కృష్ణ—దేవలా! ఈమహాత్ములను సాగనంపుము

దేవ—చిత్తము. (అని తనలో) మఱ్ఱియూడలవలె జడలు పిచ్చికగూండ్లవలె జుట్టు గలయీరాటుకఱ్ఱిమునులఁ జూచినతోడనే నా కరకాలిమంట నెత్తికి వచ్చును. ఏంజేసిరో కల్లమాటలు చెప్పి కృష్ణుని తమవలలో వేసికొనిపోవుచున్నారు. ఆరక్కసి ముండకొడుకులు కొట్టినప్పుడు కుంయిడ మరల నిక్కడకు రాకుండునట్టులు కొట్టితేసరి. పోనీ పనివలపని కృష్ణునితోఁ జెప్పుదునా? అయిన నాకెందుకు? (ప్రకాశముగా) ఋషులారా! పోదము రండు. (అని ఋషులతో నిష్క్రమించును.)

కృష్ణ—దేవీ! మునుల మనోవైకల్యముచే నాచిత్త మెంతయు జాలినొంది యున్నది. కావున లోకకంటకుఁ డగునాదుండగీని నిప్పుడ పోయి శిక్షించెదను.

సత్య—నా చిన్నవిజ్ఞాపన మొకటి యున్నది. మీరు పగతు నెదుర నిలిచి యతిలాఘవంబున నసహాయశూరు లయి పోరునపుడు కన్నులపండువుగ మిమ్మొకసారి చూడవలయు నని నాకుఁ జిరకాలమునుండి యభిలాష కలదు రసికశిఖామణు లగు దేవరవారిముద్దు చెల్లింపవలయు నని వేఁడుచున్నాను.

కృష్ణ—దేవీ! ఇది యేటికోర్కె?

మ. నగలా నాణెములా యమూల్యమణులా నవ్యాంబరశ్రేణులా
సొగసుం జేడియలా జగానగరులా చొక్కంపుఁ బూఁదోఁటలా

మగువ లోఁగరఁగరాని కోరికల నిమ్మడిక న్నను స్నేహుఁడఁగాఁ
పగునే జూడఁగలారె యంగనలు భీత ల్గాక కయ్యంబులన్. 37

సత్య—ప్రాణేశ్వరా!

మ. నగలు న్నాకేమిటిం బ్రశస్తమణులు న్నవ్యాంబరశ్రేణులున్
సొగసుం జేయలుపే జగానగరులున్ జొక్కింపుఁబూఁదోఁటలున్
మిగులం జేకురె మీయనుగ్రహమునన్ మీవెంటఁ గొంపోవుటే
నగలు న్నాకెయు లౌను నాకుఁ గరుణ న్నా ముద్దు చెల్లింపరే. 38

కృష్ణ—దేవీ! నీ వలుగకుందువేని నే నొకమాట చెప్పెద. యుద్ధమన నేమిగాఁ దలఁచుచుంటివి?

సీ. కదలుకొండలఁ బోలు గజతండములె కాని గండుతుమ్మెదపిండు లుండ వచట
క్రూరదానవచమూకోలాహలమె కాని యొఱపుఁగోయిలకూఁత లుండ వచట
కుటిలదైత్యులమేని క్రొన్నెత్తురులె కాని యొఱపరిపూఁదేనె లుండ వచట
పరసేన విడిసెడుబయటినేలలె కాని యొప్పారుసౌధంబు లుండ వచట
ఘూకకాకగృధ్రములు మూఁగుటయె కాని
చిలుకగోరువంక నెమ్మియుఁ జేర వచట
పొలసుదిండిపీనుంగులపొలసె కాని
యలరు నెత్తావి గమగమ లమర వచట. 39

సత్య—రణరంగ మట్లుండు నని నే నెఱుంగకపోలేదు. కావున నాయాగమనమున కనుమతింపుఁడు. మఱియు,

తే. గీ. సగము దేహంబు నింటిలోఁ జక్క విడిచి
యనికి మీరు పోవుట యేటిన్యాయ మనఘ!

కృష్ణ—యెనిమిదిసగంబు లున్నవో యిందువదన
యేసగంబును గొనిపోదు నిప్పు డేను? 40

సత్య—ఏసగంబు మీవెంట రాదలఁచుకొన్నదో యాసగమును గొనిపొండు.

కృష్ణ—దేవీ! రణమునకుఁ బోవుచు రమణుల వెంటఁబెట్టుకొని పోరాదు. జయాపజయములు మునుమున్న నిర్ణయింపఁజాలము. ఒకవేళ నాకుఁ బరాజయంబే సంభవించునేని నేను నిన్ను రాక్షసులబారినుండి సంరక్షించుట దుర్లభము కదా!

సత్య—ఏమి! పరాజయమా? మీరొక్కరే సమరమునకుఁ బోయినను బరాజయ ముండదు. అందు నేను మీసన్నిధి నుండ నట్టిది తలంపరాదు.

కృష్ణ—నీవు నాకుఁ బరాజయము కలుగకుండ నేమిచేయుదువు?

సత్య—

సీ. ఆహవంబున మీర లలసినప్పుడు మేనిచెమ్మటల్ దుడిచెద చెఱఁగుతోడ
నరమేనశరపరంపర లేయఁ దమకింప నలుఁగు లందిచ్చెద నండనుండి
సూతుండు శ్రాంతుఁడై సొమ్మవోయినవేళ నరదంబు గడపెద ననువెలింగి
పగతుండు చెలరేగి పయిపయింగవిసిన బురికొల్పి పంచెదఁ బోరొనర్ప
మఱచుపనులను జ్ఞప్తికి మరల దెత్తుఁ
గలసి చేదోడు వాదోడుగాఁ జరింతు
నేయు నేటికి హృదయేశ! విను తెలిపెద
వాలుఁ గైకొని పోరెద వలయునేని. 41

కృష్ణు—దేవీ! ఇంతకాలమునుండి నీ కట్టిపరిజ్ఞ లుంటుట నే నెఱుంగనయితి. ఎన్నఁడు నేర్చితివి?

సత్య—దేవా!

తే. గీ. విల్లువంచుట కూర్చుట వింటనారి
నలుఁగుఁ దొడుగుట యేయుట యద నెఱుఁగుట
రథముఁ దోలుట మొదలైనరణపుఁబనులు
చిన్ననాఁటను మాతండ్రి జెప్పెఁ గొంత. 42

కృష్ణు—దేవీ! నిన్నుఁ దోడ్కొనిపోవుట కెంత సమర్థించుకొన్న నామన సొప్పకున్నయది. వలదన్న నీ వాగ్రహింతువు. పట్టపుదేవియయ్యు రుక్మిణి యెన్నఁ డిట్టికోరికలు కోరి యెఱుఁగదు.

సత్య—ఔను. నిశ్చయమే.

చ. అనయము భోజరాజసుతయట్టులు జాణను కానుగాని, నా
పనుపులు మీ రొనర్చుటకుఁ బట్టపుదేవిని కానుగాని, నే
నును నొకరాచకన్నియనె, న్యూనత కోరుదు, నింతమాత్రపుం
జనువుల కేనియుం దగదు సత్య యటంచును నేఁ దెలింగితిన్. 43

(అని పోఁబోవుచున్నది.)

కృష్ణు—(చేయిపట్టుకొని) సుందరీ! పోకు. పోకు. స్మరచాపంబులఁబోలు నీ కనుబొమలు ముడువకుము. ఇదిగో నావెంటవత్తువు. పయనముగమ్ము.

సత్య—నే నిప్పు డనుగ్రహింపఁబడితిని. రండు పోదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

———:)o(:———

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—ప్రాగ్జ్యోతిషపట్టణమునందలి బయలు.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వజ్ర—(తనలో) కటకటా! ఈ దానవులసంపదలు గనుబొమ్మలమీఁది వెంట్రుకలవలె నెప్పటికిని నెదుగఁబోవుటలేక యొకమచ్చునకే యున్నవిగద. ఎవఁడో యొక దైత్యుఁడు బాహుబలముచే వేల్పుల గెలిచి విజృంభించినపుడు వాని సాయంబుఁ జూచుకొని మేమందఱము గాలికి లేచిన యెంగిలివిస్తరాకులవలె మిడిసిపడి యావీరుని యధికార మడఁగినతోడనే మరల నొదిఁగి యుందుము. బలిసినదున్నపోతు నాశ్రయించిన గోమారులవలె బలగర్వితుఁ డగు నరకమహారాజు నాశ్రయించి సుఖపడు నీ రాక్షసులగతి యేమగునో కదా! ఈ నరకమహారాజునకు మఱియెవరితో యుద్ధము వచ్చిన నేను జంకను; కాని బలుటక్కరియు దుస్స్వభావుఁడు నగు వాసుదేవునితో నిప్పుడు యుద్ధము వచ్చెనుగాన నేను విజయమునుగూర్చి సందేహించుచున్నాను. ఈ వాసుదేవ ఘాతకునిచేత దేవాసుర యుద్ధములయందయిన వెనుకంజ వెట్టి యెఱుంగని యసహాయశూరు లగు రాక్షసపరివారు లనేకులు నిష్కారణముగ వధింపఁబడిరి. ఇంతకు మాదినములు మంచివి కావు. అయిన నప్రతిహతపరాక్రముఁ డగు నరకుఁడు శ్రీకృష్ణుని మూర్ఛిల్లం జేయుటచే మాకే విజయ మగునని యించుక ధైర్యము గలిగినది. ఇదిగో మందపాలుఁ డిటే వచ్చుచున్నాఁడు. వీఁ డెందుండి వచ్చుచున్నాఁడో తెలిసికొనియెద.

[అంతట మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనలో) ఏమి చెప్పుదు? మా వజ్రకంఠుఁ డొక్కఁడు నిచ్చట నిలుచుండి యేదో యోచించుచున్నాఁడు. నే నీనడుమ గ్రామములో లేనప్పుడు విశేషము లేవైన జరిగినవేమో వీని నడిగి తెలిసికొనియెద. (సమీపించి) వజ్రకంఠా! విశేషము లెవ్వియు లేవుగదా?

వజ్ర—విశేషములు నన్నడుగుచున్నావేమి నీ వెఱుఁగవా ?

మంద—నే నీనడుమ గ్రామమునందు లేను.

వజ్ర—ఏగ్రామము కెందునిమిత్తము పోయితివి ?

మంద—చెప్పెద వినుము. నాభార్య మూఁడు నెలలక్రిందట పుట్టినింటికిఁ బోయినది. ఆమె యక్కడనుండఁగనే కిట్టయముండకొడుకు లెవరో పదిదినముల క్రిందట రాత్రి వేళవచ్చి నన్నుఁ బిలిచి యోరీ! నీభార్యకు వైధవ్యము సంభవించినది; కాన నీవుపోయి చూచిరమ్మని నాతోఁ జెప్పిపోయిరి. పెండ్లిచేసికొన్న భార్య యంతదుఃఖములో నున్నపుడు పరామర్శచేయకపోవుట బాగుండదని నేను మఱునాఁ డుదయముననే బయలు దేఱి పోయి చూచితిని.

వజ్ర—పాప మాబిడ వైధవ్యదుఃఖముచేత బాధపడుచున్నది కాఁబోలు.

మంద—అబ్బే! వైధవ్యము లేదు యేమిలేదు. పసుపుకుంకుమ బెట్టుకొని కలకలలాడుచు మహాలక్ష్మిలాగున నాకెదురువచ్చినది. మాదంపతులపొందిక చూచి యోర్వ లేక కిట్టనివాండ్రిట్టివాడుక వేసిరి.

వజ్ర—ఓరీ! నీవుండఁగ నీ భార్య ముండమోయునా?

మంద—అదియేమిమాట నేనుండగ లోకమునం దింతమందియాఁడువాండ్రు ముండమోయగ నాభార్యమాత్ర మేల ముండమోయగూడదు? కానికాలములు వచ్చినవి ఏవేళ కేమో యెవ్వఁడెఱుఁగు.

వజ్ర—సరె నీచరిత్ర బాగున్నది. ఇక్కడివిశేషములు చెప్పెదవినుము మన నరకమహారాజుగారిమీఁద మూఁడుదినములక్రిందట శ్రీకృష్ణుఁడు దండెత్తివచ్చె. అప్పటినుండియు నతనికి రాక్షసవీరులకును ఘోరయుద్ధములు జరుగుచున్నవి.

మంద—(ఆశ్చర్యముతో) శ్రీకృష్ణుఁడు దండెత్తివచ్చెనా? (కొంచె మాలోచించి) అయినను భయములేదు. మహాశూరుఁడు మురుఁడు లేఁడా ?

వజ్ర—లేకేమి యున్నాఁడు.

మంద—ఎక్కడ ?

వజ్ర—పరలోకమున.

మంద—ఏమి! అతఁడు మృతినొందెనా ? ఎంతకష్టము! నిశుంభుఁడేమయ్యెను?

వజ్ర—పాపము మురుఁడొక్కఁడుఁ బోవలేక చిరమిత్రుఁడగు నిశుంభుని వెంటఁగొనిపోయెను.

మంద—కటకటా! నిశుంభుఁడు నిహతుఁడయ్యెనా? ఇంక దిక్కెవ్వరు? పంచజనుఁ డున్నాఁడు కదా?

వజ్ర—ఈవడుమ నతఁడు తండ్రిని జూడఁబోయినాఁడు.

మంద—అయ్యయో! హయగ్రీవుఁడయిన వాసుదేవు నెదుర్కొనలేదా ?

వజ్ర—అయ్యో! ఎదుర్కొనకేమి. అతఁడు కొంతసేపు పోరిపోరి నిన్నసాయం కాలమే రంభాసంభోగార్థమై చనెను

మం—అయ్యయో! సమయమునకు పంచజనహయగ్రీవు లిద్దఱు లేకపోయిరే! వారాపనులమీఁద నిప్పుడే పోవలయునా? మఱియొకప్పుడుపోరాదా, వారి నిప్పుడే పిలిపింపఁగూడదు.

వజ్ర—పిలుచుటకుఁ దగినవా రెవ్వరులేరు. నిన్నే పంపఁదలఁచుకొన్నారము పోవుదువా?

మంద—అయ్యో పోకేమి, స్వామి కార్యము చేయనా?

వజ్ర—అట్లయిన శ్రీకృష్ణునియెదుటకుఁ బోయి నిలువుము. అతఁడే నిన్ను బంపఁగలఁడు.

మంద—ఓరి! దుర్మార్గుఁడా! నన్ను జావుమనుచున్నావా?

వజ్ర—చావకుండఁ జచ్చినవారియొద్ద కెట్లు పోఁగలవు.

మంద—అట్లయిన పంచజనహయగ్రీవులు చచ్చినారా?

వజ్ర—చావక బ్రతికియున్నారా?

మంద—నీకసుపుకాల! నీమాట లెప్పుడు నిట్లే యుండును. ఏసంగతియూసరిగా జెప్పక నడ్డదిడ్డముగఁ జెప్పెదవు. ఇప్పుడు మహారాజుగారేమిచేయుచున్నారు.

వజ్ర—ఆయన యుదయమునుండియు శ్రీకృష్ణునితోఁ బోరుచున్నారు. ఇప్పటి వఱకు మనపక్షము బలముగానే యున్నది. మహారాజుగారు శక్తినొకదానినిఁ బ్రయోగించి వాసుదేవుని మూర్ఛపుచ్చినారు. అందుచే మాకించుక ధైర్యముకలిగినది.

మంద—ఆదెబ్బతో వాఁడు చచ్చెనా లేదా ?

వజ్ర—లేదులేదు. వానిభార్య మూర్ఛితుఁడైనభర్తను సేదదేర్చి విల్లుగైకొ దనుజలోకభయంకరముగ యుద్ధము చేయుచున్నది.

మంద—ఏమిచిత్రము. ఆఁడుదియా యుద్ధముచేయుట! ఔరా కాలమహిమ

వజ్ర—అది యాఁడుదిగాదు గాదురా బాబు నూఱుమంది మగవాండ్రను జ పుట్టినది. మతిమాలినముండకొడుకు బ్రహ్మదేవుఁడు పిడుగువంటి మగవానిని జేయఁదలఁ మఱచి యాఁడుదానినిగాఁజేసెను. ముల్లోకములు జయించిన మనమహారాజుగారి నా యిప్పుడు ముప్పుతిప్పలుపెట్టి మూఁడుచెఱువులనీళ్ళు త్రాగించుచున్నది. ఇన్నా

బ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చె నన్నట్లు మహేంద్రాదులు గెల్చిన దానవసార్వభౌముఁడు తుద కాఁడుదానిచేతఁ బడునేమో యని భయముకలుగుచున్నది.

మంద—సరే. ఇంక మనదారి మనము చూచుకొనవలసినదే. నీప్రాణరక్షణ మెట్లు చేసికొనియెదవు.

వజ్ర—మనము కామరూపులముగద. అందుచేత నేను నందినో పందినో కుక్కనో నక్కనో పిల్లినో నల్లినో బల్లినో గొల్లినో కేకినో కాకినో చీమనో దోమనో జాయినో అప్పనో చెట్టునో చేమనోయై ప్రాణములు దక్కించుకొనియెద. నీ వెట్లు దక్కించుకొనియెదవు?

మంద—నేను నీవలె తుచ్ఛజంతువునై ప్రాణములు గాపాడుకొనను. నే నేనుఁగు నయ్యెదను.

వజ్ర—ఏనుఁగు వగుట యబద్ధము. పీనుఁగు వగుట నిజము.

(తెరలో)

క. అని దివిజేంద్రుని గెల్చిన
దనుజేంద్రుఁడు మూర్ఛవోయెఁ దనయరదముపై
మనుజాంగనచే హతుఁడై
వినిరే యెవ్వరైన నిట్టివింతలు జగతిన్.

వజ్ర—హా! చచ్చితి; చచ్చితి.

మంద—అయ్యో! అయ్యో! ఇంక దిక్కెవ్వరు?

వజ్ర—(పరికించి చూచి) ఇదిగో గరుడధ్వజముగల శ్రీకృష్ణునిరథమును సారథియై పురకేతోలుకొనివచ్చుచున్నాఁడు. నరకమహారాజును మూర్ఛిల్లఁ జేసిన యాబాలిసకూఁతురు నిన్నును నన్నును నెుకటెయొకబాణమున కెరఁజేయఁగలదు. కావుననిప్పుడే కాళ్ళసత్తువకొలఁది పరుగెత్తుదము రమ్ము.

మంద—ప్రస్తుత మింతకన్న వేఱుపాయము లేదు. పదపద.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అంతట రథారూఢులై శ్రీకృష్ణసత్యాభామలును రథముఁ దోలుచు
సారథి యగు దారుకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

దారు—దేవా! దేవీ! నరకుఁడు మార్గమునుండి తొలఁగినటుకు నరదము నీమఱ్ఱిచెట్టు నీడ నిలిపెదను. రణరంగమున వీరవిహారము సలిపిన దంపతుల కిందలి మందమలయానిలంబు లుపచారము చేసి శ్రమ మడఁగింపఁ గలవు.

సత్య—దారుకుఁడా! నీవు చక్కనిపనిఁ జేసితివి. ఇప్పుడు ప్రాణేశ్వరుని యాయాసము సంపూర్ణముగ నపనయింపఁబడు.

కృష్ణ—సుందరీ! నాశ్రమ మేమున్నది? శ్రమమంతయు నీదే. ఏలయన

చ. చుఱుకుచుఱుక్కుమంచు మెయిఁ సోకఁగ దానవుఁ డమ్ము లేయుచున్
మెరమెర బోవ నేను మిసిమింతుఁడనై పడియుండఁ జూచి నీ
చెఱఁగునఁ జెమ్మటల్ దుడిచి చేతిధనుస్సు గ్రహించి దానవుల్
వెఱచఱవన్ బొనర్చితివి వీరవిహారము మెచ్చ నెల్లరున్. 2

సత్య—శరీరమం దలఁతఁ జెందిన యవయవము విశ్రాంతిఁ జేకొనుచుండ నలఁత పడని యవయవములు పని సేయుట ప్రకృతిసిద్ధము గదా. అందుచే నర్ధశరీర మలసినప్పుడు తక్కినసగము మేను సమరము నడపినది.

కృష్ణ—కల్యాణీ!

తే. గీ. సాటి యెఱుఁగని నీమేని చక్కఁదనము
ముందు సతు లెంత సిగ్గును బొందఁగలరొ
ప్రతి యెఱుంగని నీపరాక్రమము ముందు
పురుషు లంతియ సిగ్గును బొందఁ గలరు.

సత్య—దేవా ! ఇందు నాప్రజ్ఞ యేమున్నది

తే. గీ. కారణంబులు దీనికిఁ గలవు రెండు
కమలనాథ ! మీసాన్నిధ్యగరిమ యొండె
బగతుదౌర్బల్య మొండెఁ గావలయు సుమ్ము
కాక నే నేమి దైత్యులఁ గలఁచు టేమి.

కృష్ణ—ఈరెండును గారణములు కావు. ఇది కేవలము వినయవృత్తి. పగతుని చేత నలయింపఁబడిన నేను నీవిజయమునకుఁ గారణ మెట్లగుదును ?

క. ఎగిరిపడితి నిన్నాళులు
మగవాండ్రభుజాబలంబు మాట గనక నే

గ్గళ నిశ్చయము మీమాంసర
మగువా! యింక సాగిరావు మానసగతినముల్. 5

మఱియు,

తే. గీ. ద్వాపరమ్మున రెండు చిత్రములఁ గంటి
జలజలోచన నీ సాహసంబు కతన

సత్య—ఆచిత్రములు వినఁగోరెద.

కృష్ణు—అందువారికి పౌరుషం బమరు టొకటి
యబలభావంబు మగవారి కబ్బుటొకటి.

దార—ఇం దతిశయోక్తి యేమియు లేదు.

సత్య—అనుటనఘటనానమర్థులగు పరమేశ్వరులు స్వయముగ సమరవ్యాపారము నడపుచుండ నట్టిచిత్రములు పొడకట్టుట యొకవింత గాదు.

కృ—కళ్యాణి! నీసుశీలము చేత నివిధముననా కాలోచించుచున్నదానవు; కావున నేను దానిని బరిగ్రహించుచున్నాఁడను.

దార—వీరపుత్రికయు వీరపత్నియు నగు నీదేవిచరిత్రము మహిషాసురుని మర్దించి దివిజలోకమును నిష్కంటకముగా నొనర్చి నాఁడు దేవునకు మహానందము గలిగించిన కాత్యాయనీవృత్తాంతమును దలఁపించుచున్నది.

కృ—దారకా! నిజము. నిజము. ఈ మెసరితిరి మట్టిదే. ఓసుందరి! ఆసమరసమయమున నీరూపము మిక్కిలి దర్శనీయమయి యుండెను. ఎట్లంటేని,

సీ. శ్రమమునఁ గారుమన చెమటబిందువుచేతఁ గస్తూరితిలకంబు కరఁగిపోవ
నృత్యముఁ బోనరించు నెమలిపించమయట్లు వెడఁదవేసలి జాఱి వెన్నునిండఁ
గిన్నెవిల్లుం దూఁగుకొఁగెయుయ్యాలలట్టు లాణిముత్యపుసరు లల్లలాడ
గుణనినాదమునకు గొనబైనలయహారి నుంజేతికడియముల్ మొరయుచుండ

నవనవాంగకములశోభ నవయుచుండ
నవక మింపుకయేనియు నలఁగకుండ
నెడఁదతూపులు చూపులు పింటఁగింటఁ
బనుపుచుఁదను నాముందుఁ బరిపె తబల. 7

సత్య—ఈవిజయము ఘుణాక్షరన్యాయముగ లభించినదైన నీస్వల్పకార్యముచేత మీమెప్పునకుం బాత్రురాల నయితినని సంతసించుచున్నదానను.

దార—దేవా! ఇంతవఱకు పురుషులే కాని స్త్రీలు సాంగ్రామిక వ్యాపారములందుఁ దిగువారు కారని నేఁ దలంచితి. ఈ వాల్యరాలి యుద్ధకౌశలము చేతనే నాయభిప్రాయమును మార్చుకొనవలెను.

సత్య—దారకా!

క. మగవారి కెల్ల పనులను
దగువారినిగా నొనర్చి, దైవము స్త్రీలన్
దగనటు చేసెను, మగువలు
తెగియొనరిన తగఁగ దైత్యదమనుఁ గాంచుఁగునె. 8

కృష్ణ—దారకా! అంగనలు

మ. చదువన్నేర్తురు పూరుషుల్ బ్రతిన కా స్త్రీలుం బ్రశంసించుచో
చదువన్నేర్తురు శత్రుసేనల ధనుర్వ్యాపారము న్నేర్చుచో
నుదితోత్సాహముతోడ నేలఁగల కీయుర్విని బ్రతిష్ఠించుచో
ముదితల్ నేర్వఁగరాని విద్యగలదే ముజ్జగాన నేర్పించినన్. 9

దార—దేవా! స్త్రీలు పరిశ్రమించువారలగుటచేఁ బురుషప్రాపకజేయులగు మాటలు పనులకుం దగ దనుకొంటి.

కృష్ణ—పువ్వుబోండ్ల మేను బలహీనమైనను పుష్పంపు లయినను నాలానుగుణముగ శ్రమను సహింపఁగలవు.

తే. గీ. కరము సుకుమారములు మెత్తనైన గులాబుపూవు
ముళ్ల సందుల పెరుగును ముద్దుపువ్వులు
పృథివి కోమలి గాండ్రాయు విరియునట్లు
ముందు వేసఁగిఁ బోవలుదు నుండుఁ గాదె 10

(తెరలో)

ఓ. కౌరి యాదవపాండవులారా! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు. పోకుపోకుము.

మ. అని నే మూర్ఛిలినంతమాత్రమున దైత్యస్వామి నాచేత ని
ర్జితవాంఛమును సంతసించి నను గేలిం గొట్టుచున్నాఁడె దేవా?
వినుమా మూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితా విక్రాంతియే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీకేలరా? 11

సత్య—పిడుగువంటి యీ యార్భటి యెవ్వనిది?

దార—ఇది నరకునికంఠధ్వనియే.

కృష్ణ—సందియమేల!

తే. గీ. మొదట నీవాఁడితూపుల మూర్ఛవోయి
యమర క్రమ్మఱఁ దెలివొంది యని యొనర్ప
నలుక రెట్టింప మనపైకి నరుగుదెంచె
వేటువడిన బెబ్బులివోలె నెగిరిపడుచు. 12

(అప్పుడు రథమెక్కి సూతసమేతుఁడై నరకాసురుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సూతు — రాక్షసేశ్వరా! ఇదిగో శ్రీకృష్ణుఁడు రథారూఢుఁడై యున్నాఁడు.

నర — ఓరోరి యాదవపాంసనా! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు పాఱిపోకు.

ఉ. అని నే మూర్ఛిలినంతమాత్రమున ధైర్యస్వామి నాచేత నీ
గ్గినవాఁ డంచును సంతసించి నను గేలిం గొట్టుచున్నాఁడవా?
వినుమా మూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితావిక్రాంతియే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీ కేలరా? 13

కృ — ఓరోరి నిశాటకులపాంసనా! ఇందు మాకు లజ్జాకారణము లేదు.

క. మాయింటియాఁడువాండ్రు ర
ణేయుల మని విఱ్ఱవీఁగు చెనఁటి యసురులన్
మాయత్తవారి గెలువఁగ
నాయమత గర్వంబె గాక యట సిగ్గేలా? 14

మఱియు నోపిశితాశన!

తే. గీ. అష్టదిక్పాలయుతుఁడైన యమరవిభుని
వేల్మిడిని గెలిచిన మహావీరుఁడ నగు
యాఁడుదానిచేఁ దూఁడ కీర్తు లయిలె ననుచు
సిగ్గువడి చావ కెట్లు వచ్చితివి మరల? 15

నర — ఓరివాచాట! మీయింటి యాఁడువాండ్రు సాహసము కలవారే. ఇందు నీవు నిజమే పలికితివి.

ఉ. కొంకక నీదుచెల్లెలు తగుల్కొనిపోయెను పాండుపుత్రునిన్
జంకక రుక్మిణీరమణి నాఁడు తగుల్కొని వచ్చె నిన్ను నీ
వంకగ నున్న యంగనల ప్రజ్ఞలకా గరువించుచెల్ల నీ
యింకను నీది యొక్క బ్రతుకే యని మాటల నాడఁ జొచ్చితే? 16

మఱియు నియ్యది నీకు గౌరవమే యయినపక్షమున,

చ. అలయక సత్యభామ మగఁడై నిను నేలుచునుండు, నింట గా
జులు తొడిగించుకొంచు నొకచోటను గూరుచునుండి భార్యయై
మెలఁగుచు దానికిన్, మగఁటిమిన్ విడనాడిన భర్త భర్తయే
పోనియక యప్పుడే బ్రతికిపోతివి స్త్రీలభార్య యుంటచేసే. 17

నార—ఆ నుపత్రంపుఁడా! మాఱియూస వస్త్రములు కట్టి నడచువారితోఁ బ్రసంగించుచు కొప్పడు.

కృ—దారుకా! అగును. ఏదీ ఆ గ్లాసు తెమ్ము.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! ఒక్కసారి మీరు రూపకుండవుఁడవు. దీనితో నే నిందుక ప్రసంగించెదను.

కృష్ణ—సుందరీ! అడుగనిమాటయు నడుగనిమాటయు తెలుఁగ నిరంకుశుఁడను సుమీ యుంటిఁడను. అంతియ గాక సుకాలప్రహారములచే నిమిత్తము మానసు నొచ్చియున్న వాఁడను గావున మహాభిజాత్యముగల నిన్ను నీఁడు గౌరవింపఁ దని తోఁచెడును.

మఱియు,

తే. గీ. వెఱ్ఱికి హితోపదేశంబు చేయుటయుఁ
జెడ్డపురికి ధర్మములు చెప్పుడు తెలుగు
కవినులకుఁ గృపఁ గలిగింపఁ గడఁగు టెల్ల
రోతి నేలల నూతులఁ ద్రవ్వు టబల. 18

సత్య—అది నే నెఱుఁగుదును. అయినను నన్నొకసారి పలుకనిండు. ఓప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరా! ఇందుకు శాంతింతువేని యొక్కమాట చెప్పెద.

ఉ. పాడఱితి వాడిదేవునకు భూసతికిన్ బ్రియునందనుండవై
యాడఁబడితి వష్టదిక్పతుల ఖ్యాతి వహించితి విట్టు లుండియున్
గడపితి వింతకాలమును గౌర్యము సేయుచు నింక నేనియున్
విడక ముకుందుపాదసరసీరుహయుగ్మముల్ భజియింపు భక్తితోన్. 19

వెండియు నితఁడు.

తే. గీ. మునులకైనఁ జిక్కనివాఁడు మొదటివాఁడు
పతితులను బావనులఁ జేయు వ్రతమువాఁడు
తొంటిపున్నెంబునను నీకు దొరకినాఁడు
భక్తి భజియింపఁ గదవమ్మ పరమపురుషు. 21

నర—ఓసతాప్రజిత్పుత్రి! ఏమీ! నీమగండు పరమపురుషుఁడా? ఈజగత్ప్రపంచమునకు భగవంతుఁ డెట్టియ్యేనో చెప్పెద వినుము.

మ. తెలివోకింతయు లేనితాపసులు నీతినితాభ్రష్టుఁ డోకృష్ణు డం
కులుబొంకు ల్పెయినోళులం బొగడుచుం గోరంత తా తద్గుణం
బులు కొండంతలు చేసి విష్ణుఁ డని సంపూజింప నానా బళా
బళి నేనే హరినంచు సిద్ధము తా వచ్చెం బ్రహాహీనుఁడై. 21

క. భగవంతునియవతారం
బగు నని వర్ణించుచుంటి వబలా వీఁడా
బభగంతుఁడు శ్రీ వీఁడే
భగవంతుఁ డైన జనులపా ల్లేమందున్. 22

మఱియు,

ఆ వె. ఉల్లి మల్లె యౌనె పిల్లి బెబ్బులి యౌనె
కాకి కేకి యౌనె కలపకంటి
కుక్క గుఱ్ఱ మౌనె గోవౌనె గోమాయు
వాదిదేవుఁ డౌనె యాదవుండు. 23

సత్యభామా! ఇతఁడు నీపతి యగుటచే నభిమానవశంబున నిట్లు పలుకుచుంటివి; కాని మావంటి యుత్తమపురుషులు వీని నాశ్రయించుటకు వీనియం దేమిగుణము లున్నవి?

సీ. కులగౌరవముఁ జూచి కొనియాడుమందువా యదువంశజునికన్న నధముఁ డెవఁడు
విక్రమంబును జూచి వినుతింపు మందువా వాసుదేవునికన్న పంద యెవఁడు
అభిమానధనుఁ డంచు నర్చింపు మందువా నీప్రాణపతికన్న నీచుఁ డెవఁడు
సుగుణసంపద మెచ్చి స్తుతియింపు మందువా గోపాలకునికన్న కూళ యెవఁడు
యేలుటకు నంగుళంబేని నేల లేక
పాండుసుతులపంచను జేరి బ్రతుకువాని
కులము బలమును మానంబు గుణము గాంచి
నెగడు నే నేమి చేరి మన్నించు టేమి ? 24

ఓవీరపుత్రీ! పగతుఁడనైనను నేను నీవిషయమై జాలినొందుచున్నాఁడను. ఏలయన,

క. చక్కనిచుక్కవుగదె నీ
కక్కురితిని దాపురించె నీకుంటికి ని
న్నిక్కుమతి కిచ్చుట యుచుల్
గ్రక్కున మణిని మసిపాఁతఁ గట్టుట గాదే ? 25

సింహాసనంబునకుఁ జక్కఁదనంబునకుఁ గులగౌరవంబునకుఁ దగనిమగనిం గట్టుకొని నీవు హాస్యాస్పదురాల వైతివి.

పౌర—ఓయీ! రాక్షసా! మహామహిముల చేతనే యితఁడు పరమపురుషుఁడని జ్ఞానులందఱుఁ దెలియుచుండ నీ వెఱుఁగఁజాలవా?

నర—ఓహో! మహిమలవలన జ్ఞాను లెఱింగిరా?

తే. గీ. తో త్రిదశులను మునులను బోఁడఁ గట్టి
గమనుఁడవ మొఱుంగ నివారి కన్నుఁ గ్రాఁగి
నాయ లింద్రజాలములు వేయూలు చేసి
నంతమాత్రాన భగవంతుఁ డగునె కృష్ణుఁడు. 26

సత్య—దేవా! ఇంతగాఁ జేసిన యీదానవుని గర్వము మాటలు శౌర్యాపారము చేతఁగాని యణఁగదు.

కృష్ణ—దేవి! నేను మొదటనే చెప్పలేదా?

తే. గీ. సన్నిపాతసంగత జ్ఞానజ్వరము చేత
నౌషధ మెఱుంగక ప్రేలుచు నున్నవాఁడు.
చేవ గలవేఁడిబాణముల చేతఁ గాక
చక్కఁబడునా కొల్ల త్రైలోక్యవైరి యితఁడు. 27

అందుచేత నేనే వీనిదుర్మద మడంచెదను. నీ వుండుము.

సత్య—హృదయేశ్వరా! అవును. నే నొకసారి వీనిని మూర్ఛపుచ్చఁగలిగితిఁ గాని సంహరింపఁజాల; ఖండితానేకదైత్యేంద్రమస్తకుండగు మీహస్తమే వీనిని విధ్వస్తముఁ గావించుఁగాక!

నర—ఆహాహా! గొల్లలు మెచ్చు ఆయుధముగుట కేమగుఁ గాని మెప్పు నంగీకరించుటకు నరపోయినది. ఓరోరి చంద్రవంశకళంక! నీవా నాదుర్మద మడంచువాఁడవు.

చ. అణఁచితి గాదె మాగధుబృహద్రథనందనుదోర్బలంబు నే
నణఁచితి గాదె కాలయవనాదిబలాఢ్యుల విక్రమింపి నీ
వణఁచినవారె ముజ్జగములందు గణించినశూరు లెల్ల హా
పణఁ గుదయించె దిక్కెవ్వఁ రపాయము వాటిలె నేమి సేయుదున్. 28

కృష్ణ—కాల మాసన్న మయినది. సంహరింపఁదగును.

మ. తులువా! నీతలఁ దన్నినట్టిమనదైత్యుల్ చండదుర్వారదో
ర్బలసంక్షోభితశత్రుభూధరసమూహత్వాకరుల్ వేల్మిడిన్
శలభంబుల్పలె క్రుంగినారు నను మచ్చక్రాగ్ని నీ వెంత ప్ర
క్రియ గావించెద మస్తకం బిప్పుడే నిగర్వంబుఁ గ్రిక్కించెదన్. 29

ఉ. ఏటికి నీ చుతోడ నిప్పు డీగతి నున్నను బుద్ధిరాదె యే
నాటికినైన నంచును మనంబున నిర్ణయించుకున్న నా
నాఁటికిఁ బిచ్చలించె భువనంబులు నీ పెనుదుండగంబులన్
నేఁటికిఁ బండెఁ బాతకదినిదురితంబు నిమేష ముండరా! 30

వర——నీవు నన్నశక్తదుర్బలత్వముచే నైరించుచున్నాఁడవు గాని [illegible] కలిమి కాదు. మే మన్నతో నిన్నొక్క క్షణములో నిగ్రహింపఁగలము.

చ. మగటిమిలేని యాపనికిమాలినభీరువుతోడ నేటికిం
బగ యని యొంటి నీపలుకుఁ బాడిగ నెంచక నిన్ను ద్వారకా
నగరమునుండి యెన్నియొ దినంబుల క్రిందట సాగఁదోలకే
పగిదిని పీడఁగా బొగరువట్టితి వ్రేఁ ప్రవ్రేఁగింతువుందురా! 31

నీవక్రాగ్ని ననేకదనుజాలు మ్రగ్గిరా?

శా. ఏఁడీ వ్రేలుముడంచి చెప్ప మని నీ వేనీసు న్యాయంబుగా
నోడంబుచ్చితో హంసునా, డిచికునా యోగ్యుం జరాసంధునా
పాడింప దప్పియొ పిల్చి మార్పితివి యా ఘవ్యాత్ములం జాల నీ
యోడాగోడపుఁబల్కు లేల నిలు నిన్నాడాటి లాలించెదన్. 32

నీ శ్లోకదానిలో మాత్రము విశేషప్రశ్న యున్నది.

శా. ప్రారాటంబుల బెట్టి యొంటి గోలకుం భూపాలక శ్రేణిచేఁ
గోరం బీయుము నందు నొక్కని జయం బెందాడి యెల్లెట్లో భూ
భారం బంపియు జూపినాఁడ నిది సామ్రాజ్యంబులం బందు [illegible]
[illegible] నొనవుగా [illegible] మునన్ భూజనుల్. 33

అన్ని యతి కేఁటిగాని నన్ను మాటిమాటికిఁ గాపాళ్ళుఁడ నని పలుకుచుంటివి. త్రైవానికులుఁడ నయి బహుక్రియుఁడనై వేదవేదాంగవిదుఁడనై మహేశ్వరచరణారవిందధ్యానైకరక్తుఁడ నయిననేను నీకన్న నెక్కుడుపాపంబు లేవొనర్చితినో యొకసారి సెలవిమ్ము.

కృష్ణమూర్తుఁడా!

శా. వేదంబుల్ తఱ్ఱిందుగా జదువని, విప్రాళి కర్పింపనీ
భూదానాదులు; చేయని శతమఖంబుల్; భక్తిపల్లింపనీ
వేదాంతార్థము; ముక్తినొందదు సుమీ పృథ్విన్ దయాసత్యసం
బాదముల్ పవ్వాగ బ్రోలుచుం డిదుగు మోహాంధుండవై దైత్యాధమా. 34

[illegible] నా? నీయంతరాత్మ నన్నుఁ జీడించదాట లేదా?

మ. మునులం జంపితి జన్నపుంబశువులన్ ముట్టించితిన్ దంపతుల్
గనలం బట్టినిబట్టి తెచ్చితివి స్వర్గంబెల్లఁ జూఱాడితి
న్నని వర్ణింతును చెప్పవచ్చును మితిం దైనన్ మహిం నీవు చే
యని దోసంబులు చెందవానికతు దెంతైనం గనన్ వచ్చునే. 35

హరి—(నవ్వుచు) ఓహో యాదవవంశజలధిచంద్రబాల! ఈదోసంబులు కొన్ని యందు కాదు నా నీయందు గూడఁ గొన్నియున్నవి సుమా!

మత్తకోకిల. చేసినాఁడవు స్త్రీవధంబును చిన్నవాఁడవు నాఁడె నీ
చేసినాఁడవు గోవధంబును జేసె నేల నిజంబు నీ
తీసినాఁడవు మాతులప్రాణము దప్పు లేని యనన్యు నీ
చేసియుండని దోస మున్నదె చిత్తమాలిన వెఱ్ఱిలర!

అది యాటుండనిమ్ము నేనొక్కటి యడిగెదను దాని కుత్తర మిమ్ము.

క. శిశుపాలుఁడు మఱఁది గదా
శిశుపాలుఁడు వలచినట్టి చేడియ నీకున్
విశదముగఁ బెండ్లాడే గద
పశువా దోసమున ము దానిఁ బట్టితి చెపుమా. 37

దోసంబు లన్నియు నీయందె యుండఁగ కొని మాఁదుమొక్కి మఱి గలుగు మాకు లగుదు వదా? రాత్రిఁ దుర్నిరీక్షవిక్రమవిక్రమారంభులమయి తేజోహీనుఁ డగుచున్నాఁడు జాని దక్కాలకాలసమేతముగా నొడిచి పుట్టించి జగత్త్రయం నాక్రమించుట నేర మగునా? ఇది క్షాత్రము గాదా? పాలుఁబోసి పెంచిన క్షత్రి మేమి తెలియుదుమా?

కృష్ణ—రాక్షసాధమా! క్షత్రియుని నరికుచుండఁగా జనకు నీవు విప్రవిక్రమముపై నంటిక్కవచ్చును. సహాజనైర యుగముహేంత్రము నదిరించి పలుకవచ్చును—కాని—

మ. నిను గర్జించిరె, నిను గెలిచిరె, నజొఁకెనె వచ్చిరే,
మనమున గాసిల ముక్కు మూసికొని బ్రహ్మధ్యానముం జేయు స
న్మునులం గొట్టితి వేమి చేసిరి మహాత్ము [illegible] లాలోకి సా
తనులం జంపుటయా పరాక్రమము నాపైఁ జూపు నీ తేజముల్. 38

సీ. తపము దాల్చినవారి నిటు జోహారులాడించు బలహీనుఁ డగుచు వజ్రపాణి గాఁడు
సదశంబులఁ జూచి నిర్విణ్ణుడై పొంచి ముక్కు మూసికొను వెట్టిమానులు గారు
నవిగ్రహముఁ జూచి నిశ్చేష్టు లగుటకు సనదు రా రాజకన్యకలు గారు
[illegible] కలచే నిర్విరమగుటకు బరసాధువులు భూసురులు గారు

ఎట్టివాఁడుగఁ దలంచితివో యీవెను నన్ను
సకలభూతభయంకరజన్యరంగ
ఖండితానేకదైతేయ కంఠనికర
దేవతాచక్రవర్తిగాఁ దెలిసికొనుము.

నర—శ్రీగోరియాశ్వరంమన్న! నీవు భగవంతుఁడ వని యీవాలికు నీభార్య సత్యభామ వచియించినది. ఇప్పుడు నీనోటనే వినుచున్నాఁడను. ఇట్లు దలంచుట నీనేరము గాదు. చదువులు నేర్చిన దుష్పండితులు కొందఱు జగద్వంచనము చేయఁదలఁచి—

సీ. కడిమెండ్రునోరుల నీకాయపుంజాయలు కారుమబ్బులకు సంగడము లనిరి
నీయుద్యుఁదనయులు నీఱంకుకతలు నీలేకిపనులు విష్ణులీల లనిరి
నీపుదకత్వంబు నీగుట్టు వెలిఁబుచ్చు ధర్మాత్ములను దుష్టదైత్యు లనిరి
నీకు గులాము లై నిరతంబు గొనియాడు తెలివిమాలినవాండ్ర దివ్యు లనిరి
అన్నిగుణములయందు నీకన్న యైన
తాగుఁబోతును శేషావతారుఁ డనిరి
ఒక్కపూఁటకు గతిలేని బక్కవాని
విశ్వమయుఁడగు నమ్మహావిష్ణు వనిరి. 40

నేను నారాయణుఁడ నని నీలో నీవెంత మురిసినను మునియుద్ధుల నిన్నెంతఁగొని యాడినను నీ వన్యుఁడవు గావు. నక్క పార్వతి యగునేని, కన్న నారాయణుఁ డగునేని నీవు హరి వగుదువు నాయుకెంగిసంతవాఱకు,

శా. నీకన్నం గడు దుష్టకష్టమతియు నీకన్నఁ బాపాత్ముఁడున్
నీకన్నం గనవాస్యవేషుం గుటిలుఁడు న్నీకన్న దుర్మార్గుఁడున్
న్నీకన్నం బలుకాకియుం జెనఁటియు న్నీకన్న దుశ్శీలుఁడున్
న్నీకన్నం జనుఁడుం గనంబడఁ డిల న్నిర్భాగ్యదామోదరా! 41

నలువురనో ముప్పురనో యొక్కరిక్కసుల నొంగఁబోటుగఁ జంపి దనుజాంతకుఁ డనునీక పౌరుషనామము గొంచి బొరికింపఁజొచ్చితివా? ఒకవేళ నీవనుకొన్నట్లు భగవంతుఁ డవే యగుదువు గాక!

క. భగవంతుఁడవే యైనను
భగవంతుని తానిదైన భయపడఁ డవిద్యా
తెగటార్చెద నినుఁ దీర్చెద
నుగవాఁడనవేని నిశిదిన మారొగ్గను నన్నునే. 42

సత్య—(మెల్లఁగా) వాగ్రేశ్వరా! ఎంతనే నితఁ డొడలుమఱచి ప్రేలుట,

కృష్ణ—సుందరీ! ఈతని ప్రల్లదంబు లిప్పుడే తుదముట్టఁగలవు. ఓరోరి దైత్యాధమా! అవ్యవస్థితము లగు నీదుర్భాషలకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు లొసంగ నక్కఱ లేదు. ఏమంటివేని,

మ. చకితబ్రాహ్మణగోవధూనికరముల్ సమ్మోదముం బొందవై
దికధర్మంబులు సాగ నెప్పటి యటుల్; దివ్యుల్ ప్రహర్షింపఁగా
సకిరీటంబు సకుండలంబు సశిరస్త్రాణంబుగా నీదు మ
స్తకముం ధారుణిఁ గూల్చువాఁడ నిదె మచ్చక్రాహతిన్ దుర్మతీ! 43

దేవి! చక్ర మిటు దెమ్ము.

నర—ఓరోరి క్షత్రియకులాధమా! ఏమీ! సకిరీటంబు సకుండలంబు సశిరస్త్రాణంబుగా నాదు మస్తకమును గూల్చెదవా?

సీ. జవరాండ్రతోఁ గూడి సరసమాడుట గాదు మరలించుటకు నాలమంద గాదు
జున్ను మీఁగడ వెన్న జుర్రుకొనుట గాదు పడఁచున్నటకుఁ జిన్నబండి గాదు
పాలీయవచ్చినపడఁతి జంపుట గాదు చితుకఁ ద్రొక్కఁగ నీటిచిలువ గాదు
మతిలేకయుండిన మామఁ గూల్చుట గాదు పెల్లగుటకు వ్రేపల్లె గాదు
మా జరాసంధునకు నోడి మథుర విడిచి
నట్టనడిసముద్రంబున నగరు గట్టి
కాపురం బున్న జెట్టివి గావె నీవు
నన్నుఁ గూల్చువాఁడవె నీవె సంపతేనయు. 44

నీవు చక్రంబును ధరించుచున్నాఁడవు గావున నేను నిదె వింటఁ బ్రహ్మాస్త్రముఁ దొడుగుచున్నాఁడను.

క. పెక్కులము లేల పలికెదు
పెక్కులు; నరకాసురుండు పిఱువడు నిను నే
నొక్కమ్మకు నొక్కయ్యకు
నిక్కముగా పుట్టితేని నిలువుమా యెదుటన్. 45

సూతుఁడా! రథము గోపాలున కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము.

సూతు—దేవా! అట్లే చేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—దారుకా! రథము దానవున కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము.

దారు—ఆయుష్మంతుఁడా! అరదము వాని కభిముఖముగానే యున్నది.

(తెరలో)

నరకమహారాజా! శరణు! శరణు! ఈగరుత్మంతుఁడు మమ్ముం బ్రతుకనిచ్చుట లేదు. కుటిలనఖరాగ్రమ్ముల నెత్తురు కంఠంబులఁ జెకలించియు జంచుపుటంబున మేనులఁ జీల్చియు

బత్మౌఘాంతంబులం దూల్చియు నితఁడు దానవసైన్యంబుల దైన్యంబు నొందించుచున్న వాఁడు. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

నర—ఓదనుజులారా! వెఱవకుఁడు. వెఱవకుఁడు. ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడ. సూతుఁడా! రథము తోలుము.

సూతు—ఇదిగో దోలుచున్నాఁడను. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దార—దేవా! ఈదురాత్ముఁ డీనెపము పెట్టి తప్పించుకొని పోయినాఁడు.

కృష్ణ—వాఁడు పలాయితుఁ డయినను మనము వానిని విడుతుమా.

దార—వీఁడు కర్ణకఠోరముగా నొనరించిన భగవద్దూషణమునకు తత్క్షణమే వధ్యుఁడు.

సత్య—దారకా! భగవంతుని దెలిసికొనుట కెంతవాఁడు గావలయును.

శా. శ్రీరంజిల్లఁగ ముక్తి నాయక మహాశ్రీమంతినిం గూడి యోం
కారస్యందన మెక్కి స్వచ్ఛమయి విజ్ఞానాత్మకంబైన గం
భీరాకారముతోడ నయ్యుపనిషద్వీథి న్నిరాఘాటసం
చాలంబుం బొనరించు నీశు నెఱుఁగన్ శక్యంబె దైత్యాళికిన్.

దార—అమ్మా! నీమాట నిజము. ఈశ్వరు నెఱుఁగుటకు వీఁ డెంతవాఁడు.

కృష్ణ—దారకా! నరకునిమీఁది కరదమును సత్వరము తోలుము. ఇప్పుడే వానిని చక్రంబున కెరఁజేసెదను.

దార—చిత్తము. (అని తోలుచున్నాఁడు.)

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

—:)o(:—

పంచమాంకము.

(అప్పు డేడ్చుచు వజ్రకంఠుఁ డను రాక్షసుఁడు ప్రవేశించును.)

వజ్ర—(తనలో) హా నరకమహారాజా! హా త్రిదశజనకల్పద్రుమా! హా దనుజకులపారిజాతమా! హా సుగుణరత్నాకర! దురాత్ముఁ డయినశ్రీకృష్ణునిచే నిష్కారణముగా వధియింపఁబడితివా? అయ్యయ్యో! ఇంక మాకు దిక్కెవ్వరు? నీయండ నుండఁబట్టియే గదా దిక్పాలకులను స్వర్గమునుండి దొంగలను దోలినట్లు తోలి కంటికి కగపడిన దేవతల నందఱను జేతికిదొరకిన బడితెలతోఁ గుక్కలను గొట్టినట్లు గొట్టఁగలిగితిమి. నీసంరక్షణమున నుండఁబట్టియే గదా మేము నాదిక్రింది పందికొక్కులవలె నేవెలితియు లేక హాయిగా సుఖించితిమి. నీసేవ దివ్యులకు సింహస్వప్నముగదా? ఆమేలుదినములు పోయినవి. మందభాగ్యుల మగుమాకు నీవంటియుత్తమోత్తముఁడు దొరకునా? ఇవి న్యాయమునకు దినములు గావు. అందుచేతనే స్వకులాభిమానులును ధర్మస్వరూపులును తేజోరాసులును నగుమీవంటివారు కపటుచేత మడియుటయు దుర్జనులును దుర్మార్గులును దుశ్శీలురు నగువెఱ్ఱులు జయించుటయు సంభవించుచున్నది. లోకములో నెందఱికైనను చావున్నదికాని యీపాడుముండకొడుకు కృష్ణునకుఁ జావు లేదు గదా! మారక్కసుల నందఱఁ జంపినాఁడు. వారి యాయువుఁ బోసికొని చిరంజీవియై బ్రతుకుచున్నాఁడు. 'పాపీ చిరాయు' వన్నమాట వీనియందె సార్థకమగుచున్నది. ఈపాపాత్మునకుఁ బురిటిలో సంకైనం గొట్టదయ్యె. పాలపాపచిన్నెయైన రాదయ్యె. ఏరక్కసుని చేతంబడి యైనఁ జావడయ్యె. ఏరోగము లేక నాచిన్నప్పటినుండియు నీకృష్ణుఁడు రాయివలె నిల్లే యున్నాఁడు. ఎంతో ధైర్యవంతుఁడను నేనే యింత బెంగఁగొనఁగా శ్రీలు లగుమందపాలుఁడు లోనగువా రెంత కడుపగిలి యున్నవారో కదా!

అంతట పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

మంద—(తనలో) హా! రాక్షసరాజా! నీకెంతలోఁ గాలమాసన్నమైనది. నీవు లేకపోవుటచేఁ మహాత్ము లగు మనుజ దేవతలుఁ జెలరేగి మాకొంపలు త్రవ్వుదురు గదా! ఇఁక మాకెవ్వరు దిక్కు. నే నేమిచేయుదును? చిన్నతనమునుండియు నన్నదమ్ములలాగున బెరిఁగితిమి గనుక నేనును మావజ్రకంఠుఁడును గలసి యేదో బ్రతుకుతెరు వాలోచించుకొనియెదను. ఇదిగో వాఁడిచ్చటనే యున్నాఁడు. (అని సమీపించును.)

వజ్ర—(ఏడ్చుచు మందపాలునిఁ గౌఁగిలించుకొని) మన మహారాజుగారిని కృష్ణుఁడు తనపొట్టను పెట్టుకొన్నాఁడురా! అన్నయ్యా!

మంద—మన మిప్పుడు దిక్కుమాలినవారమైనామురా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఎల్లప్పుడు నాపాడువేల్పులపంతమే నెగ్గుచున్నదిరా! అన్నయ్యా!

మంద—మననోట శనియుండఁగా మనపంతమెట్లు నెగ్గునురా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—మనుష్యుల నెత్తురు గావలసినంత పానకము త్రావినట్లు గుటగుట త్రాగెడువారము గదా! అన్నయ్యా!

మంద—మొక్కజొన్నపొత్తులవలె నిర్భయముగాఁ గావలసినప్పుడు మనుష్యులను గాబ్బుగ తినెడువారము గదా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఆవైభవమే పోయినదిరా! అన్నయ్యా!

మంద—అప్పుడే పట్టణమంతా పాడుపాటిందిరా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఇంతపని చేసినకృష్ణునిఁ గడతేర్చుటకు నుపాయ మాలోచింపవలయును.

మంద—బుద్ధిమంతులము మనమిద్దఱముఁ దలఁచుకొన్నపక్షమున వాఁడింక బ్రతుకఁగలఁడా?

వజ్ర—అట్లయిన కృష్ణ నేవిధమున మృతినొందింతము?

మంద—నీవు త్రాఁచుపామువై వానిని కఱువుము.

వజ్ర—వెంటనే గరుత్మంతుఁడు నన్నుఁ జీల్చి చంపఁగలఁడు.

మంద—అవునవును. అది వీలులేదు; పోనీ, పులివై వానిఁ గడతేర్పుము.

వజ్ర—అతఁడు నరసింహమూర్తి. అందుచేత నతఁడు పులిమీఁద పుట్ర.

మంద—నిజమూ నిజము. అది వలనుపడదు. పోనీ కొండనై నేను వానిమీఁదఁ బడుదునా?

వజ్ర—వాఁడు కొండ గుండఁ జేయఁగలఁడంట. గోవర్ధన మెత్తలేదా?

మంద—నిశ్చయమే. ఈయుపాయములు బాగులేవు. ఈదొంగపోటు లేల? కత్తి చేతఁబూని శూరులమై వాని కెదురుగఁ బోయి వధియింతము. మృతినొందుదుమను భయము లేదు. గ్రక్కుడుప్రాణము. ఎప్పుడు పోయినను పోవును.

వజ్ర—అవునవును. మహారాజుగారే మృతినొందఁగా మన మెంతవారము. ఈతుచ్ఛప్రాణములపై నాశ విడిచి స్వామిభక్తిని జూపుదము. రమ్ము కత్తులఁ బొడ్చు కొందము.

మంద—ఉండు. ఉండు. ఎవరో వచ్చుచున్నారు.

వజ్ర—(చూచి) హా! చచ్చితిమి. వాఁడు కృష్ణుని సారథి యగుదారకుఁడు.

(అంతట దారకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

దార—(తనలో) భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుం బిల్చి, దారకా! పితృవిహీనుఁడగుభగదత్తకుమారుని నే నిప్పుడే చూడవలయును. వానికి నారాఁక నెఱిఁగింపుమని యానతిచ్చె. అతఁ డెందున్నవాఁడో తెలిసికొని యిప్పుడే సందేశ మెఱిఁగించెద.

మంద—ఓరీ! వజ్రకంఠా! మన మిప్పుడు పాఱిపోయినను వీఁడు చంపును. పాఱిపోక నిల్చినను వీఁడు చంపును. గతి యేమి?

వజ్ర—వానిమాట కెదు రాడకపోయినచో వాఁడు మనలఁ జంపఁడు.

దార—ఓయి! మీ రెవరు? కుమారభగదత్తుఁ డెందున్నవాఁడు?

మంద—(గజగజ వడఁకుచు) మేము నర-నర-నర-నర.

వజ్ర—(గద్గదస్వరముతో) మేము నరకుని బంట్లము కాము.

దార—మీ రింత భయపడనక్కఱలేదు. నేను మీజోలికి రాను. భగదత్తుని జూడఁ దెల్పుఁడు.

వజ్ర—అయ్యా! నరకాసురుఁడు పరమదుర్మార్గుఁడు, కడునీచుఁడు, నీతిహీనుఁడు నగుటచే మే మతని సేవించుటలేదు.

మంద—అయ్యా! భగవంతుఁడగుశ్రీకృష్ణునకు నరకుఁడు విరోధి యగుటచే వాని సేవించుట మానితిమి.

దార—(తనలో) ఈపిఱికిముండకొడుకులు నాకు వెఱచి యిట్లనుచున్నారు. (ప్రకాశముగా) రాక్షసులకు సహజమగు సంతతికి యసహ్యము గలిగించు దుర్గుణము లతనియొద్ద యేమియున్నవి.

వజ్ర—ఒకటా, రెండా చెప్ప నలవి గాదు. స్త్రీలఁ జెఱపట్టుట. మహాత్ముల బాధించుట, యాగములకు విఘ్నములు సేయుట, విష్ణుభక్తులను వధించుట మొదలగు పాతకముల ననేకములు చేసెను.

మంద—ఆపాతకుని పేరు మన మికఁగూడ తలపెట్టరాదు. కృష్ణుఁడు వానిం జంపి లోకమునకు మేలు చేసెను. వాఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే.

దార—మీ ప్రసంగములు చాలించి భగదత్తునిజాడ నెఱుంగుదురేని చెప్పుఁడు. లేనిచో మీదారిని మీరు పొండు.

వజ్ర—స్వామి! మా కాజాడ తెలియదు. నాకు సెలవో సంగుడు పోవుదుము. రారా! మంచపాలా! (అని యిద్దఱు కొంచెము నడచి రహస్యముగా) గండము గడచి యివతల పడితిమి. త్వరగా పదగెత్తుకపోవుదము రమ్ము. (అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

దార—(తనలో) నా కిప్పుడు భగదత్తునిజాడఁ దెలుపువా రెవరు? అదిగో నక్కడ యొకకంచుకి యగపడుచున్నాఁడు; వాని నడిగెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!

(తెరలో)

అయ్యా! అతఁడు దుఃఖపరవశుఁడై తండ్రికళేబరము జూడఁగోరి పొలికలనికిం బోవ నుద్యుక్తుఁడై యున్నాఁడు.

దార—(ఆలకించి) సరే! నే నిప్పు డతనియొద్దకుఁ బోయి సందేశ మెఱిఁగింప నక్కఱలేదు. వాసుదేవుఁడే వానిని యుద్ధభూమిలోఁ గలసికొనఁగలఁడు. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్కంభము.

అప్పుడు యుద్ధభూమిలో మూర్ఛితుఁడైన భగదత్తుఁడును శంబర
మంత్రియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.

శంబ—(తనలో) పితృవియోగదుఃఖము దుస్సహమైనది. భగదత్తుఁడు తండ్రికళేబరము నొక్కసారి చూచి మూర్ఛితుఁడై యింకను స్మృతినొందకున్నాఁడు. దైవానుగ్రహమున నితనికిఁ దెలివి వచ్చునేని యితని తండ్రికళేబరమువద్దకు మరలఁ బోనీయఁగూడదు.

తే. గీ. భూరిసంతాప మొందఁ బొంగి పొరలునప్పుడు
పల్లఁ బవమును వెదచల్లసంగిడీల
దయూలకింపుబల్కులుపాము నుమ్మలంబు
పాలపొంగును చన్నీరు పాపునట్లు. 1

భగ—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా! తండ్రీ! జగత్త్రయైకవీరా! తృణీకృతపురందర
రాదికాళకా!

ఉ. తోలితి నాలమందలను దోలినపోలికె వేల్పుమూఁకల ద
క్కాలురి ద్వారపాలకులుగా నొనరించితి, కోటకొమ్మలన్
వ్రేలఁగఁ గట్టినాఁడ వరకేసరిశిరంబుల, నట్టినప్పు గో
పాలునిపాలు గావలసి వచ్చెనె యీశ్వరమాయ నక్కటా! 2

క. తలిదండ్రులకుం జెమటన
యలపైఁగల యుంగరమ్ము యుండెడు తలిదం
డ్రులపై బిడ్డల కనియెడి
పలు కిప్పుడు నాకు సత్యమట్లు తోఁచెన్. 3

అందుచేత నేఁగదా నేను నిన్ననుసరింపలేకపోయితిని.

శంబ—(సమీపించి) కుమారా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

భగ—అమాత్యా! శంబరమంత్రీ! ఇది నేను స్వయముగాఁ జెప్పుకొనినది కాదు. అందుచేత నే నడుగవలెను. అయిన నిటు విను.

సీ. ఎవని సొమ్మను బొందఁ జేవేళ పవనుండు వెచ్చని గాడ్పులు వీవ వెఱచు
నెవని యల్కకు నోడి యున్నంతమ భానుండు గట్టిగా నెండలు గాయ వెఱచు
నెవనియానతిలేక యెప్పుడు పర్జన్యుండు గొప్పగా వానలు గురియ వెఱచు
నెవని దాసికి నోడి దేవేంద్రుఁడు మధువైరి కుదురుగా కనుమూసి పనుక వెఱచు
నెవని పేర్విన్నమాత్రాన నృపతిఁ దొలఁగి
దిగ్గజంబులు స్వేచ్ఛమై దిరుగ వెఱచు
నట్టిజగదేకవీరుఁ బోఁగొట్టుకొంటి
నింక నూఱటి గల్గుట యెట్లు నాకు. 4

శంబ—నీతండ్రి నిజముగా నీ వన్నట్లు నిరుపమానతేజోరాశి. విచారించిన కార్యము లేదని నే నిట్లు నీ కుపదేశించితినిగాని నీకుఁ గలదుఃఖము నే నెఱుంగనా? తత్సేవకుల మయిన మేమే యెంతో మఱుఁగుచుండఁగా గారాబుకొడుకు వయిన నీ వెంత దుఃఖించుచుందువో చెప్పవలయునా? కావున నిప్పుడు కార్యగతులఁ బరిశీలించి వర్తింపుము.

భగ—అమాత్యా! ఈసమయమునందు,

తే. గీ. ధైర్యశాలి వసన్నవి వేంపుకార్యగతుల
జనకుఁ బెగటుచ్చు భగతునిఁ జంపుటొండె
సమరముఖమునఁ బోరైనఁ జచ్చుటొండె
కానఁబడ దింక నా కన్యకార్యసరణి. 5

శంబర — కుమారా! అది గాదు. తండ్రికి యగ్ని సంస్కారంబు చేసి యుత్తర క్రియలఁ జేయుటయే కార్యపద్ధతి.

భగ — హా తండ్రీ! భువనైకమల్లా! నీవిషయమయి యెట్టిదారుణవచనంబులు వినవలసె.

మ. అపచారం బొంతెంప నెన్నఁడును నే నాబాల్యము న్నీకు నే
యుపచారంబును నీవు నావలన మున్నొక్కప్పుడుం గోరవై
తిపుడీకీలని గోరఁగాఁ దగునె తండ్రీ యగ్ని సంస్కార మే
యుపచారంబగువేళ వచ్చినదె యయ్యో నాదునిర్భాగ్యతన్. (మూర్ఛిల్లును)

శంబర — కుమారా! ఏమి యీ జాలితనము! (తనలో) ఈతఁడు మాటిమాటికి మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు. ఇతనికి దుఃఖోపశమన మెట్లగును చెప్పుమా? శుక్రశిష్యుల కెంత దురవస్థ సంభవించినది.

[అప్పుడు రాక్షసగురు వగుశుక్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

శుక్రు — (తనలో) అసురులు వేల్పులకన్న నెక్కుడు తేజోవర్ధితు లయినను వారి యైశ్వర్యము వినశ్వర మగుటకుఁ గారణమేమి? (కొంచె మాలోచించి) కారణమునకయి వెదుకనక్కరలేదు.

మ. సిరి యెల్లప్పుడు ధర్మమూల మనుచుం జెప్పన్ విభుల్. ధర్మత
త్పరుఁడౌ నాతనిభూరివైభవము నిత్యంబై ప్రవర్ధిల్లు, దు
ష్కరుఁడై పాపము పీడు మానవు మహైశ్వర్యంబు లీభూమికిం
బరువై గట్టిపునాది లేనియిలులేవం గూలు నొక్కుమ్మడిన్. 7

కావున ధర్మేతరమార్గవర్తనులగుటచే వారికిఁ సిరి యుండదు. ఎట్లయినను వారు మాకు శిష్యులవుటచే వాత్సల్యంబు పెంపున మేము వారిని సమాదరింపక తప్పదు. ఇప్పుడు పుత్రవియోగదుఃఖితుఁడగు భగదత్తుకుమారుని సమాశ్వాసింపవలయు.

భగ — (స్మృతిఁ దెచ్చుకొని) తండ్రీ! నీవు లేమి జగమంతయు నంధకారమయమయి యున్నయది. ఏలయన,

తే గీ. పృథివి యంతయు నేఁడు నిర్వీర మయ్యె
రాజకుల మెల్ల నేఁడు నిస్తేజమయ్యె
పరిజనంబెల్ల నేఁడు నిర్గతిక మయ్యె
నీవు లేనిచో ధాత్రి కెట్లు దిక్కు? 8

శంబర — కుమారా! అదే! నీనిమిత్తము భగవానులగు భార్గవులువచ్చియున్నారు అభివాదనము చేసి సమాచారము నడుపుము.

శుక్రు—కుమారా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

భగ—(కన్నీళ్ళతో) భార్గవా!

మ. కదనోద్ధాతబిడౌజుఁ బాసురవధూకర్షణసంపాది, యు
న్నృపరాజన్యశిరోవతంసవిలసత్పాదారవిందుం, డహో
విభుఁ డనన్యజయుండు మాహితుఁడు మా బిడ్డండు మా శిష్యుఁ డ
ల్లది నేలంబడియున్నవాఁడు సుతుఁడై యాచార్య కన్గొంటివే? 9

శుక్రు—వత్సా! మృతు లయినవారిని మనము దుఃఖించి క్రమ్మఱ బ్రతికింపఁ జాలము. చిరసంబంధముచే నెంత యూఁత్రకొన్నను దుఃఖాతిశయము చేత నేనును కన్నీరు విడువక తప్పినదికాదు. తలఁచుకొనిన కొలఁది దుఃఖము పొరలిపొరలి వచ్చుచునే యుండును; కావున నీవింక నీతండ్రిని మఱవవలయు.

భగవ—అయ్యా! వేదాంతవిద్యారహస్యజ్ఞాతు లగుమీకే దుఃఖము కప్పఁ దస్పఁడు వశులగుచుండ నింక మాదృశులా దుఃఖసాగరము నీదువారు!

చ. మఱవఁ దలంతు నాయెడల మజ్జనసం దొసరించు గార్యమున్
మఱవఁ దలంతు వానియసమానగుణంబుల నెల్లఁ గాని యా
నెఱతన మాజగద్విదిత నిష్ఠురవిక్రమ మా సుమూర్తియున్
మఱవఁ దలంచినన్ మఱవ నాతరమా నిమిషార్ధ మేనియున్. 10

శుక్రు—ధైర్యసాగరుఁ డగునరకునకుఁ దనయుఁడ వయిన నీకిట్లనఁ దగదు

భగ—అయ్యా! ఇప్పుడేమి చూచుకొని నేను బ్రదుకుదును?

శుక్రు—కుమారా! ఏమియు లేనే లేదా?

తే. గీ. తల్లి గలదు రాజ్యరమా తల్లి గలదు
ప్రజలు గలరు నీకుఁ గన్నప్రజలు గలరు
పడుచువాఁడవు నీ కేమి బ్రదుకు కేమి
చన్నవారితోఁ బోదురే యున్నవారు. 11

భగ—అవి యుండుట నే నెఱుంగుదును.

ఉ. ఉన్నవి వాజివారణము లున్నవి సంపద లెన్నియేని నా
కున్నవి నందనోపమమహోపవనంబులు పెక్కు లేలగా
నున్నవి యూళ్లు లెన్నయిన నున్నవి సైన్యము లెన్ని యున్న నే
మున్న రకుండు లేమి నవి యన్నియు లేనటు తోఁచు భార్గవా! 12

శుక్రు—వత్సా! అట్లయిన నీయుద్యమ మేమి?

భగ—వీరపురుషుల యుద్యమమే నాయుద్యమము.

శంబ—ఈయుద్యమ మనుచిత మయినది.

శుక్రి—ఏమి? నీవు హరితోఁ గయ్యమునకు సన్నద్ధుఁడ వయ్యెదవా?

భగద—ఆచార్య! మ తేమి!

ఉ. అంతటివానికిం గొడుకునై, ప్రియశిష్యుఁడనై భరిత్రి మీ
యంతటివానికిన్, బ్రభువునై దితిసంతతి కెల్ల, నిన్ని నా
ట్యింతయశంబుతో నడరి యీసమయంబున బంపనొచు నే
నంతము సేయకుంట తగవా నరకాంతకు నచ్యుతాంతకున్. 13

శుక్రి—ఓయీ! వెఱ్ఱివాఁడా! నీతండ్రికిని నీతండ్రింపలఁ దన్నిన యిుక్క
లంపురక్కసులకును నలవిగాని యీపని నీకు సాధ్యమగునా?

క. ఏమనుకొంటివొ నీమది
సామాన్యుఁడు గాఁడు చక్రి సమరంబున నీ
చే మర్దింపఁబడుటకు
నామాటలు వినుము సంధి నడుపుము వత్సా! 14

శంబర—(శుక్రునితో మెల్లఁగా) దేవా! ఈయుద్యమ మెట్లయినమాన్పి దనుజ
కుల మనుగ్రహింపుము.

శుక్రి—కుమారా! కృష్ణునిప్రభావము వినఁగోరుదు వేని నే నింతక శ్రీశంసిం
చెద వినుము. అతఁడు మహీభారావతరణార్థమై యదుకులంబున నవతరించిన హరిగాని
మనుజుఁడు గాఁడు. అందుచే నతఁడు,

సీ. పసితనంబున నేలఁ బ్రాక నేర్చినవాఁడె పగరకోటల కెగఁబ్రాక నేర్చెఁ
దిన్నఁగానొక్క విద్దెయును నేరనివాఁడె దితిజులఁ జంపువిద్దెమును నేర్చె
నిల తప్పటడుగులు నిడుట నేరకమున్నె వెసతప్పటడుగులు వెట్ట నేర్చె
నుయ్యాలలం దుండి యుగ్రతాగెడువాఁడె కిగ్గాడి యసురుల నుగ్గు చేసెఁ
బాలు గుడుచునప్పుడె నేలపాలు చేసెఁ
బ్రబలదైత్యులఁ బలువురబలము మెఱయ
నతఁడు మాపినకులము లెన్నైనఁ గలవు
వలదువలదన్న హరితోడఁ బగలు మనకు. 15

వెండియు నితఁడు మాయలఁ బ్రయోగించుటయందు నెఱకాఁడు.

శంబర—అవును వైష్ణవం బైనమాయ దుస్తర మని వినుచుందుము.

భగద—పగతుల సాధించుట కితఁడు మాయలనే ప్రయోగించునా?

శుక్రి—వత్సా! మ తేమి? చూడు,

సీ. కెడపెన్ గంసుని, జంపె హంసుని దృటిం గెల్చెన్ జరాసంధునిన్;
బొడిచెన్ బౌండ్రకుఁ, గూల్చె గాలయవనున్, బోకార్చెఁ జేదీశుఁ జ
క్కడచెన్ బూతన, వీరి నందఱను మాయల్ వన్నియే చక్రి మూ
పడచెన్ గాని, బరాక్రమస్ఫురణచే నంతంబు నొందించెనే. 16

అవి యన్నియు నేల? నాస్వవిషయమున నే నించుక చెప్పెదవినుము. తొల్లి యతఁడు మహేంద్రరక్షణము చేయు నదితికశ్యపులకు వామనుఁడయి జనియించి దీనచింతామణి యగు బలిచక్రవర్తి యొద్దకు నిఱుపేదయట్లు వచ్చి మూఁడడుగుల నేల యాచించె. అప్పుడు నేను,

ఉ. కైటభదైత్యమర్దనుఁడు గాని యితం డొక యర్థిగాఁడు మో
పోటము చేత నీవలదు మూఁడడుగుల్ధర యంచుఁ జెప్పఁడున్
గాటపుటల్కదర్భగొని నన్నొడిచెన్ గను లొట్టవోవఁగా
నాఁటికి నేఁటికిం దనయ నా కుడికన్నొటులుండు జూడుమా ? 17

భగద—ఆచార్యా! మీరు చెప్పినదంతయు సహేతుకముగా నున్నయది. అట్లయిన నా కిప్పుడు కర్తవ్యమేమి ?

శుక్ర—ఇదిగో నుపదేశించుచున్నాఁడ వినుము.

మ. అభిమానమ్మును జంపుకొమ్ము సమరవ్యాపారము న్మానుకొ
మ్మభయంబిమ్మని నందనందనుని పాదాంభోజము ల్వేఁడికొ
మ్మభిషేకమ్మును జేసికొ మ్మవనికిన్ న్యాయంబుగా నేలుకొ
మ్ము భువిం బిమ్మటఁ జూచుకొమ్ము సిరియెప్పుడు న్నీకు నెట్లబ్బునో. 18

శంబ—ఇదియే కర్తవ్యము.

క. అమరుల కాంగిరసుం డటు
లమరారాతులకు శుక్రుఁ డట్టులె కానన్
సమయోచితంబు లగు నీ
విమలోక్తుల నవధరించి వినుము కుమారా. 19

భగద—భగవానుఁడా! ఓభార్గవా! నీయుపదేశము మా కాదేశము గదా నే నట్లే జేయుదు. కాని పితృమరణమునకుఁ బ్రతిక్రియఁ జేయుట యెప్పుడు ?

శుక్ర—సమయ మగునప్పుడు.

తే. గీ. మానసంబున రవులుక్రోధానలంబుఁ
గానఁబడకుండ దిగమ్రింగి కార్యవాది

సమయ మగునప్డు చెలరేఁగి జగము లడలఁ
బైటఁ బడఁగ నగ్ని పర్వతము వోలె. 20

భగద—ఆచార్యా! మేలు. మీమాట శిరసావహించితి. శంబరా! నీవు పోయి జనకుని యుత్తరక్రియలవిషయమునఁ బ్రయత్నము సేయుము. నే నిప్పుడె కృష్ణునిఁ జూచి వచ్చెదను.

శంబ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణు—దేవీ! చిన్ననాఁడు నేను సాందీపునియొద్ద విద్యఁ గఱచునెడ నాకు చిన్నబుద్ధియుఁ జదివితి. దానియాథార్థ్య మిప్పు డెఱింగితిని.

సత్య—అది యేమో యెఱింగింది నాకు వీనులవిందు సేయుదురా?

కృష్ణు—సందేహ మేమి, ఇదిగో విను.

క. ఘనుఁడైన నల్పుఁడైనను
జననింద్యుం డైన లోకసమ్మతుఁ డైనన్
ధనికుఁడైనఁ బేద యైనను
దనతండ్రియె మంచివాఁడు తనయున కెపుడున్. 21

సత్య—దానియాథార్థ్య మెట్లెఱింగితిరి?

కృష్ణు—జగత్కంటకుఁ డగుతండ్రికొఱకు భగదత్తుఁడు మిక్కిలి విలపించుట చే దానిసత్య మెఱింగితి. ఇప్పుడు పితృశోకవిహ్వలుఁడగు భగదత్తుని సమాశ్వాసింపవలయు.

సత్య—దేవా! తండ్రిని జంపి కొడుకు నెట్లూఱడింపఁగలరు. మీకు మోమోట ము లేదా?

కృష్ణు—సుందరీ! రాజనీతి మోమోటము నెఱుంగదు. తొల్లి రాఘవుఁడు వాలిం గడతేర్చి యంగదుని యౌవరాజ్యమున నభిషిక్తునిఁజేసి వానికి నెయ్యుండు గాలేదే. అది యటుండనిచ్చి యిటు వినుము.

మ. ఖలునిన్ మాగధుఁ ద్రుంచి తత్తనయునిం గద్దెం బ్రతిష్ఠించితిన్
దురువం గంసునిఁ జంపి నిల్పితిని బంధుల్ మెచ్చ మాతామహున్
బలుగాకిన్నరకు న్వధించితిని గానం బ్రోవు తత్పుత్రునిన్
బలియంబోఁడిరొ రాచపాడి యిది క్రొత్తల్గావు మా కీపనుల్. 22

అదిగో శుక్రాచార్యసమేతుఁడై భగదత్తుఁ డచ్చుట నున్నాఁడు.

సత్య—పేరు వినుటయే గాని భార్గవుల నెన్నఁడును దర్శింపలేదు.

కృష్ణు—దేవీ! ఇతఁ డసురగురుఁడైనను మహామహిమగలవాఁడు. వంద నీయుఁడు.

(ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

శుక్రు—కుమారా! దేవీసమేతుఁడై వాసుదేవుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అభివాదము చేసి శరణ మడుగుము.

భగద—చిత్తము. రండు, వారి కెదుర్కొందము.

శుక్రు—జయతు జయతు దేవకీనందన.

కృష్ణు—భార్గవుల కభివాదము సేయుచున్నవాఁడ.

శుక్రు—అనంతకల్యాణమస్తు. యదుకుంజరా! నీకరమున పితృవిహీనుఁ డగు నీబాలకుఁడు నీకు రక్షణీయుఁడు. వత్సా! భగదత్తా! ఇదె నిన్ననుగ్రహించుటకు భగవంతుఁడు వచ్చియున్నవాఁడు. శరణము వేఁడుము.

కృష్ణు—అపరాధి వధియింపఁబడియె. ఇతఁడు మా కవశ్యము రక్షణీయుఁడు.

భగద—(చేతులు జోడించి) దేవా! నందనందనా!

సీ. తమ్మిచూలిని గన్నతండ్రివయ్యు యశోదయొడిలోన బిడ్డఁడై యున్నవాఁడ
తెలిదీవిపై బాలి దెగడి వ్రేపల్లెలో మందగాపరి వౌచు మన్నవాఁడ
వ్రేలవెలందులయిండ్లు వేమారు గొల్లాడి వెన్న మీఁగడఁ జాల తిన్నవాఁడ
తలఁపుల నెక్కించి వలపుల పురిక్కించి గొల్లకన్నెలసిగ్గుఁ గొన్నవాఁడ
కమ్మవిలుకాని గడుపారఁ గన్నవాఁడ
వేఁడువారి నేలుదు వంచు విన్నవాఁడ
నన్నుఁ బ్రోవుము నీవాఁడ నన్నవాఁడ
చిన్నవాఁడనో నందుని చిన్నవాఁడ. (అని కాళ్ళపైఁ బడుచున్నాఁడు)

కృష్ణు—కుమారా! లెమ్ము. (అని లేవనెత్తి)

మ. అలుకం బూనకుమయ్య నాపయిని నీయాత్మన్ రవంతేనియున్
దలఁకం దాల్పకుమయ్య నేఁ బగతుడం గానయ్య నీ కియ్యెడన్
ఖలుఁడై నీజనకుండు ముజ్జగములం గారించుటం జంపగా
వలసెన్వానిని సేయఁగావలసె దుష్ప్రారంభముల్ నీయెడన్. 24

భగద—దేవా! ఇందు నీ తప్పేమున్నది? నీకుం బగతుఁడై మాతండ్రి స్వయముగా నింత తెచ్చుకొనియె.

కృష్ణు—ఓయీ! వెఱ్ఱివాఁడా! నాకుఁగాదు. లోకమునకు బగతుఁడై యనుము.

శా. నాకుం జుట్టమనంగ బాయయన నున్నాఁడే ప్రపంచంబునన్
లోకద్రోహులు మాకుద్రోహులు జుమీ లోకప్రియుల్ మాప్రియుల్
శ్రీకృష్ణుం డవతారమెత్తెను జగత్క్షేమంకరోత్సాహియై
మీకు న్శిక్షను గీడు సేయుటకు జన్మింపంగ లే దిద్ధరన్. 25

శుక్ర—దేవా! నీకుం జుట్టమును బగతురు లేనిమాట నిజమే; కాని నరకుఁడు మీకుఁ జుట్టమును బగతుఁడుఁ గూడ నయ్యె.

సత్య—భార్గవులు లెస్సగా సెలవిచ్చినారు. ఈమహాత్మునకు నరకుఁడు భూమి దేవివలన గొడుకగుటచేఁ బుట్టెను. ధర్మద్వేషి యగుటచే వైరి.

కృష్ణ—అది నిజమే. కుమారుఁ డయినను దుష్టుఁ డగుటచే వాత్సల్యము ద్రోసి వాని వధించితిమి

శుక్ర—ఎట్లయినను నరకుఁడు మీచే హతుఁడై ముక్తుఁ డయ్యె.

భగద—నాతండ్రి మీచేత ముక్తుఁడయ్యె నని నా కిప్పుడు కొంతదుఃఖ ముపశమిల్లినది.

కృష్ణ—వత్సా! భగదత్తా! నీవు లోకానుభవమున కపరిచితుఁడవు గాన నన్యథా భావింపవేని నే నించుక యుపదేశింపఁ దలఁచుచున్నాఁడను.

శుక్ర—ఇది వాని ననుగ్రహించుట.

భగద—ఇందు నే నన్యథా తలఁపవలసిన దేమున్నది?

కృష్ణ—నరుఁ డెంత తేజశ్శాలి యైనను గుణహీనుఁ డయినచో నభ్యుదయము నొందఁడు. దానికి నీతండ్రియే తార్కాణము.

శా. ఆ తేజంబున కాబలంబునకుఁ దోడై నీతియే యుండెనా
నీతం డ్రెంతటివాఁడు ముజ్జగముల న్నిక్కంబుగా లేఁడు సూ
నీతిభ్రష్టుఁడు గాన నిట్లు చెడియె న్నీతండ్రి నీవు న్సురా
రాతుల్ బోవనయి శోకఁబోక గుణివై ప్రాగ్జ్యోతిషం బేలుమా. 26

శుక్ర—కుమారా! ఈయుపదేశము నీ కనుసరణీయ మయినది.

భగద—ఇది నేను శిరసావహించుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—ఇంకను నీ కుపదేశింపఁదగినవి రెండు గలవు. మహానుభావు లగుతపోధనులయెడ వినయవృత్తి నెఱపుము. పరకాంతలయందు మాతృభావము నిలుపుము. వీనియందు ధర్మవిరుద్ధముగా వర్తించుట స్వనాశముం దెచ్చుకొనుటయె.

సీ. ఋషికి నెగ్గొనరించి వృషలుఁడై చనియించె నవనిలో సమవర్తి యంతవాఁడు
మునులచేఁ బల్లకి మోయించి యజగరంబై పడె నహుషునియంతవాఁడు
జడదారి కోకకై సలిపినయే శాపోపహతుఁ డయ్యె నమరేంద్రునంతవాఁడు
బ్రహ్మర్షి యల్కఁగొనఁ బొట్టుఁడై నాఁటట్టు లడుగంటె వింధ్యునియంతవాఁడు
కాంతకై చెడె రావణునంతవాఁడు
అతివకై చెడె మీతండ్రియంతవాఁడు
ఎవఁడు సుఖియించెఁ బరకాంత గవయఁగోరి
యెవఁడు వర్ధిల్లె ఋషులను నెగ్గు చేసి. 27

మఱియు నీ వొక్క కర్తవ్యకార్యమునకు నియోగింపఁదలఁతు. అది యేమందువేని,

తే. గీ. తల్లిదండ్రుల కెడబాసి తగవుమాలి
పడియునా ఖేలకన్నెలఁ బట్టి తెచ్చి
చెఱల బంధించె మీతండ్రి చెనఁటి యగుచు
విడిచిపుచ్చుము వారి వేవేగ నిపుడు. 28

శక్ర — అవును. నరకునిపాలింటి మృత్యుదేవతలో యన్నట్లు లోకకన్యలు దుఃఖవిహ్వలమతు లయి యున్నారు. తక్షణము వారిని విడువుము.

భగ — ఇదిగో నిప్పుడే నేను పోయి వారిని విడిపించెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సత్య — దేవా! అనాథలగు నారాజకన్యలను విపత్సముద్రమునుండి యుద్ధరించి మీరు పుణ్యముఁ గట్టుకొనిరి. మీమేలు వారెన్నఁడు మఱువరని తలంచెద.

కృష్ణ — సుందరీ! నే ననాథులకు నాథుఁడను. అగతికులకు గతిని గద.

సత్య — అందుచేతనే దేవతలు మహాత్ములు మిమ్ము స్తోత్రయించిరి.

శక్ర — (ఆశ్చర్యముతో) ఎవరో యంతరిక్షమునుండి దిగి యిటువచ్చుచున్నారు.

కృష్ణ — (చూచి) మహేంద్రసఖుఁ డగు చిత్రరథుఁ డను గంధర్వుఁడు

సత్య — ఈవిజయమునుగూర్చి మిమ్ము నభినందించుటకు మహేంద్రుఁడు వీనినిఁ బంపియుండును.

శక్ర — అదిగో బృహస్పతి మహాముని యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

సత్య — ఇతఁడు తన్నిమిత్తముననే యిటు వచ్చియుండును

(అప్పుడు చిత్రరథుఁడు బృహస్పతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

చిత్ర & బృహ — విజయతాం విజయతాం దానవగజేంద్రపంచానన.

కృష్ణ — గంధర్వరాజునకు స్వాగతము. మహర్షి కభివాదము.

శక్ర — బృహస్పతీ! దేవకార్యనిర్వాహకులకుఁ గుశలమా? చిత్రరథా! దివ్యుల కభ్యుదయమా?

చిత్ర & బృహ — ఇప్పు డభ్యుదయమే.

కృష్ణ — మీరాక చేత ధన్యుఁడ నయితిని.

చిత్ర — దేవా! మహేంద్రుఁడు మీ రొనర్చినయుపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడయి తనభక్తిని మీకు విన్నవింపుమని నన్నుం బనిచెను. ఇదిగో నాతనిమాటలు వినుఁడు.

క. అనుజుఁడవై యొకమారు
దనుజభయం బుడిపి యొక్కపరిఁ జేర్చితి నన్
మనుజుఁడవై యిప్పుడు దితి
తనుజుల మర్దించి నన్ను దయఁ గాచితివో. 29

కృష్ణు—ఎంతమాట. మహేంద్రునకు సేనా యుపకారము చేయఁగలవాఁడను. ఈజయమునకుఁ గారణము మహేంద్రప్రభావమే.

తే. గీ. అన్న సన్నద్ధుఁడై పోరకున్న నేమి
తమ్ముఁగుఱ్ఱయి గెల్చెగా దనుజతతిని
మాపుల నినుండు లేఁ డన్నమాటె గాని
చంద్రకాంతియు నతని తేజంబు కాదె? 30

చిత్ర—ఇది కేవల వినయోక్తి.

బృహ—దేవా! బదరికాశ్రమతాపసులు తమభక్తి విన్నవింపుమని నన్ను మీవద్దకుఁ బుత్తెంచిరి.

మ. శ్రవణానందముగా వినంబడియె శూరమ్మన్య గర్వాంధుఁడై
త్ర్యవిభుం డిట్టిఁ జంపినట్టిశుభవార్త ల్తాపసశ్రేణిచే
భువనంబు ల్పదునాలుగుం బడసె సంపూర్ణప్రమోదంబు నీ
భువి నీ రాక్షస మయ్యె నీకరుణ నుత్ఫుల్లాంబుజాతేక్షణా! 31

కృష్ణు—దివ్యులయు మహర్షులయు ననుగ్రహముచే నిప్పుడు విజయలక్ష్మి నన్నే తొడఁ నయితిని.

బృహ—ఇప్పుడు గాదు. ఈవిజయలక్ష్మిని నీవుద్వారక నుండియే వెంటఁ దెచ్చితివి.

చిత్ర—అవునవును.

క. ఇత్తఱియుఁ దోఁడిచేఁ గ్రొ
న్నెత్తురులను దొరువునట్టి నీదవను జాలన్
వెంట్రించుట పొత్తనిపువు
గుత్తులతో రాత్రు పగలఁ గొల్చించుటఁ జూ! 32

బృహ—దివ్యమనుష్యాంగనలలో నెవ్వరు నీమొకు సరిరారు.

శుక్ర—లావణ్య ముండుచోట పరాక్రమ ముండుట యరిది.

[అప్పుడు భగదత్తుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భగద—దేవా! మాతండ్రిచేత బంధింపఁబడినరాజకన్యకల విడిపించితిని. వారందఱు రమానాథుఁడు జగన్నాథుఁడే మాకు నాథుఁడని మిమ్ముం బరిణయ మగుటకుఁ గోరుచున్నారు.

చిత్ర—ఇది మీరు నిరాకరింపదగినది గాదు

బృహ—జగత్కల్యాణకరునకుఁ గల్యాణము లగుట వింత గాదు.

శుక్ర—ఆకన్య లనుగ్రహింపఁబడుదురు గాక!

కృష్ణ—ఇందు నేను మధ్యస్థుఁడను. సత్యభామయే దానిని నిర్ణయింపవలయును.

సత్య—భరియించువారు మీ రుండ నేను నిర్ణయింపవలసినదేమి?

కృష్ణ—సవతులతో వేఁగవలసినదానవు నీవు.

సత్య—ఇందఱు భార్యలతో మీరు వేఁగఁగా సవతులతో నే వేఁగఁజాలనా?

కృష్ణ—భగదత్తుఁడా! మహర్షి సమక్షమున నందఱ నేను పరిగ్రహించితి.

చిత్ర—దేవా! పోవుటకు మా కింక ననుజ్ఞ యిమ్ము.

మ. అవతారంబుల నెత్తి భూభరముఁ దీర్చియు మీనమై కూర్మమై
సువరాహం బయి నారసింహ మయి గుజ్జుం బొట్టిఁడవై మీఁద భా
ర్గవుఁడై రాఘవుఁడై యదుప్రవరుఁడై కల్యాణముల్ గూర్చి యా
దివిజానీకము గాచు వైష్ణవమహాతేజంబు మమ్మేలుతన్. 33

బృహ—దేవా! నిన్ను నేను గొనియాడఁజాలను; కాని,

సీ. ప్రామిన్కుటువిడల సీమంతమణులౌచు నలరారు నెవ్వాని యడుగుదోయి
బ్రహ్మాండగృహమందు రతనంపుదివ్వెలై కడువెల్గు నెవ్వాని కన్నుదోయి
శ్రితజనంబుల కెల్లఁ జేయూఁతకోలలై క్రాలెడు నెవ్వాని కేలుదోయి
దుష్టనాశము దెల్పు ధూమకేతువు లౌచు మిడివడు నెవ్వాని బొమ్మదోయి
యట్టి జగదేకగురునకు నచ్యుతునకు
నాదిమధ్యాంతరహితున కవ్యయునకు
విశ్వమోహనునకు మహావీరునకును
జ్ఞానమయునకు నంజలి సేనొనర్తు. 34

కృష్ణ—దేవతలయు మహర్షులయు నీప్సితములు సిద్ధించుగాక!

బృహ—జగముల కిదివఱకే యనంతకల్యాణము లైనవి వెండియు నిట్లగుఁగాక!

చ. నెలకొను మూఁడువాన లవనిం దగుఁ బంట లెచ్చ రా
జులు ప్రజలం బలెం బ్రజలఁ జూచుకొనం దగుఁ బ్రేమమీఱ నే
వతెఁ దలిదండ్రు లింక వలవంపులఁ దెచ్చెడు చెడ్డబిడ్డలన్
బెలుచన శిక్ష చేయఁదగుఁ బ్రేమముఁ దోఁచి ప్రసన్నయాదవా! 35

కృష్ణ—తథాస్తు. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సమాప్తము.